

VIGILIA

1997/7

LUKÁCS LÁSZLÓ: A zsinatok félidejében

ASZALÓS JÁNOS: Zsinati röntgenkép

Az egri, az esztergom-budapesti, a kalocsai,
a szeged-csanádi, a váci és a veszprémi
egyházmegyei szinódusokról

Beszélgetés Blanckenstein Miklóssal, Jávorka Lajossal,
Juhász Ferencsel és Sánta Jánossal

GUSTAW HERLING-GRUDZIŃSKI: A második eljövétel

LUKÁCS LÁSZLÓ:	A zsinatok félidejében	481
ASZALÓS JÁNOS:	Zsinati röntgenkép	499
GÁSPÁR ISTVÁN:	Gondolatok az egyházmegyei zsinatokról	511
KISS IMRE:	A szeged-csanádi zsinatról	515
JUHÁSZ FERENC:	A papság és a laikusok megújulásáról	519
LUKÁCS TAMÁS:	Újjaépítem Dávid leomlott sátrát	522
GYŰRŰ GÉZA:	A veszprémi zsinatról	525

SZÉPÍRÁS

KELÉNYI BÉLA:	„Verstéma?” kérdezte (<i>vers</i>)	527
BATÁRI GÁBOR:	A vőlegény zsoltára (<i>vers</i>)	527
SNEÉ PÉTER:	Büntet (<i>vers</i>)	528
DÖRGŐ TIBOR:	Reviczky Gyula Jób-drámája	529
GUSTAW HERLING-GRUZINSKI:	A második eljövétel (<i>Körner Gábor fordítása</i>)	532

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

Az egyházmegyei zsinatokról (Blanckenstein Miklós, Jávorka Lajos, Juhász Ferenc, Sánta János)	546
--	-----

A zsinatok félidejében

Zsinatok a világegyházban és Magyarországon

1936-ban született, 1954-ben belépett a piarista rendbe. 1963-tól a Kecskeméti Piarista Gimnázium tanára, majd igazgatója, 1984-től a Piarista Hittudományi Főiskola tanára és a Vigilia főszerkesztője.

¹II. János Pál pápa magyarországi látogatása, Budapest, 1991, 75.

II. János Pál pápa 1991-ben magyarországi látogatásakor azt kérte a püspöki kartól, hogy az egyház megújulása érdekében tartsanak egyházmegyei zsinatokat: „A Zsinat után... sok helyi egyházban tartottak egyházmegyei zsinatot. Ezeken Isten egész Népe — a papoknak, a szerzeteseknek és a világi híveknek — megadatott az a lehetőség, hogy együtt imádkozzanak és gondolkodjanak, azután pedig közös munkatervet dolgozzanak ki, amelynek megvalósításán mindannyian együtt fáradoznak. Itt az ideje, hogy a ti országokban is elinduljanak hasonló kezdeményezések, amelyek hozzátartoznak az egészséges egyházi élet szokásos gyakorlatához”.¹A pápa kérése összecsengett a világegyházban a II. Vatikáni zsinat ajánlása nyomán kialakult gyakorlattal: „A szent egyetemes zsinat óhaja: a szinódusok és zsinatok tiszteletreméltó intézményei éledjenek újjá” (CD 36). Azóta Rómában intézményesült a püspöki szinódusok rendszere, s újjáéledtek az egyházmegyei zsinatok is: az elmúlt három évtizedben sok egyházmegye tartott zsinatot a II. Vatikáni zsinat szellemében, majd — megjelenése (1983) után — az új kódex előírásai szerint. Ezek a zsinatok nem csupán az egyházmegye lelkipásztori munkájának, hitéletének adtak új lendületet, hanem új egyházképet és új egyháztudatot is formáltak.

Az egyházmegyei zsinatokon a régi kódex szerint csak papok vettek részt. A mostani zsinatokon viszont (általában a papsággal közel azonos vagy azt meg is haladó létszámban) világi hívek is. Ez a változás megfelelt a II. Vatikáni zsinat egyházképének: minden krisztushívő azonos méltósággal rendelkezik Krisztus egyházában. A világiak jelenléte a zsinaton nemcsak új szempontokkal gazdagította a munkát, hanem új közösséget is teremtett a papok és a hívek, a papság, a hívek és a főpásztor között.

A világiak felelőssége

A magyarországi zsinatok résztvevőinek legnagyobb élménye mindenütt a *communio*-egyház eleven megjelenése volt. Legfőbb eredménye pedig az lehet, hogy ez az újfajta közösségi egyháztudat nem vész el a zsinat befejeztével, hanem hatékony erőként működik közre az egyházmegye újjáéledésében. A zsinaton közvetlenül résztvevők száma természetesen erősen korlátozott volt: mintegy 40-60 civil vett részt rajtuk. Növelte viszont ezt a hatást, ennek dinamikus kisugárzását, ha a zsinati előkészületek során sokakat bevontak a helyzetelemzésbe, a feladatok és problémák vizsgálatába, a közös gondolkodásba s ezzel a közös felelősségvállalásba is. Ilyen módon több százan kapcsolódhattak bele aktívan az egyház életébe. A jövő mutatja meg, hogy mindez egyszeri fellángolás marad-e, vagy pedig növekvő élethez vezet

egy-egy egyházközség, egyházmegye életében. Sikerül-e csökkenteni a távolságot a papság és a hívek között? Sikerül-e felébresztetni a hívőkben az egyházhoz tartozás, az egyházért való felelősségvállalás s ennek nyomán a világban betöltött apostoli hivatásuk tudatát? Másrészt viszont sikerül-e ráébresztetni a papságot arra, hogy lelkipásztori munkájuk is csak akkor lehet eredményes, ha minden — egyházközségi, egyházmegyei és országos — szinten igénybe veszik a laikus hívek szakértelmét, hozzáértését, s nemcsak vezetői a rájukbízottaknak, hanem testvérei is.

Magyarországon különös várakozás előzte meg és kísérte az egyházmegyei zsinatokat. Két okból is. Egyrészt, mert a politikai helyzet évtizedeken át nem tette lehetővé megtartásukat: a legtöbb egyházmegyeében több mint fél évszázad telt el az utolsó egyházmegyei zsinat óta. Másrészt: az elmúlt évtizedekben hatalmas változások zajlottak le a világegyházban, az elmúlt hét-nyolc évben pedig itt Magyarországon is. A II. Vatikáni zsinat legfőbb határozatait végrehajtották ugyan, de arra eddig nem nyílt lehetőség, hogy egészében gondoljuk végig, milyen változásokat tenne szükségessé a zsinat egyháztudatunkban, egyházlétünkben, az egyházhoz tartozásunkban, egyéni keresztény életvitelünkben.

**A zsinat a
rendszerváltozás
korában**

1989-90 gyökeresen megváltoztatta az egyház működésének mozgásterét: új lehetőségeket és feladatokat, de új nehézségeket is hozott. Hét év telt el a fordulat óta. Az új, szabadabb világban sok helyi és központi kezdeményezés indult: az iskolai oktatásban teret kapott a hittan, szabadon bontakozhatott ki a plébániai hitoktatás, katolikus iskolák nyílhattak, új templomok, közösségi, lelkigyakorlatos, továbbképző központok épülhettek, új egyesületek alakulhattak, a szerzetek újrakezdheték életüket és munkájukat. Sorolhatnánk az elért eredményeket... Mégis hozzátehetjük: mindez úgy jött létre, hogy nem készült előzetesen az egész magyar egyházat vagy akár egy egyházmegyét átfogó lelkipásztori terv. Az élet adta, a szükségletek diktálták ezeket a spontán, ám mégis a krisztusi küldetésből fakadó helyi és országos kezdeményezéseket, amelyek összességükben a magyar katolikus egyház megújulásának eredményeit, jeleit hordozzák.

Arra azonban mindeddig nem került sor, hogy akár egyházmegyei, akár országos szinten elkészüljön az elmúlt öt-nyolc év mérlege: s esetleg alkalmasabb struktúrákkal, egyházmegyei, regionális vagy országos összefogással szervezettebbé, hatékonyabbá tegyük az egyház lelkipásztori tevékenységét.

**A megtartott
egyházmegyei zsinatok**

A ma élőknek egészen új feladatra kellett vállalkozniuk az egyházmegyei zsinatok megrendezésével. 1994-ben megtartották az első ilyen zsinatot, s 1997 végéig a magyar egyházmegyék túlnyomó többsége megélhette a zsinati egyház születésének nehézségeit és örömeit is. Hosszabb előkészületek után elsőként az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye tartott zsinatot 1994. július 3-tól 9-ig. Ezt követte a Szeged-Csanádi Egyházmegyéé 1995. június

19-től 24-ig, majd a Váci Egyházmegyéé 1995. november 21-22-én, a Veszprémi Főegyházmegyéé 1996. június 18-20-án, végül az Egri Főegyházmegyéé 1996. október 6-tól 11-ig. A kalocsai főegyházmegye az eddig lefolyt zsinatoktól eltérő utat választott: az 1995. június 27-én meghirdetett zsinat több esztendőös folyamatot ölel fel, minden évben két-két témakör kidolgozásával.

Mindegyik zsinat befejezte után könyvalakban megjelentették a zsinat anyagát; a zsinati nyilatkozatokat és határozatokat a kánonjog előírása szerint (466. kánon) az illetékes főpásztor jóváhagyásával hirdették ki.

A zsinatok félidejében járunk. A hat egyházmegye Magyarország nagyobbik felét magában foglalja, meglepetések tehát aligha várhatók a további zsinatoktól. (A Székesfehérvári Egyházmegye 1997. június 24-28-ig a Szombathelyi Egyházmegye 1997. november 4-8-ig tartja zsinatát, s folynak a zsinati előkészületek a Pécsi Egyházmegyében is.) Egységes kép rajzolódik elénk a magyar egyház belső életéről, a pasztoráció jelenlegi stílusáról, a legfontosabb tennivalókról. Ennek a képnek néhány jellegzetességére próbálnak rámutatni számunk írásai.

Zsinati témák

Mindegyik zsinat igyekezett áttekinteni az egész egyházi életet. Erre alkalmasnak kínálkozott a hagyományos hármass felosztás: Krisztus és az egyház hármass — tanítói, papi, pásztori — küldetése. A témakörök tehát lényegében azonosak mindegyik zsinaton, bár néhány jellegzetes eltérés szembeszökő: Szegeden a szentségi pasztorációval foglalkoztak a legrészletesebben — a többitől eltérően náluk ez a sorrendben is első, Esztergomban viszont az új egyházmegyei struktúrák felállítását tartották a legfontosabbnak: ezen a téren Magyarországon egyedülálló kezdeményezést indítottak útjára. (A témakörök persze nem választhatóak el mereven. A papszentelés és a házasság szentsége szervesen illeszkedik a papi élet, a papképzés és a papi hivatások témaköréhez, a házasság szentsége pedig a családi élethez: Szegeden e témaköröket a megfelelő szentséggel kapcsolatban tárgyalták, a többiek viszont külön fejezetet szánnak a családpsztorációnak, a papi életnek, a hivatásgondozásnak.) Az egyes fejezetek beosztása nagyjából hasonló mindegyikben, átvették tehát az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye által kipróbált — de természetesen is kínálkozó — szerkezetet: helyzetkép, javaslatok, határozatok.

Korunk kihívásai

Egyik zsinat sem tekintette feladatának, hogy vizsgálat alá vegye a tágabb társadalmi környezetet: az elmúlt évtizedekben-években végbement változásokat s ezek következményeit az egyházban, a lelkipásztori munkában, a papság és a hívek életében. A helyzetleírások csak az egyház belső életének jellegzetességeit elemzik. Szórványos utalásokat azonban találunk: másod-, harmadgenerációsan

Társadalomelemzés
hiánya

hit nélkül felnőtt nemzedékek gyermekei a hittanosok, a lakótelepeken élők egymástól s az egyháztól is elszigeteltek.

Nemigen esik szó arról az uralkodóvá lett életszemléletről, életmódról sem, amely pedig hat a híveinkre is: a fokozódó erkölcsi relativizmusról, a növekvő individualizmusról, a bűnözésről, alkoholizmusról stb. Ha egyszer sor kerül egy nemzeti zsinat megrendezésére, akkor a mélyebb elemzés mindenképpen szükségessé teszi majd a híveink és az egyház életét meghatározó környezet alaposabb ismeretét, a különböző hatások vizsgálatát, a környezetből adódó nehézségek és lehetőségek feltárását.

A család szerepe

A családpasszorációnak külön figyelmet szenteltek mindegyik zsinaton. (A legalaposabb az egrí helyzetelemzés.) Talán további hasznos szempontokkal bővíthetett volna tudásunk, ha nemcsak a keresztény családok szemszögéből vizsgálódunk, hanem a család jelenlegi válságának mélyebb, társadalmi méretű elemzéséből indulunk ki. Hiszen a nemzet egészét is sújtja a *családi élet pusztulása*. A születések számának drámai csökkenésével az egyháznak minden erejével szembe kellene szállnia: legalább az egyháznak mindenre elszántan harcolnia kellene a „halál kultúrája” ellen, és minden eszközt felhasználva „gyermek- és család-barát”-nak kellene lennie abban a társadalomban, amely egyre erőteljesebben elveti a családi élet alapvető értékeit.

A demográfiai zsugorodásnál kevésbé látványosan jelentkezik ugyan, de legalább ennyire káros következményekkel jár, hogy a gyermekek jelentős része valódi családi és szülői nevelés nélkül nő fel, úgy, hogy élete meghatározó éveiben nem lát igazi példát maga előtt a tisztességes emberi életre, az igazi öröme, a szeretetben élő közösség légkörére. A *család meggyöngyült közössége* képtelen arra, hogy ellensúlyozza a társadalomban jelentkező negatív jelenségek káros hatását, és pótolja az iskolai nevelés hiányosságait is.

A keresztény alternatíva

A család válsága azonban csak egyik tünete annak az általános értékvesztésnek, amely korunkat jellemzi. Az egyházra azért is hárul óriási felelősség, mert megtörtsége, négy évtizedes peremre szorítottága ellenére az egyetlen olyan értékközvetítő intézmény maradt, amely hitelesen hirdetheti meg az erkölcsi megújulás programját. Az egyházmegyei zsinatok ebben az irányban csupán az első lépésnek tekinthetők: hiszen saját jelenlegi problémáinkat tárják fel, azok megoldási lehetőségeit keresik, az egyházi életben kialakult rossz szokásokat próbálják helyreigazítani, hogy az egyház hatékonyabban fejthesse ki tevékenységét az emberek között, s hitelesebben váljék önmagává. Az így megújult egyház lesz képes arra, hogy meghirdethesse a nemzet erkölcsi megújulásának programját, s annak megvalósításához hatékony segítséget is nyújtson. (Bár a folyamat ennél

Erkölcsei megújulás

bizonyára összetettebb: a belső megújulás és a világnak krisztusi küldetéséből fakadó szolgálata egymást segítő folyamatok.)

Ez természetesen nem vezethet eredményre úgy, hogy az egyház csupán hirdeti az egészségesebb, emberibb élethez nélkülözhetetlen életelveket, hanem csak úgy, ha ez a valóságban is megjelenik a keresztény emberek, az egyház közösségének életvitelében. Akik erre vállalkoznak, azoknak persze számolniuk kell avval, hogy a lelkiismeretes, becsületes, mások segítésére is kész életvitelt ma nem feltétlenül övezi társadalmi megbecsülés; a médiumok és a közérkölc gyakran éppen azt sugallják, hogy az erőszak, az ügyeskedés, a másokat eltipró agresszivitás révén lehet az életben érvényesülni. A tudatos és felelős életre vállalkozó embereknek nemcsak arra kell felkészülniük, hogy környezetükben hátrányos helyzetbe kerülnek, hanem feladatuknak kell tekinteniük azt is, hogy erőikhez és lehetőségeikhez képest törekszenek a társadalmi környezet megváltoztatására. „A pluralista demokrácia” és gondolkodás lényegesen más feladatok elé állítja a keresztény embert, mint a diktatúra négy évtizede vagy a háború, netán a háborút megelőző kor. E kor más erényeket kezd ki, más erények bizonyulnak az erkölcsiség megtartó erejének. Régen az üldöztetéssel, később a hátrányos helyzetbe kényszerítéssel kellett számolni, ma inkább a sokfelől érkező, sokféle csábítással, amelyet felkorbácsolnak az önzés, az élvezetekre csábító médiumok, reklámok is.

A ma társadalmá

Mire kell felkészíteni ma híveinket? Milyen világban élünk? Milyen világban kell hirdetnünk és élnünk-tanúsítanunk az Evangéliumot? — tehetjük fel a kérdést. A mai kereszténynek „miliórezisztens”, tehát a környezeti hatásoktól függetlenül képes, erős azonosságtudattal rendelkező, de párbeszédre, együttműködésre és szolgálatra kész embernek kell lennie. A kereszténység olyan alternatív életforma, amelynek következetes vállalása nemegyszer evilági hátrányokat jelent. Régen ezek inkább a jogi-közéleti-érvényesülésben, ma főleg anyagiakban jelentkeznek.

Új egyháztudat felé

Az egyház mint közösség

A zsinatokon résztvevőknek szinte kivétel nélkül legnagyobb élményük az egyház közösségi, communio-jellegének megtapasztalása volt. A papság valóban presbitériumot alkotott a megyéspüspök körül, a laikusok pedig az egyház teljes joggal és felelősséggel rendelkező tagjainak érezhették magukat. Azokban az egyházmegyékben, amelyekben a zsinatot valóban széleskörű vizsgálódás, a „nép között”, egyházközségekben, kisközségekben folytatott megbeszélések előzték meg, ott lényegesen többen érezték meg az egyházhoz tartozásnak eleven tudatát, s váltak elkötelezettebb keresztényekké. Reméljük, hogy ezekben az egyházmegyékben nagyobb hatásokkal hajtják végre a zsinati határozatokat is. Talán a rendel-

kezelések valóra válásánál is fontosabb volna azonban, hogy az egyházmegye valóban egyre jobban átélje hitbéli összetartozását.

Ezen a téren bizonyára sok a tennivaló. Sok évszázados beidegződéseknek kell feloldódniuk ahhoz, hogy az egyház kettéosztottsága megszűnjék. A félig-hívők, sajnos nemegyszer még a rendszeresen templomba járók is az egyházban csupán szolgáltató intézményt látnak, amely az élet fordulóin ünnepélyesen megrendezi az öröm vagy a gyász a pillanatait.

Ez a helyzetkép rajzolódik elénk a zsinatok leírásaiból is. Örvendetes azonban, hogy egyértelműen meghatározzák a szükséges változtatások irányát (a legkövetkezetesebben az esztergom-budapesti zsinaton érvényesült ez a törekvés): *az egyháznak közösségibbé, közösséggé kell válnia, ehhez pedig személyesebb, „lélektől lélekig” szóló pasztoráció, tudatosabb közösségépítés szükséges.* Az intézményes formák önmagukban üresek: a plébániáknak egyházi közösségekké, a közösségeket összefogó közösséggé kell válniuk, a papnak pedig a közösségek belső és egymás közti egységét kell szolgálnia. Mindez megtérést kíván, az egyház valódi értelmének és küldetésének újrafelfedezését, személyesebben és tudatosabban elkötelezett hitet mind a hívek, mind a papok részéről.

A mozgástér mindehhez sajnos meglehetősen szűk. S ebben nemcsak az anyagi és személyi hiányok játszanak szerepet, hanem — a civilek részéről — az egyháztagságról alkotott hamis elképzelések, a papság részéről pedig nemritkán a hagyományos pasztorációnak szinte változatlan, kritikátlan, merev folytatása. Bármilyen sok valóban szép kezdeményezést látunk, számuk még mindig nem elég; s az új törekvéseknek olykor hitelét rontják a szélsőséges törekvések.

*

A zsinati könyvek Krisztus és az egyház hármias küldetése köré csoportosítják témáikat: Néhány közös megállapításukat itt is összegezhetjük:

1. Mindegyik könyv — természetesen — igen gyakran idézi a kánonjogi kódexet. Egész kánonokat emel át saját szövegébe, hosszan idéz a CIC kánonjaiból, s úgy is, hogy hivatkozik a CIC megfelelő kánonjára.

2. Sok olyan utasítást, ajánlást, határozatot, sőt rendelkezést találunk, amely mindössze azt kívánja, hogy „szigorúan tartsuk magunkat az egyházi előírásokhoz!” E javaslatok tehát szabálytalan gyakorlatok megszüntetését sürgetik — némelyik bizonyára máskor is megjelent már egyházmegyei körlevelekben, a zsinat mindössze nagyobb nyomatékot adhat a főpásztor sürgetésének, feddésének, utasításának.

3. Az esztergom-budapesti zsinat vállalta az úttörés szerepét. Saját utakon jár a szeged-csanádi, az egri és a kalocsai zsinat is; tartalmi, olykor szövegszerű párhuzamok itt is akadnak, ez természetesen adódik abból, hogy azokat a közös irányelveket köve-

tik, amelyeket a II. Vatikáni zsinat és a hatályos egyházi előírások megszabnak. A váci zsinati könyv szinte teljesen, némi változtatásokkal átvette az esztergom-budapesti zsinat szövegeit. Keszthelyi Ferenc váci megyéspüspök írja a *Zsinati könyv* előszavában: „Az Esztergom-Budapesti Főegyházmege zsinati könyvét küldték meg az egyházmege papságának, világiaknak, főbb katolikus mozgalmak képviselőinek. A címzeteknek arról kellett nyilatkoznuk, hogy a zsinati könyvből szerintük mi érvényes a Váci Egyházmegeére is, és milyen elhagyásokat, módosításokat, új témaköröket kell terveznünk a mi zsinati könyvünk számára”.

A részletek összehasonlító elemzéséből világosan kirajzolódnak az adott helyzetelemzések közös megállapításai és a hasonlóképpen vagy azonosan kitűzött célok és feladatok is. Érdemes ezeket összefoglalnunk.

Az egyház tanító küldetése

A hitoktatás leszűkül a gyermekkorra

A zsinatok egyöntetű megállapítása szerint a hitoktatásban nagyrészt csupán a 14, 12, sőt 10 éven aluli gyerekek vesznek részt (EB 1217; Vá 30; E 2.2.3; Ve 23. még konkrétan fogalmaz: „a folyamatos és rendszeres hittannak akadálya a csak elsőáldozási és bér-málási cél”), az ennél idősebbeknek csupán töredéke. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a hitoktatói zsargonban a 15-17 éves korosztály már „ifjúsági hittanra” jár, akkor hamar nyilvánvaló, hogy a 18-25 éves korosztálynak valóban elenyésző része tart kapcsolatot bármilyen módon az egyházzal (Ve 22: „Nem sikerült felébresztenünk az ifjúsági és felnőtthittan igényét”). Ebből alakult ki aztán az a nézet még a vasárnapi templomjáró hívek körében is, hogy a templom (az egyház) a papokon kívül a gyerekekre (és az idősekre) tartozik. Az aktív korú felnőtt népesség a világban él és dolgozik, a templom és a vallás életének csupán a peremén húzódik meg, hite pedig nem nő túl a 10-12 éves gyerekek értelmi színvonalán.

Hitoktatás — takaréklángon

Mindegyik zsinat sürgeti ajánlásként vagy előírásként a heti második hittanóra bevezetését. Magyarán: az adott hitoktatási lehetőségeknek országosan csupán a felét vesszük jelenleg igénybe! Arra vonatkozóan azonban nem születtek konkrét javaslatok, hogyan lehet ezt a hiányt („kényszerhelyzetet” — Ve 30) megszüntetni. Erre pedig annál nagyobb szükség lenne, mert a hittanra járó gyerekek többsége nem kapott hitbeli nevelést a családban. Régen a hittantanítás csak folytatta, rendszerezte, kiegészítette az otthoni keresztény oktatást és nevelést. Ma ezt szinte teljes egészében át kell vennünk, sőt el kell vállalnunk a szülők evangelizálásának feladatát is.

Az egyházmegei zsinatok rámutatnak jelenlegi hitoktatásunk hiányosságaira és egyoldalúságaira. Nem elég a kinyilatkoztatást csupán ismertetni, akár bibliai történeteken, akár hitigazságokon keresztül (Sze 305: „Tanácsos, hogy a jelenlegi ismeretközpontú

hitoktatásról térjünk át az életközpon­ tús hitoktatásra”). A kinyilatkoztatás a hitben ver gyökeret, s személyes kapcsolatot teremt az élő Istennel. Élet tehát, amelybe belé kell nevelődni, amelyhez föl kell nőni, ennek természetes táptalaja pedig a hívő közösség. Nem elég az erkölcsi parancsokat megtanítani, a keresztyén élet­ eszményt az életben is ki kell próbálni, s gyakorolni kell.

A korszerű igehirdetés problémái

Az igehirdetés — évszázados hagyományokat követve — a hívők számára szólt. Ez a módszer ma már elégtelennek bizonyul, hiszen a valóban elkötelezett hívők egyharmadát sem alkotják azoknak, akik időnként kapcsolatba kerülnek ugyan Istennel, egyházzal, vallással, de életelveik ingadozóak, hitük homályos és bizonytalan, nem kötelezték el magukat igazán egyetlen egyház mellett sem. (E 1.2.11: „A vasárnapi igehirdetések stílusa és formája inkább az idősebb hívők körében elfogadott, a fiatalok számára gyakran unalmas“.)

Az esztergom-budapesti zsinat leszögezi ugyan, hogy „az igehirdetés legyen korszerű” (2348), azt azonban nem fejt ki, hogy ez mit is jelent valójában, és hogyan érhető el. Hogyan tud az igehirdetés megszólítani olyanokat is, akiknek a hit idegen vagy legalábbis ismeretlen? Milyen nyelven kell megszólalnia ahhoz, hogy az átlagember is megértse azt? Miről kell szólnia ahhoz, hogy rezonálni tudjanak rá azok, akikben van jószándék, akik törekednének értelmes, becsületes, jobb életre (Vö. EB 1221; E 1.2.13)?

Meglepő a zsinatok elemzéseiben, hogy az igehirdetésben viszonylag kevés hiányosságot jeleznek (Sze 051, 067), s csupán azt a természetesnek látszó óhajt fejezik ki, hogy a szentbeszéd tematikája és nyelvezete igazodjék a hallgatósághoz. Holott számos új feladat vár arra, aki ma homilia mondására vállalkozik. A biblikus tudományok rohamos fejlődése alapos előkészületet kíván, ha a prédikáló pap valóban biblikus beszédet akar mondani, a három vasárnapi miseolvasmányra építve. Ugyanakkor nehéz körünk változó kultúrájának nyelvére „lefordítani” az Evangélium üzenetét. Végül megnövekedett formai elvárásoknak kell megfelelnie ahhoz, hogy meghallgatásra találjon.

A nem-hívők megszólítása

Külön feladatot jelent, hogy a magukat katolikusnak vallók nagy része sem igazán tartozik az egyházhoz, beéri avval, hogy életének fordulóin — egy-egy szentség, illetve a temetés szentel­ ményének alkalmával kerüljön kapcsolatba az egyházzal.

Közhelynek számít, hogy nem a szavak indítják meg az embereket, hanem az élő tanúságtételek. Keresztyén körökben manapság többnyire a védekezés légköre uralkodik: hogyan tudom megvédeni saját hitemet és gyermekeimét a hitetlen külső világ támadásaitól, a különböző oldalakról érkező csábításoktól, hogyan vértézhetem fel őket a keresztyén életelvek követésére egy olyan világban, amelyben ezeket gyakran lenézik, kigúnyolják? Alig-alig fogalmazódik még meg, hogy a misszió az egyház lényegéhez tartozik: a keresztyéneknek kell tanúságot tenniük hi-

tükről, „számot adniuk reményükről” a nem-hívó vagy másként-hívó emberek előtt — s ez nem(csak) a papok dolga, hanem minden krisztuskövető is. A határozatok ötleteket kínálnak (például a lakótelepi misszionálásra, a templomba nem-járókkal való kapcsolatkeresésre vö. E 1.3.6) — a konkrétan megvalósítható (és megvalósításában ellenőrizhető) programot azonban még ezután kell kidolgozni (E 1.3.11).

A hitoktatás

Ez a kihívás a legsürgetőbbben a fiatalok körében jelentkezik. A hitoktatás elvben ma két fórumon történik: az iskolában és a templomban. A zsinatok megfigyelése szerint faluhelyen inkább az előbbi, városokban inkább az utóbbi az elterjedtebb. Belenyugodhat-e az egyház abba, hogy elsőáldozásuk, bérmálkozásuk után elveszti híveinek nagy részét, hogy nem tudja megszólítani az állami-önkormányzati középiskolákba járó fiatalokat? Érthető, hogy nincs bennük igény, érdeklődés, hiszen már a szüleik sem tanultak hittant, nincsenek ismereteik az egyházzal, Krisztussal. A tapasztalat szerint csak azok tanulnak közülük hittant, akik valamilyen kisközösséghez, ifjúsági csoporthoz tartoznak. A „tanítási órának” nincs vonzó és megtartó ereje e fiatalok számára, a közösségnek viszont igen. Hogyan tudjuk fölkelteni ezt a missziós küldetés tudatot fiataljainkban?

Világviszonylatban nagy haszonnal járt a felnőttkeresztelés szertartásának bevezetése s az avval kapcsolatosan létrehozott katekumenátus intézménye. Több zsinat is hiányként említi, hogy hazánkban ez mindmáig nem történt meg.

A zsinatok is utalnak rá, hogy vannak olyan lelkipásztori alkalmak (temetés, esküvő), amikor a papoknak lehetőségük nyílik arra, hogy az örömmel fölemelő vagy a gyászban megrendítő pillanataiban szóljanak számos nem-hívó emberhez is (E 1.3.2: „A szentségek kiszolgáltatása kiváló lehetőség az evangelizálásra”). Igen nagy a felelőssége a rádió és a televízió katolikus műsorainak is, hiszen ezeket sokan nézik olyanok, akik távol állnak hit-től, egyháztól. Óriási kérdés, mennyire használja fel az egyház ezeket az alkalmakat, hogyan tudja tágítani vonzáskörét, fölkelteni az emberek érdeklődését, párbeszédet kezdeni velük.

A felnőttképzés

Egyre gyorsabban változó korunk arra kényszerít bennünket, hogy folyamatosan tanuljunk, bár a papság mintha nehezebben fogadná el ezt. Ennek oka bizonyára elsősorban a túlterheltségben rejlik, másoknál talán a hitigazságok állandóságába, az egyház tévedhetetlenségébe vetett bizalomban, de okozhatja a beszűkülés, a minden újtól elzárkózó előítélet, vagy a szellemi erőfeszítésre való restség is. Mindegyik zsinat törekszik arra, hogy új alapokra helyezze s így hatékonyabbá tegye a papság továbbképzését.

Örvendetes változást hozott a teológiai képzés különféle formáinak megindulása. Sokan azért végzik a teológiát, mert hittanárok, hitoktatók akarnak lenni, igen sokakat azonban „egyszerűen” érdek-el a teológia, magasabb szinten akarják ismerni a hitüket.

A zsinatok sürgetik, hogy minden plébánián legyen felnőttképzés, a gyakorlatban azonban ez csak kevés plébánián folyik, s többnyire csekély hatáskörrel. Csak ott ér el igazi eredményt, ahol közösségekhez kötődik, s a közösségek életén belül folyik. Beválhat az a módszer is, amelyet a váci zsinat javasol: konkrét feladatokat kell kitűzni, s azokhoz kell kötni különböző képzéseket.

Az a belátás sem terjedt még el igazán, hogy a prédikáció nem lehet a tanítás egyetlen műfaja a felnőtt hívek számára. A felnőttoktatásra más fórumokat is kell találni, amelyeken a biblia-magyarázat, az egyházi élet időszerű kérdései, a teológia (ökumené!) újabb fejleményei kerülhetnek szóba.

Az igehirdetés legmélyebb kérdése azonban: valóban életre kelti-e Isten Igéjét? „Szívhez szólóan” hitet, krisztusi életet terem-e a hallgatókban, akik ezáltal az egyház elkötelezett, élő tagjaivá válnak?

Az egyház papi küldetése

A szentségi pasztoráció túlsúlya

Az egyház legfőbb lelkipásztori gondja, hogy sokan kellően tudatos hit, felkészülés és elköteleződés nélkül kívánják fölvenni a különböző szentségeket.

Több évszázad folyamán megmerevedett hibás gyakorlattal kellett a II. Vatikáni zsinatnak szembenéznie. A hitbeli meggyőződés, a szentségek és a közösség életének eredeti egysége a középkor végére megbomlott. Az egyház pasztorációs élete egyre inkább a szentségekre koncentrálódott, Isten Igéje és a krisztushívők közössége csupán alárendelt szerephez jutott. A szentségek felvétele pedig önmagában nem biztosíthatta az egyház eleven életét. A zsinat ezért radikális változtatásokat írt elő az eredeti hármass-egység (Isten Igéje, az egyház szentségi és közösségi élete) helyreállítására. Visszaadta az igeliturgia méltó helyét a szentmisében; elrendelte, hogy a szentségek felvételéhez is kapcsolódnia kell igeliturgiának. Másrészt visszaállította a liturgiának, a szentségek ünneplésének (tehát nem „kiszolgáltatásuknak”), a szentmisének, egyáltalán az egyház egész életének közösségi jellegét.

A szentségekhez kapcsolódik ma a pasztoráció legtöbb gyakorlati gondja. Nem véletlen, hogy a szeged-csanádi zsinat 60 oldalon foglalkozik velük (ez csaknem 40%-a a teljes szövegnek, bár a fejezetbe beleépül a család-pasztoráció és a papképzés is, amelyet más zsinatok külön fejezetben tárgyalnak), de a többi zsinaton is kiemelten foglalkoztak e témával, bár a veszprémi zsinati könyv jobbára csak adminisztratív jellegű ajánlásokat tesz, és az előírások megtartását sürgeti.

Alapvető feladatnak látszik az egyházkép és az egyháztudat megújítása. A szentségek csak akkor válhatnak hatékonyabbá, ha többé nem (megfizethető vagy ingyenes) szolgáltatásnak tekintik az emberek, hanem az egyház életmegnyilvánulásainak, az egyház pedig a krisztushívők életközösségének tartják, amint ezt a

II. Vatikáni zsinat egyetemesen kötelező érvénnyel megfogalmazta. Páratlan esély, de óriási felelősség is az új életet kezdő magyar egyház egészének és minden tagjának, hogy elmélyül-e a zsinati egyház szellemiségében, és azt igyekszik-e egyéni életében, közösségeiben, az egyházközségekben, az egyházmegyéekben valóra váltani. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha megszűnik a szentségi pasztoráció kizárólagossága, és kiegészül a kérügmátikus és a közösségi pasztorációval: ha a szentségek valóban az egyház(közösség) életmegnyilvánulásai lesznek, s közös ünneplésük során részesednek bennük az egyház tagjai ezáltal is éltetve-erősítve-felmutatva az egyház eleven, a Lélekből táplálkozó közösségét. Mindez tehát nemcsak az Ige és a közösség szolgálatának újszerű — az ősegyházhoz visszanyúló — értelmezését jelenti, hanem magának a liturgiának és az ünnepnek újraértékelését is az egyház életében.

A zsinatok helyzetleírásai igen kritikusan elemzik a jelenlegi állapotokat, az ajánlásokon és rendelkezéseken azonban inkább csak rövid távra szóló kisebb korrekciókat javasolnak. Megfogalmazásukon érződik, hogy számolnak az adottságokkal, s ezért többnyire kompromisszumos jellegűek.

A keresztség és a házasságkötés

A legtöbb vita a keresztséghez kötődik. A zsinatokon is összecaptak egymással a jogi minimalizmust védelmzők s a lelkipásztori buzgóságból fakadó maximalizmus hívei — ennek nyomai még a zsinati szövegekben is megfigyelhetők. Milyen kritériumok döntenek el, hogy a megkeresztelendő gyermek későbbi keresztény nevelése biztosított? Hogyan kell megállapítani a szentség fölvetelére való alkalmasságot? A kérdés erősen foglalkoztatta a szeged-csanádi (014) és az esztergom-budapesti zsinatot (EB 2106; a hozzá kapcsolódó rendelkezésben viszont már kompromisszumos: 23-24.§; Vá 27-28.§ egyetlen szócskát változtat EB szövegén: a feltételek hiánya esetén a keresztelést el „kell”, Vá szerint csupán el „lehet” halasztani); nemigen vetődött viszont fel Egerben (5b), Veszprémben (142,143).

A gyermekkeresztelés csodálatos lehetőséget kínál, de nagy felelősséggel is jár, hiszen azt feltételezi, hogy már kiskoruktól a hit légkörében nőnek föl a megkereszteltek. Ha ez nem így történik, akkor nagy a veszélye annak, hogy tovább szaporodik a megkeresztelt hitetlenek száma. Az eddigi zsinatok tapasztalatai szerint végleges és biztos megoldást egyik szabályozás sem kínál. Valódi eredményt csak akkor várhatunk, ha a szentségek jobban hozzákapszolódnak az ígéhirdetéshez és a közösséghez: az élő hitközösségek, a hitben élő emberek közös kegyelmi ünnepeivé válnak, ha a keresztség valóban a hitre épülhet: felhőtten esetében a megtérőnek személyes döntésére, gyermekkeresztelés esetén hívő vagy legalább hitre törekvő, hitében erősödni kívánó családi vagy rokoni környezetre, vagy legalább egyetlen olyan személyre, akitől megalapozottan lehet remélni, hogy személyes kapcsolatban tud maradni a növekvő gyermekkel, és fokozatosan bevezetheti

őt a hitbe. A gyermekkereszteles többnyire missziós érzékenységet és küldetésudatot kíván a felelős lelkipásztortól.

Több zsinaton elhangzott, hogy egyre többen kérik felnőtt korukban a keresztséget. A felnőttek keresztségét megelőző „katekumenátus rendjét” a Szentségi Kongregáció 1972-ben adta ki kötelező érvényűvel; ezt mindmáig nem vezették be Magyarországon, állapítja meg az esztergomi-budapesti zsinat (EB 2107; ugyanez Vá 90). Amíg ez el nem készül, a gyermekkereszteles irányelveit kell követni, teszi hozzá. A rendelkezés pedig a jogi minimumra szorítkozik (EB 26.§; Vá 30.§). Szeged viszont két fontos elemet — a katekumenátust „kezes” választásával — ajánl is a felnőttkereszteles szertartásának nálunk még be nem vezetett rendjéből (021).

Fájdalmas lelkipásztori tapasztalat, hogy az egyházi házasságkötést kérők jelentős része valójában nem él elkötelezett, hívő keresztény életet, a hitben és a keresztény erkölcsökben sem járatos. Életük jelentős fordulóján az egyházhoz fordulnak ugyan, de ez kivételes, ünnepi pillanat marad. A népesség többségét kitevő, a „maguk módján vallásos” emberek életében ez az egyik ritka alkalom, amikor kapcsolatba kerülnek az egyházzal. Kérdés, sikerül-e valóban kapcsolatot létesíteni velük, bekapcsolni őket az egyház közösségébe, fölkelteni bennük az intenzívebb hitélet vágyát? — A súlyos gondot mintha csupán a szeged-csanádi zsinat próbálná orvosolni: előírja, hogy a nem hívő vagy nem vallásos jegyespárnak legalább fél évvel a tervezett házasságkötés előtt kell jelentkeznie plébánosánál, a keresztségben még nem részesülteknek pedig egy éves előkészületre van szükségük (EB 265; 267). Az előírt felkészítés azonban a minimumra szorítkozik. (Az EB 272. nyolc előkészítő oktatást ír elő a vallási ismeretekkel nem rendelkezők részére. Ugyanezt rendeli el a veszprémi zsinat 85.§-a is. Vajon ennyi idő alatt hogyan lehet bevezetést kapni a keresztény hitvilágba és a keresztény élet gyakorlatába?) Az esztergomi (s nyomán a váci) zsinat mindössze annyit javasol, hogy a hitben járatlanok részére az egyéni plébániai jegyesoktatás többszöri alkalommal végzendő, mert alaposabb előkészületre szorulnak (EB 2127).

Átmeneti megoldásként bizonyára szükség van az adottságokhoz és lehetőségekhez igazodó, a megvalósítás esélyével elrendelt korrekciós intézkedésekre. Valódi megoldást azonban csak az egyházközösség és a szentségi ünneplés gyökeres újragondolása s ennek a gyakorlatba való átültetése hozhat.

A közösség szolgálata

Az egyházközségek megújítása

A plébániák jelentős részén három krisztusi feladatkör közül csak az első kettőt ismerik: a misét és a szentségeket, de az egyházközség nem válik a hívők közösségévé.

A közösséggé váláshoz az első lépés, hogy (a kötelezően előírt) egyházközségi képviselőtestület valóban aktívan s ne csupán formálisan működjék. Az esztergomi zsinat szerint „sajnálatos, hogy több plébánián a képviselőtestület ennek megfelelően még nem alakult meg” (3319). A helyzet másutt sem jobb: „Elenyészően kevés plébánián újult meg a képviselőtestület a püspöki kar szándéka szerint” (E 11.2.5). A szegedi zsinat rendelkezésben írja elő a képviselőtestületi szabályzatban előírt munkacsoportok megszervezését is (618). Új lendületet adhat a képviselőtestületek munkájának nemrég megalakult országos tanácsuk is. Ennek létezéséről azonban mintha egyik zsinat sem venne tudomást.

Valódi közösségi élet azonban csak azokon a plébániákon alakulhat ki, amelyek különböző célokkal és rétegződésben (feladatok, tevékenységi, érdeklődési körök, életkorok, életállapotok szerint eltérően) sokféle csoportot hoznak létre. A plébánia itt valóban otthonává, összefogó közösségévé válik a különféle kisközösségeknek: a „közösségek közösségévé” (E 11.3.4; Vá 346, 355). Ezek pedig méretüknél és kohéziós erejükénél fogva igazán személyesen tudják magukhoz kapcsolni az egyeseket, akik így az egyházközség egészét, magát az egyházat is sokkal inkább a magukénak érzik. A szegedi zsinat ezért is szentel különös figyelmet a kisközösségeknek, egyáltalán a világi hívőknek, sőt külön is a nőknek (596-622). Eger óvatosabb a világiakkal szemben: „bár a világiak tevékeny részvétele fokozódott, azonban ez nem problémamentes” (E 11.2.5). Még tartózkodóbb Veszprém: „Ez a kapcsolat nem problémamentes, főként akkor, ha némelyek szítják is az ellentéteket. Gondoljunk csak a nyugaton megrendezett egyházi népszavazásra”. A bekezdés utolsó mondata pedig mintha a II. Vatikáni zsinatot megelőző egyházképet idézné fel: „Ezért a zsinat elsősorban a papokhoz szóljon, de szóljon a világi hívekhez is, akiknek szintén részt kell vállalniuk az intézményes Egyház munkájából” (Ve 309).

A már létező kisközösségek többsége különböző lelkeségi mozgalmakból született. A zsinatok többsége számos ajánlásban buzdítja a lelkipásztorokat, hogy tegyék közösségibbé plébániájukat (EB 3323-3324), ajánlják a „katolikus lelkeségi mozgalmak befogadását és támogatását” (E 11.3.11), „az egyház által elismert vallásos csoportokat és egyesületeket” (Ve 315), előírják, hogy a „plébános támogassa a hitelesen egyházi testületek és mozgalmak működését” (EB 65.§; Vá 75.§). Minél több közösség, egyesület, csoport működik a plébánián, annál előbb és tevékenyebb, személyesebb és közösségibb az egyházközség (Sze 602, 606). Fontos természetesen, hogy a különböző csoportok legyenek szoros egységben lelkipásztorukkal (Sze 609).

A zsinatok többsége sürgeti az egyházmegyén belüli kapcsolatok erősítését is: a papok közösségi összetartását, az egyházközségek egymással való találkozásait, a megyéspüspök szorosabb kap-

csolatát papjaival és híveivel. A legnyíltabban mintha Szeged tárná fel a problémákat (191-208). Két zsinat elrendeli a II. Vatikáni zsinat által javasolt s azóta ismételtén sürgetett egyházmegyei Pasztorális Tanács létrehozását (EB 51-56.§. már a szabályzatát is tartalmazza), Eger a kerületi Pasztorális Tanácsokét is (9.3.2-9.3.8). Veszprém csupán óvatosan említi: „Megfontolandó a létesítése, mivel a jog nem teszi kötelezővé.” (430), Vác is csak a lehetőségéről szól (268). Szegeden „papokból és világiakból álló bizottság felállítását” javasolják a zsinati folyamat további támogatására (209).

„Küldetésünk a világban”

Eltérő terjedelemben és hangsúlyokkal, de mindegyik zsinaton foglalkoznak az egyház külső kapcsolataival:

— a karitatív tevékenységekkel (Sze 471-522; E 17. fejezet EB 4401 fejezet EB 4401-4422; 76-77.§; 4121-4132; 70.§; Vá 436-453; 98-102.§; Ve 359-369; 179-185.§);

— az ökumenével (EB 4201-4216; 71-75.§; Vá 427-430. és 94-96.§ itt nem veszi át EB-t, csupán néhány általános elvet és előírást idéz; Ve 370-391.; 186-196.§; Sze 523-531, bár a rövidre sikerült fejezet címe félrevezető; Eger jóval körültekintőbb: 14. fejezet);

— az újabb vallási csoportokkal (szektákkal: Sze 532-535; Vá 97.§; Eger itt is alapos helyzetképet és ajánlásokat ad a 15. fejezetben);

Rövidítések:

EB:

Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Zsinati Könyve

Sze: A Szeged-Csanádi Egyházmegyei Zsinat Könyve

E: Egri Főegyházmegye Zsinati Könyve

Vá: *Jöjjön el a Te Országod!* (A Váci Egyházmegye Zsinati Könyve)

Ve: A Veszprémi Főegyházmegye Zsinati Könyve

K: *Együtt a szinódusi úton*, Szinódusi Értesítő 1-9.

— az egyház jelenlétével a társadalomban (E 16; Sze 440-470, EB 4501-4523; 78-79.§; Vá 454-480 átveszi EB pontjait); azon belül kiemelten a tömegkommunikációs eszközökkel (Vá 103.§ kiemeli az Egyházmegyei Médiabizottság tevékenységét).

A zsinatok véget értek. Evvel azonban — amint a legtöbb főpásztor hangsúlyozta záróbeszédében — „csak az ülészak fejeződött be. Feladatainkat az elkövetkező időben papoknak, szerzeteseknek, világi híveknek egyaránt teljesíteniük kell” (Paskai László). A zsinatot akkor mondhatjuk eredményesnek, ha az egyházmegye papjainak, híveinek mindennapi vallásos élete fog megújulni” (Keszthelyi Ferenc), „azt szeretnénk, ha mindnyájunk élete megújulna” (Szendi József). „Kérésem: vigyük szét az egyházmegyébe ennek a zsinatnak a légkörét.... Igazi megújulással induljunk haza” (Gyulay Endre); „törekedjünk egyházi életünk megújulására” (Seregély István).

Hogyan mehet végbe ez a megújulás? Az esztergom-budapesti zsinat elsődlegesen az új egyházmegyei struktúrákban (a szakvikiariátusokban) meginduló tevékenységektől várja ezt; Szegeden zsinati csoport felállítását határozták el, Kalocsán ilyen csoportok végzik a folyamatos, éveken át tartó zsinati munkát. Hányan, hogyan s mikor fogják átvenni a zsinati szellemet? Célszerű lesz néhány év múlva újra mérleget vonni az elért eredményekről, a sikerekről és a kudarcokról, s újra levonni a tanulságokat.

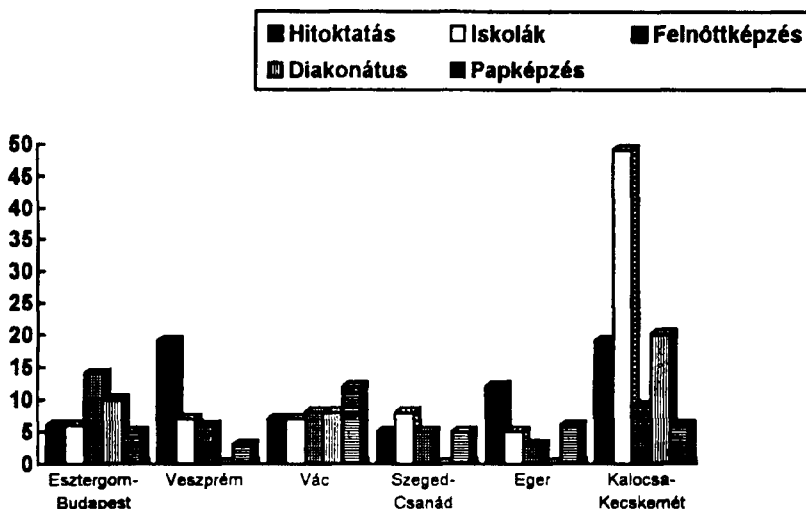
Összehasonlító táblázatok

Érdekes tanulságokat kínál annak összehasonlítása, hogy az egyes zsinati könyvek milyen terjedelemben foglalkoznak egy-egy témával. A zsinati dokumentumok tematikus elemzését Bakos István, Németh György és Szabó László, a Piarista Hittudományi Főiskola növendékei végezték el. Ők készítették el az alábbi grafikonokat.

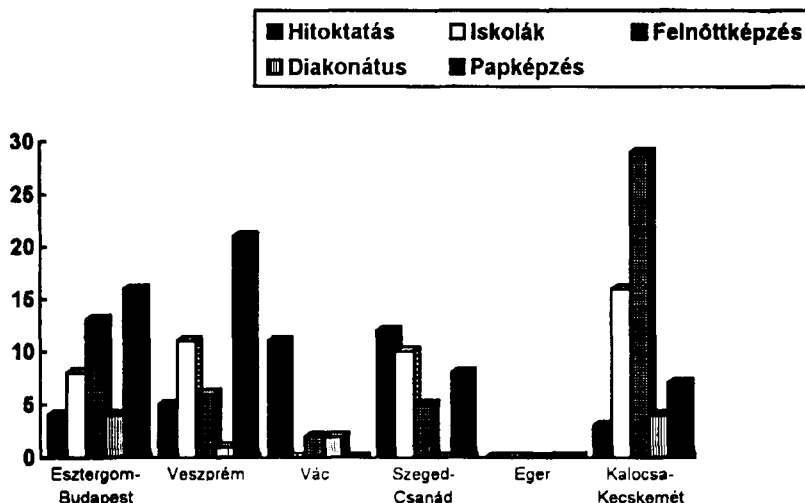
Oktatás, képzés

A zsinati témák közül mindegyik egyházmegyében megkülönböztetett figyelmet szenteltek az oktatásnak és képzésnek. Az egyes táblázatok a hitoktatás, az egyházi iskola, a felnőttképzés, a diakonátus intézménye és a papképzés témáját mutatják be egyházmegyénként, s arról kísérelnek meg képet adni, hogy az egyes egyházmegyékben milyen arányban foglalkoztak a fenti témákkal javaslatok, rendeletek formájában, s melyik egyházmegyében kíséreltek meg helyzetképet nyújtani az egyházi oktatás és képzés helyzetéről.

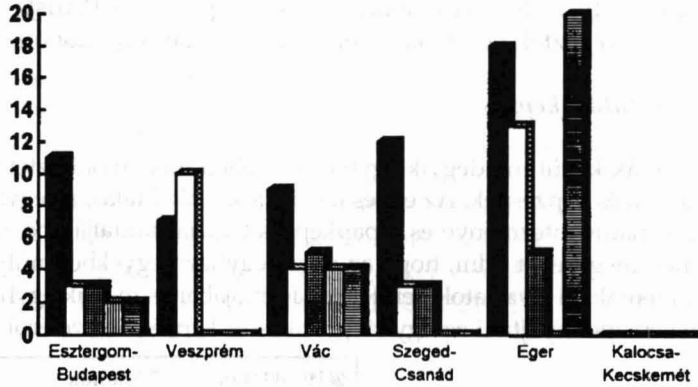
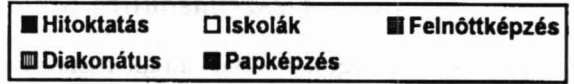
Helyzetkép

Javaslatok

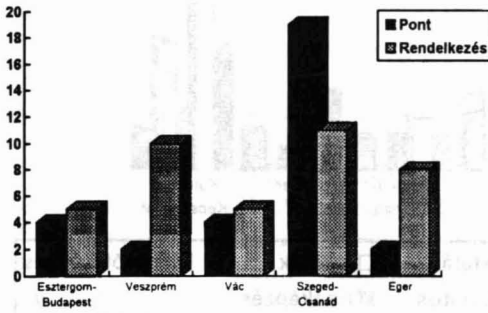
Rendeletek

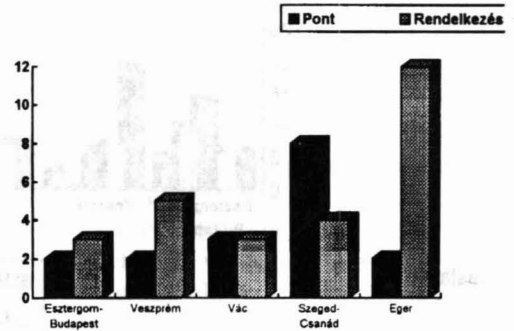
Szentségi élet

Külön oszlopok jelzik, melyik szentséggel hány pontban foglalkoztak, s hány rendelkezést hoztak az illető szentséggel kapcsolatban. Mindkét adat sokatmondó: az is, hogy mekkora súllyal szerepeltek az egyes szentségek, s az is, hogy milyen részletes tárgyalás után születtek meg a rendelkezések.

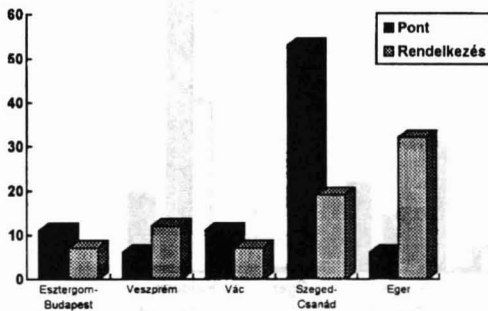
Kereszttség

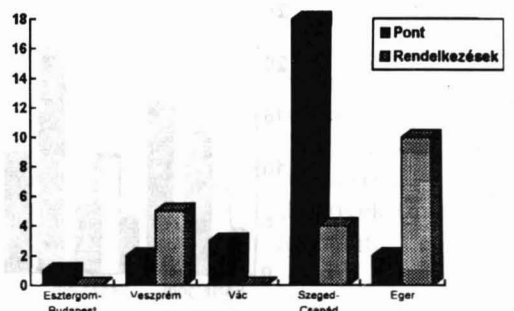
Bérmálás

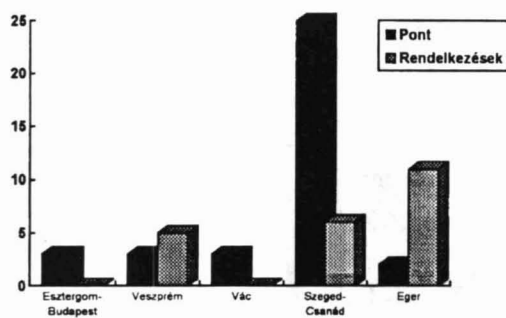
Eucharisztia

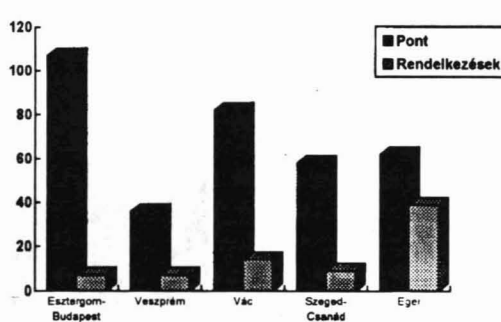
Bűnbánat és kiegészztelődés

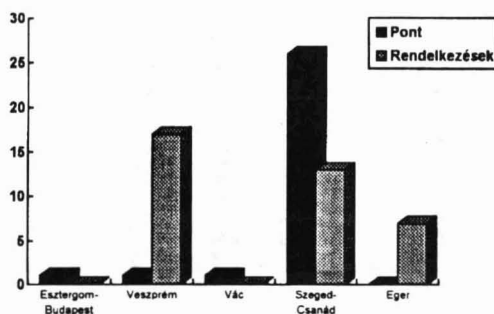
Betegek kenete

Papság

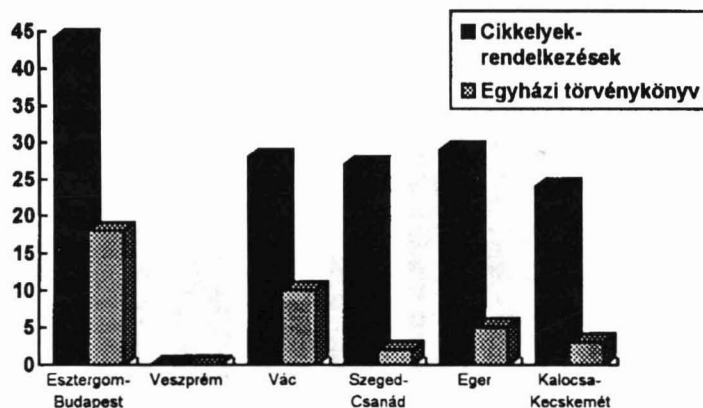
Házasság

Szervezet, közösség, kapcsolatok

Mindegyik zsinat természetesen foglalkozott szervezeti kérdésekkel; nyilvánvaló, hogy e témában erősen támaszkodtak a Kánonjogi Kódexre, ennek aránya azonban már eltérő. Eltérő súllyal foglalkoztak az egyházközségi élettel és a világiak helyzetével is. Egészen sajátos területnek bizonyult az egyház jelenléte a társadalomban és a sajátos lelkipásztori szolgálatok: itt találjuk a legnagyobb eltéréseket az egyes zsinatok között.

Világiak

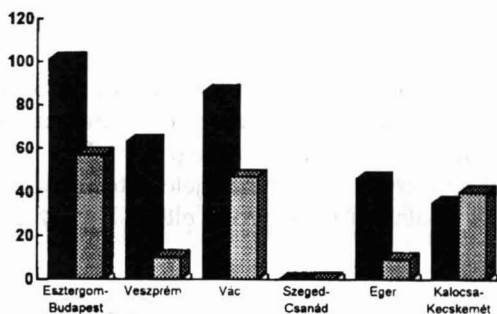
Sajátos csoportok lelki-pásztori szolgálata

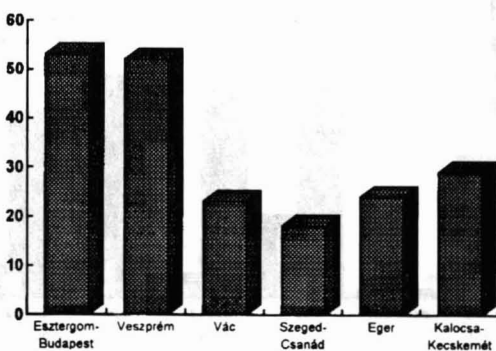
Jelenlét a társadalomban és kommunikáció

Az egyházmegyei hivatal strukturális átalakítása

A plébánia és a hívők közösségi élete

Zsinati röntgenkép

Született 1931-ben. Teológiát és matematikát tanult. Szakterülete a számítógép-programozás és a mesterséges intelligencia kutatása. Legutóbbi írását 1997. 1. számunkban közzeltük.

Motivációk, indítók

Az elmúlt három évben, ötven-hatvan éves szünet után zajlottak le ismét több magyar egyházmegyében a helyi zsinatok — pontosabb egyházi kifejezéssel: szinódusok. Írásunkban az öt befejezett zsinat záróokmányaira, továbbá a fehérvári és a kalocsa-kecskeméti zsinatok munkadokumentumaira — közös kifejezéssel „könyveire” — támaszkodva egy áttekintő kép felvázolására törekszünk a magyar egyház zsinati folyamatának háttéréről, indítékairól, a közös törekvésekről, a sajátos hangsúlyokról, s néhány olyan problémáról, amely a könyvekben kevés teret kapott.

A magyar zsinati folyamat startjelét II. János Pál pápa 1991-es látogatása során adta meg a püspökökhöz intézett beszédében, majd a *Tertio millennio adveniente* kezdetű apostoli levélben sürgette, ahol a pápa az újraevangelizációt jelölte meg alaptémaként, s a laikusok részvételét hangsúlyozta a zsinati folyamatban. Mindazonáltal a folyamat igazi hajtóerejét a magyar egyház kritikus állapotának tudatosulása, az egyre gyorsulni látszó társadalmi folyamatok felismerése, továbbá az egyház belső életéből kiemelkedő „remény-szigetek” frissítő ereje szolgáltatta. Kitapintható az úttörők (Esztergom, Szeged-Csanád) kezdeményező ereje is, amely szélesebbre taposta a zsinati utat, s ezen indulhattak el azután olyan egyházmegyék, ahol a papság túlterheltsége és a szakképzett teológusok hiánya eleinte áthághatatlan gátaknak tündek. Feltételezzük, hogy a zsinatokon érezhető „kis pünkösdi” élmények is a remény forrásává váltak más megyékből érkező meghívottak számára. Érthető azonban az új megyék (Kaposvár, Debrecen-Nyíregyháza) tartózkodása, továbbá a hajdúdorogi és a pannonhalmi megyéké, amelyek egészen sajátos helyzetben vannak.

A sürgető, megoldásra váró problémák közül mindenütt, bár különböző súllyal, öt állt össze robbanásra kész, kritikus tömeggé:

— a szentségi élet országszerte szabályozásra és megújításra szorul;

— a papság átlagéletkorából és a hívek igényeiből fakadóan a jelenlegi egyházszerkezet várhatóan egy-két évtizeden belül „összeroppan”;

— nagy tömegek távolodnak el az egyháztól (Európa-szerte!), de ezzel egyidőben növekszik az igény a transzcendencia valamilyen formájú, esetleg egyházon kívüli megtapasztalására;

— az evangelizáció klasszikus csatornáit (prédikáció, liturgiához kapcsolódó igehirdetés, missziók) szűkülnek, más csatornák viszont bővülnek (közösségi, „metakommunikatív” evangelizáció);

— a hitoktatás a 12-14 éves korosztálytól kezdve majdnem csődhelyzet-közeli állapotba jutott.

A II. Vatikáni zsinat dokumentumait ma már teljes egészükben kezünkben tarthatjuk. Mégsem tűnik azonban alaptalannak az a sejtésünk, hogy az egyházmegyék szintjén most vált igazán tudatossá, hogy a II. Vatikáni zsinat eseményeit végre komolyan kell vennünk, és sajátos, átmeneti helyzetünk nem ad kibúvót az alól, hogy annak szellemét együnkbe, szívünkbe vessük.

Az egyházmegyei zsinatok könyveit olvasva nehéz eldönteni, hogy az idézetek szintjén túlmenően ezt a szellemet is értjük-e, követjük-e. Bizonyos jelek arra mutatnak, hogy igen: például zsinatainkon most először vettek részt, többnyire érdemi súllyal és egyenlő méltósággal a világiak, köztük nők; a dokumentumok még akkor is reményről szólnak, amikor a helyzet legkevésbé sem kedvező. Nem túlzás azt állítani, hogy a magyar egyház, éppen az önmagával történő szembesülés során kapott élő fényképet — több, mint 30 év után — a II. Vatikáni zsinatról, de az is láthatóvá vált, hogy hosszú érési idő kell még a következmények levonásához. A zsinatok utóéletének keretében kellene gondoskodni arról, hogy a II. Vatikáni zsinat szövegei ne csak idézetek formájában terjedjenek el hazánkban, s a világiak széles tömege is saját ügyének tekintse azok ébrentartását.

Ezzel szemben néhány könyv súlyos terheket hordoz még a régmúltból: például mintha a szentségek minden emberi alapproblémára automatikus megoldást nyújtanának, mintha az egyház nem család, nem vándorló nép lenne, hanem régi „establishment”-jének helyreállítását szorgalmazná egy katonás „acies ordinata” fegyelmével; s mintha az egyháznak két szíve lenne — s az egyik a családban, a másik az egyházmegye központjában dobogna. Kísértő gondolat, hogy a magyar zsinatokat kényszerállapot (paphiány, a katekézis, a szentségi élet problémái stb.) s esetleg csak a sürgető pápai szó indította útnak. Bizonyos jelenségek így értelmezhetők: az „Isten zarándok népe” kifejezés alig fordul elő; a „világ” néhol mint meghódítandó evangelizációs terep, néhol mint ellenséges erők gyülekezőhelye szerepel. A szentségi gyakorlatra vonatkozó teológiai alapvetés és a helyzetleírás közötti bántó diszharmonia elől mintha csak a pragmatikus előírások felé menekülhetnénk, holott a II. Vatikáni zsinat éppen a hazánkban is érvényesülő kritikus helyzet figyelembevételével adott útmutatást egy reális, bizakodó egyházkép bemutatásával.

Híd a klérus és a világiak között

Megépült két híd. Az első, ha szerény ívű is, de felbecsülhetetlen értékű: *a klérus és a világiak kontinensét köti össze*, s ami legfontosabb, két irányban is átjárható. A zsinatok szövegein túl a munkabizottságok és a zsinati ülések összetétele a garancia erre. A szövegek mindenütt kiemelik, hogy a papok és a hívek méltósága egyenlő (LG 32), bár a feladatok és karizmák különbözőek. (Régebben inkább a papság különleges méltóságáról hallhattunk.) A zsinati bizottságok-

ban — általában — a világiakat egyenrangú partnerként kezelték, saját szakterületükön meghallgatták, s nem mellékes, hogy kölcsönös baráti szálak alakulhattak ki. A papság és a világiak egy része alighanem most hallott először arról, hogy a világban betöltött sajátos missziójukon kívül az evangelizáció és a hitoktatás területén a világiak „saját jogukon” és nem a paphiányból fakadó kényszerhelyzet miatt vesznek részt (AA 3). Általában kimondhatjuk, hogy az egyházkormányzat tudatosan is elfogadta a *világiak egyházalkotó szerepét*. A régi modell azonban néha vissza-visszatér: egyes szövegek olvasásakor úgy tűnik, mintha a papnak csak pásztorként lenne helye a világiak között, s a világi csak a püspök által lehetne kapcsolatban Krisztussal (Vác 340). Zavaró lehet néhány túlhaladott szóhasználat is: például a papi élet bizonyos jellemzőit leíró részeket megfelelő szóhasználatallal minden felnőtt civilre érvényesnek kell tartanunk (vö. Esztergom 2309-10.).

Híd a mozgalmak és az egyházmegyék között

A második híd a lelkiségeket, mozgalmakat és az egyházmegyét köti össze helyenként évszázadokat átívelő merészséggel. A zsinati megyék mindegyike tudomásul vette a katolikus lelkiségi áramlatok és mozgalmak jelenlétét, s nagyra becsüli azokat. Súlyuk az egyes megyékben különböző: mintha az ország ebben a tekintetben is kelet felé lejtene. Mindenütt várják tőlük a karizmájuknak megfelelő segítséget a plébániai életbe való szorosabb kapcsolódás révén (például Veszprém 137), bár itt-ott érezhető az óvatos tartózkodás (Szeged 605; Esztergom 3321) is. A zsinatok ebben a kérdésben talán optimálisan kezelték azt a tényt, hogy a lelkiségi áramlatok országosak, és nem tartoznak egy egyházmegye területi szerveződésű reguláris rendjébe sem, mégis — a szerzetesekhez hasonlóan — elevenítő hatásuk (például Vác 148, 136) és a fiatalság jelenléte miatt nem nélkülözhetők a plébániai életben. Segítségükkel helyi szervezésű kiscsoportok alakulhatnak majd a plébánián, amelynek — több megye kívánsága szerint — a „közösségek közösségének” kell lennie (Esztergom 3308, 3324). Elmarasztaló megjegyzésként azonban megfontolandó az esztergomi zsinat 3321-es paragrafusa: „...a plébániák valamint a lelkiségek és mozgalmak még nem találtak egymásra...”. Mégis alig értékelhetjük túl azt a tényt, hogy az egyházmegyékben befogadottá vált — a szerzetesség mellett — egy teljesen másfajta lelki-szerveződési és feladatkörű áramlat. Igaz, hogy amíg a lelkiségek az „elittel” szárnyalnak, addig a plébános a „tömeggel” bandukol, s ezért szellemiségben, nyelvezetben, szemléletben és struktúrában évszázados eltolódások is lehetségesek. A kétféle szerveződés kölcsönös együttműködéséből azonban éppen az ilyen nagyléptékű eltolódásokat átívelő hidak épülhetnek.

Szakadék az egyház és a világiak között

A két irányú hidak mellett azonban ott árválkodik egy egyirányú is, amely a külső társadalom, a „világ” felé vezet. Ennek kétirányúsítását a II. Vatikáni zsinat hivatalosan már elvégezte (GS 44). Az egyházmegyei zsinatok okmányjaiból azonban az említett

paragrafusnak nemcsak a betűje, hanem a szelleme is hiányzik. Igaz, egy lelkipásztori zsinatnak nem feladata annak bemutatása, hogy a „profán” világban — ha egyáltalán értelmezhető ez a kifejezés — milyen meghatározó folyamatok és értékeket hordozó jelenségek tapasztalhatók. Arról azonban szólnia kell, hogy a társadalom katolikus része s az őt képviselő egyház milyen kapcsolatban áll ezzel a világgal. A zsinati okmányok egyértelműen leírják ennek a kapcsolatnak egyik irányát, a (re)evangelizációt. Kevésbé tárgyalják azonban, hogy a társadalom mai állapotában mennyire képes befogadni a krisztusi üzenetet, vagy pontosabban: ennek az üzenetnek milyen hordozójára és a spektrum milyen sávjaira érzékeny. Az út felénk haladó sávján még dolgoznak; itt az a kérdés, hogy mi, katolikus-keresztények, sajátosan az egyházmegyék képesek vagyunk-e megérteni a világ makrofolyamatait; hogy ezekből milyen értékeket kell elsajátítanunk, s ezeket hogyan tudjuk az evangelizáció nyelvezetének kialakítására felhasználni. Minden érezhető és őszinte lelkipásztori törekvés ellenére, s több, ragyogóan pontosnak mondható elemzés (például Veszprém 185) és javaslat ellenére úgy tűnik, hogy a zsinatok ennek a feladatnak a keresztjét nem vették vállukra. Talán nem ez a kötelességük, talán nincs itt az ideje, vagy talán az egész probléma más fórumokra, például az *Igazságosabb és testvériesebb világot!* (ITV) püspökkari szociális körlevélre tartozik.

Az ökumenéről

Kissé vigasztalóbb kép tárul elénk az ökumenével foglalkozó fejezetek olvasása során. Nem értékelhető eléggé, hogy ezek a törekvések egyházmegyei szinten is kötelező „házi feladatokká” váltak, ahogy a világegyházban és országos szinten már régóta azok. Félő azonban, hogy helyenként a kötelező dolgok sorsa vár rájuk, hacsak nem akad egy-két „megszállottja” az ökumené ügyének. — A zsinatok kellő tájékozottságot mutatnak a különféle nem-keresztény és ezoterikus vallási áramlatok jelenlétéről, de társadalmi és hiánypótló szerepükről csak itt-ott történik említés (például Szeged 532). A mélyebb analízis hiányában az egyházmegyék vagy az elzárkózás (Székesfehérvár III. 6.2), vagy az óvatos távolságtartás stratégiáját alkalmazzák (Szeged 533-5). A szeretetteljes nyitás érlelődése részünkről még időt kíván. Vitatható, hogy a „szekta” szó használatában megjelenő elutasítás (Szeged szelídebb szóhasználatával) az „újabb vallási csoportokkal” kapcsolatban kifejezi-e Jézus várakozását, aki annyira vágyott Izrael szétszórt fiainak egybegyűjtésére, s egyáltalán jogos-e bármilyen felsőbbrendűségi érzés a saját hibáinkat és bűneinket leleplező bűnbánat gesztusa helyett?

A katekézis problémái

A családos felnőttek többsége a kellő hitismeretek bőjtidején nőtt fel. A gyerekek nagyobb része a könyvek tanúsága szerint 12 éves, legkésőbb 14 éves korban hátat fordít a hitoktatásnak, gyakran a templomnak is. 14-25 évesek katekézise egy számjeggyel leírható százalékban érinti az ifjúságot, a munkásfiatalok részvétele

helyenként csak ezrelékekben mérhető. A helyzet majdnem azonos a szentségekével, bár a paphiányt a kellően képzett világiak bővülő csoportja ezen a területen jelentősen mérsékli. A probléma azonban nemcsak a hitoktatók létszámával, képzettségével vagy személyiségével függ össze: a „jó hír” befogadása — úgy tűnik — egyik korosztályra nézve sem létszámbeli vagy módszertani kérdés. A dokumentumok hangsúlyozottan utalnak ugyan a családi katekézisre, a közösségi katekézis előnyeire, a mozgalmakban, a liturgiában, az iskolákban megteremthető lehetőségekre, a média szerepére; kérdés azonban, hogy a dokumentumok szerkesztői ezektől együttesen „áttörést” várnak-e. Úgy tűnik, hogy nincsenek illúzióik; a nyugati demokráciákban például nem (sokkal) jobb a helyzet, annak ellenére, hogy ott nem lehet a kommunizmus negyven évére hivatkozni, és egyébként is minden szükséges feltétel (világi hitoktatók nagyobb, képzettebb rétege, a média támogatása, könyvek, intézmények) évtizedek óta rendelkezésre áll. *A probléma gyökere tehát mélyebbre, máshová nyúlik.* A zsinatok nem tekintik feladatuknak, hogy ezekbe a mélységekbe leszálljanak; ez nemcsak megyei, nemcsak országos, hanem összeurópai, s talán világméretű kutatást és változást (megtérést) követelne gondolkodásban, érzületben, szellemiségben, világszemléletben és elsősorban Istenhez, Jézushoz való kapcsolatunkban. Hogy a világ körülöttünk teljesen átalakult, erre talán Veszprém mutat rá legélesebben a családok helyzetével kapcsolatban (185-7), de arra a valószínű tényre, hogy a probléma sorsfordító hatása a kereszténységre a hellenizálódás vagy a germanizálódás korához hasonló nagyságrendű, a zsinatok dokumentumaiban kevés nyomot találunk.

A missziós feladat

Ugyanez a probléma áll fenn az evangelizáció, a *missziós feladatok* vonatkozásában is. Érdekes módon a dokumentumok kevésbé hasznosítják a magyar társadalom vallási térképét felrajzoló szociológiai eredményeket a „maguk módján vallásosak” csoportjában észlelhető rétegződések és mozgások tekintetében.

Az evangelizáció *eszköztárában* azonban a rendszerváltás idejéhez képest komoly bővülés tapasztalható. A *világiak* szerepe ebben a vonatkozásban is lényegesen felértékelődik, és hangsúlyos szerepet kap *a család* mint evangelizációs kiindulópont (például Eger 1.2.2, 1.3.1), *a közösség*, nemcsak mint eredmény (Szeged 359), hanem mint evangelizációs terep (Eger 2.1.4) hatásos eszköz (Szeged 612) és nélkülözhetetlen „evangelizációs tény” (Kalocsa T 1-8; Székesfehérvár III-1.3.1.). Helyenként sürgetik a megfelelő *nyelvújítást* (Veszprém 60; Eger 1.3.10); teret nyer a felismerés, hogy ma nemcsak a hitismeretek közlése, hanem elsősorban a *közlők tanúságtétele és szeretete* az elsődleges és hatékony evangelizációs eszköz (Szeged 305; Eger 1.1.9).

Állagmegóvás, renoválás, újjáépítés vagy új építése?

A zsinati okmányok legragyogóbb szövegei a szentségekhez kapcsolódó teológiai alapvetésekben olvashatók. Ehhez képest hideg zuhanyként hatnak a helyzetleírások: mintha nem ugyanarról a témáról, a szentségi életről lenne szó! A javaslatok jó része ennek az abszurd helyzetnek további romlását igyekszik megakadályozni. Az egyház természetesen nem engedhet annak a csábításnak, hogy például a keresztelést és a házasságot parádés népünnepéllé, a bűnbánat szentségét elhadart formulahalmazzá, a misét pedig merőben közösségi találkozóvá fokozza le. A dokumentumok összes idevágó fejezete arra mutat, hogy a felelős vezetők mennyire igyekeznek a szentségek méltóságát megőrizni, s ugyanakkor a népszerűségüket helyreállítani. Bár a szövegekből nem olvasható ki, de a szerzők talán gondolják vagy érzik, hogy a szentségi élet apálya a zsinatok szintjénél sokkal mélyebbre hatoló átvilágítást érdemelne. Addig csak állagmegóvásról, vagy — a szentmise vonatkozásában — „renoválásról” — lehet szó.

Az ősi, krisztusi alapok megőrzése mellett a mai társadalom recepciós képességére, transzcendencia- és közösségigényére, felelősségtudatára és egyéb értékeire építő újjáépítés lényeges módosításokat igényelne liturgikus szempontból is, és az egyházi nyelv alapos reformját követelné meg. Ez jelenleg — egyházmegyei szinten — nem „rendelhető el”. Ahogyan az ősegyház a Lélek indítására kialakította a szentségek rendszerét, s évszázadokon keresztül formálta, csiszolta azokat, úgy nem indítja-e most ugyanez a Lélek a mai egyházat, soha nem szünetelő inspirációival ennek a rendszernek átformálására, esetleg újak kialakítására? Ezzel azonban majd a következő évszázad zsinatainak kell törődnie.

**Az egyházi
nagycsalád; a
családegyház**

A zsinatok mindegyike elsőrendű fontosságúnak tekinti a családpasztorációt. Több helyen már működő családközösségeket a jövő ígéretes jeleként értékeli (például Vác 206-7; Kalocsa G 07; Esztergom 2221-23; a főegyházmegye külön családcsoportvezető képzést is indít ez év szeptemberétől). A családiasság szelleme a dokumentumok szerint túlnő a természetes családok keretein s a plébániát is jellemeznie kell (CL 26). Az egyházmegyék papságára, a püspökhöz való viszonyára ezt a modellt kissé elnyomja a kánonjog által is szabályozott, ősbibb patriarchális kapcsolat.

Az egyházmegyék önarcképei

A már befejezett, illetve folyamatban lévő zsinatok anyagának tanulmányozása néhány jellegzetes különbségre hívja fel az olvasó figyelmét. Mivel a zsinatok témái majdnem azonosak, ezért jogos a kérdés, miért foglalkozik az egyik zsinat lényegesen nagyobb súllyal egy-egy témával, mint a másik? Valószínűsíthető, hogy eb-

ben esetleges tényezők is szerepet játszanak, például a témacsoport vezetőjének személyes adottságai, az egyházmegye sajátos helyzete, önismerete, a főpásztor szemléletmódja és intenciói. Mivel az eltérések okait nem ismerjük, azért itt csak néhány jelenségre hívjuk fel a figyelmet.

Az Esztergom-Budapesti és Szeged-Csanádi egyházmegye

Az a tény, hogy Esztergom elsőként szervezte meg a zsinat üléseit és adta ki zsinati könyvét, meghatározó szerepet játszik a többi egyházmegye zsinati önmeghatározásában. Ez alól határozott kivétel a Szeged-Csanádi Egyházmegye, amely mindvégig a saját útját járta. Mindkét dokumentum az egyházkormányzat problémáinak megoldásaira összpontosítja a figyelmet, de különböző eszközökkel és útvonalon. Esztergomban ez a feladat elsősorban az evangelizációt, az oktatást és az egyházszervezetet érintő fejezetekben fogalmazódik meg élesen. A kánonjogi hivatkozások — Veszprémhez hasonlóan — feldúsulnak; a liturgiára, a szentségekre vonatkozó rész visszafogottabb. Szegeden a szentségekkel foglalkozó részek foglalják össze a legkritikusabb területeket, magukba olvasztva a papi étellel, papneveléssel, egyházszervezettel kapcsolatos fejezeteket is. Az evangelizáció és katekézis szövegei ezzel szemben szűkszavúbbak, bár helyenként tömörségükben is komoly bölcsességet hordoznak (például 305: ismeretközpontú hitoktatás helyett életközpontút!). Ha ebből a tényből szabad következtetéseket levonni, akkor azt mondhatjuk, hogy Szegeden a megújulás „nyitánya” ugyanaz, mint a központja (ti. a szentségek, különösen az Eucharisztia), amíg más egyházmegyékben a nyitány az evangelizáció motívumaira épül.

A Váci Egyházmegye

Vágra vonatkozóan talán megalapozott az a sejtés, hogy „rejtett kapukon” keresztül nyit utat a megújulás középpontja felé; bár másokkal együtt követi az esztergomi dokumentum tárgyalási sorrendjét, szövegei között felizzik az erős várakozás a — hívekre is vonatkozó — alapvetően közösségi egyházszerkezetre (339: „Az ember egyedül nem üdvözülhet.”). Átvieszi ugyan Esztergom szövegeinek nagy részét, de a különbségek (beszúrások, elhagyások) éppen ezekben a szövegrészekben nyújtanak érdekes, bár kockázatos következtetésekre alkalmat. Vác különös hangsúlyt fektet a papnevelésre; ennek feldolgozásában lényegesen eltér az esztergomi szövegtől. Ezen túlmenően a papi lelkiség és közösség, továbbá a családpasztoráció áll a megkülönböztetett figyelem fókuszában. Érdekes és talán értékes feszültséget jelez a szigorú fegyelemre, engedelmességre történő gyakori utalás, s ugyanakkor ezeket magasabb dimenzióba emelő családiasság követelménye (341, 343: befogadás és önkéntesség).

A Veszprémi Főegyházmegye

Veszprém hasonló módon, részben a megfelelő szövegek részletesebb kidolgozásával, részben elszórt mondatokkal emeli ki a világiak s ezen belül a családok kulcsszerepét. Ugyanitt kap — Szeged mellett — viszonylagosan a legtöbb teret a szentségekkel foglalkozó fejezet, feltehetően nem véletlenül. (Nagy a paphiány!)

Egyedülálló figyelemmel fordul a munkásifjúság felé is (66,74). Megszívlelendők a kollégiumokra vonatkozó javaslatai (71) és a papság lelki megújulására, személyes kapcsolataira vonatkozó, legkevésbé sem formális intelmei (251-272).

**Az Egri
Főegyházmegye**

Eger könyve száraz tényszerűséggel, szépítés nélkül mutatja be az evangelizáció súlyos akadályait, s nem igyekszik ennek okait az egyházon és annak tagjain kívül keresni. Ugyanakkor hangsúlyosabban megállapítja, hogy az evangelizáció ma közösségi és családközpontú feladat. Megfogalmazza azt az alapvető idegenség-érzést, amely a nem-hívőket az egyháztól távortartja (1.2.3), de nem enged a siránkozás divatjának (1.2.1). Az ökumenével foglalkozó szövegrészek között is van kiemelkedő. Az egész dokumentumot szociológiai felmérések teszik hitelessé. (Ez Kalocsára is jellemző.)

**A Székesfehérvári
Egyházmegye**

Székesfehérvár — amely a munkadokumentum tartalma és kidolgozottsága alapján ítélve feltűnő függetlenséget mutat — a szentségi élet és az egyházmegyei szervezet megújításával foglalkozik a legtöbbit. A plébániai rendszer távlati átszervezésének külön fejezetet szentel, és igen kidolgozott az ifjúsággal foglalkozó rész is.

**A Kalocsai
Főegyházmegye**

Kalocsa nagyon bizik az iskolákban: az egyház a küldetését leghatékonyabban a katolikus iskolák által „valósíthatja meg”, s ebben a megfogalmazás szintjén is közel áll Veszprémhez (93). Szociológiai értelmű realizmusa példaadó. Kiemelten foglalkozik a mozgalmakkal és a sajátos lelkipásztori gondoskodást igénylő rétegekkel. A kánonjogban tájékozatlan laikus olvasóhoz közelebb áll az itt található sok szentírási idézet és több, mai katolikus közíróra történő hivatkozás. Csak utólag lehet majd megállapítani, hogy a zsinat szervezésének „szekvenciális” rendszere milyen előnyöket biztosított a többi megye „párhuzamos” rendszerével szemben.

**A zsinati könyvek
szerkezete és stílusa**

A zsinati könyvek szerkezetét, szemléletét és stílusát általában a pasztorális gyakorlat bizonytalanságainak kiküszöbölésére irányuló szándék vezérelte. Néhol észrevehető, bár nem túl jelentős eltérések tapasztalhatók a jogászai, a lelkeségi, erkölcsi vagy dogmatikus szemléletmód és stílus használata között, még egy-egy dokumentumon belül is. Az egyes könyvek között bizonyos mértékű hangsúlyeltolódások figyelhetők meg az idézetek tekintetében: Fehérvár és Kalocsa tűnik a leginkább biblikusnak; a kánonjog Esztergomban és Veszprémben érvényesül jobban; de Fehérvár sem marad el, s élen jár a szentatyák idézésében is. Eger legszívesebben vatikáni megnyilatkozásokra hívja fel a figyelmet.

Ha arra kíváncsi valaki, hogy az egyes egyházmegyék dokumentumaiból mely szövegrészeket tekintjük a leginkább kiemelkedőnek, akkor hadd soroljuk fel — a szubjektivitás teljes vállalásával — a következőket:

**A zsinati könyvek
kiemelkedő
jelentőségű részei**

Esztergom könyvéből az ifjúságról és a családról szóló, nagyon emelkedett összeállítást ajánljuk. Szeged könyvéből — szabálytalanul — inkább a főpásztori megnyitó beszédre figyeljünk: a mondottak az összes egyházmegye számára érvényesek. Egertől a mindegyik témában előforduló sürgetést tanuljuk el a közösségek kialakítására; a hivatkozások az ifjúságról, az evangelizációról és a katekézisiről szóló fejezetekben sűrűsödnek. Sajátos „propriuma” a könyvnek az egyház társadalmi jelenlétéről szóló, utolsó fejezet. Vác, bár sokat átvett az esztergomi dokumentumból, a számára fontosnak tűnő részletekben mégis sajátosat alkotott: ilyen a papnevelésről, hivatásgondozásról szóló rész is. Veszprém könyvében a családpasztorációval foglalkozó fejezet különös melegsége szerzett sok örömet, s papi olvasóinak sok elgondolkodtatót rejt a püspök és a papság közti viszonyt elemző rész. Kecskemét-Kalocsa könyvéből megismerhetjük a mai magyar egyház teljes problématárát: ehhez elég, ha a könyv vastag betűvel szedett kérdéseit elolvassuk. A székesfehérvári munkadokumentumból a széles teológiai-biblikus-pasztorális és kánonjogi megalapozást, de ugyanakkor a tömörséget, a fegyelmezett szerkesztést érdemes megtanulni. Még a legkisebb értékes szempontot sem hagyja veszendőbe menni.

Ami hiányzik

A zsinatok a magyar társadalom krónikus problémáival, helyzetével és fejlődési tendenciáival csak figyelemfelkeltés szintjén szembesítik az olvasót (Vác 228; Kalocsa L 05-ben a 05.1 felhívás. Ellenpélda: Kalocsa *Nép a magyar pusztán* című kitűnő elemzése). Ezek ismerete nélkül azonban aligha lehet távlatilag is megalapozott „lelkipásztori terveket” készíteni. Igaz, ennek a pótlása — még a legszűkebb méretekben is — többszörösére dagasztaná a zsinati könyveket, s olyan témák feldolgozására kényszerítene, amely nemcsak az egyház illetékességét, de több tekintetben az élvonalbeli politikusok és társadalomtudósaink kompetenciáját is meghaladja. Létezik azonban okos kompromisszum: az *Igazságosabb és testvériesebb világot!* című püspökkari körlevelet és az *Egyház Társadalmi Tanítása* című kötetet szinte kötelező, kiegészítő olvasmányként kellene forgatnunk.

A zsinati dokumentumok egyfajta röntgenképként foghatók fel, ahol a „kemény” tények és struktúrák (intézmények, szokások „megszámlálható”, szabályozható események, például hittanórák, szentségek) láthatóvá lesznek, de a szintúgy fontos „lágy” részek — például imádságos, meditációs kultúra, a világlátás szemléleti központjainak változásai, emberi kapcsolatok minősége, a környező és az egyházi kultúra közötti, helyenként kontinentális méretű szakadékok, az időben lejátszódó, kiszámíthatatlan folyamatok —

láthatatlanok maradnak. Mély nyomai rejtőznek azonban szinte mindegyik dokumentumban annak, hogy ezek a profétikus súlyú tények mégsem kerültek el a zsinati atyák figyelmét. Ilyen nyomokat főként a teológiai alapvetések, másodsorban a helyzetleírások őriznek.

Ezekon kívül is marad néhány hiányérzetünk:

— A hit válságán kívül hitértelmezési problémákról is kellene beszélnünk.

— A zsinatok a hívek erkölcsi dilemmáit csak érintik; ezekre vonatkozóan is szükség lenne egy összegző áttekintésre. A szívből jövő, egyéni és közösségi megtérésről kevés szó esik; a hívek számára is járható útvonalakra célszerű lett volna rámutatni. Ezzel kapcsolatos egy sürgető, radikális életformaváltás, melyre az ITV is röviden utal (60).

— Az egyházi nyelv több tekintetben elavult, (para)liturgiánk bizonyos elemeivel együtt.

— Hasznos lett volna egy rövid, de lényeglátó lelkiismeretvizsgálat az utolsó zsinatok óta eltelt időre vonatkozóan, bűnbánattal egybekötve; úgy tűnhet ugyanis, hogy összes hiányosságainkat, problémánkat az elmúlt negyven év számlájára írhatjuk.

— Nehéz megérteni, miért nem foglalkoztak a zsinatok azzal a súlyos kérdéssel, hogy mi a lelkipásztori teendő az egyház formális vagy lelki egységéből távozni készülő, illetve a hozzá közelítők tömegeivel. (Ez a két csoport együttesen a létszám tekintetében valószínűleg meghaladja a jelenleg egyházhűnek mondhatókét!)

Alig esett szó a felnőtt lakosság kb. 20%-át kitevő közömbösökről.

A zsinatok jövője, a jövő zsinatai

Mi történt, s mi történik a zsinatok befejeződése után? Elindítottak-e a zsinatok egyfajta átalakulást, esetleg már a mindennapokban is tetten érhető módon? Megmaradt-e (ha volt) a zsinat emelkedett lelkülete?

A zsinatok ebből a szempontból — információink szerint — három féle módon élnek tovább. Egy-egy helyen (például Veszprémben) a témacsoportok, kisebb intenzitással ugyan, de helyükön maradtak és dolgoznak. Esztergomban egy szakpasztorációs szervezet alakult, bár régi tagokból, ahol a tudatos tervezés és irányítás folyik, megfelelő szakreferensek segítségével. Több helyen (például Vácott, Szegeden) az esperesi koronákon, papi fórumokon taglalják, fejlesztik tovább a zsinat határozatait. Helyenként, főként a zsinat lezárása után, jelentkezett bizonyos természetes fáradtság. A külső figyelő számára nem látható, hogy hosz-

szabb távon a koordinált munka, vagy a kifáradás jelei sűrűsödnek-e.

Mindenütt probléma a jó értelemben vett menedzseri karizmával rendelkező referensek megtalálása. Tapasztalható, hogy a világiak tömeges alkalmazása mindkét oldalról több felkészültséget és dialógus-készséget igényel.

A jövő zsinatai

A zsinatok az egyházjogból fakadóan, a területi szerveződés elvén egyházmegyei keretek között folytak. Kérdés, hogy követik-e ezt a folyamatot más, akár területi jellegű, országos és egyházközségi „zsinatok” alkalmasan választott programokkal, akár egyéb meghatározókkal jellemezhető, egyházjogi kategóriákkal nehezen leírható, de mégis országosan összegző-iránymutató „zsinatok”. (A különböző lelkeségi áramlatokra, mozgalmakra, korosztályokra, társadalmi helyzetkülönbségekre gondolunk.) Az utóbbinak sajátos esete lenne egy „dialógus-zsinat”, amely a kulturálisan évszázados távolságban lévő egyház-részeket helyezné meghatározó dialogikus folyamatba. Ugyanez képzelhető el (?) ökumenikus viszonylatban, de elsősorban nem a hitelvek tisztázása, hanem az egyetlen krisztusi egyház szélesebb horizontján — kitágítva az ökumené fogalmát a „maguk módján” vallásosak, a közeledő, a távolodó tömegek, sőt — ha kell, egyelőre a mi részünkről —, a velünk dialógust folytatni nem akaró vallási, vagy a vallással konfrontáló közösségek, áramlatok felé.

A tudatosan kitűzött célokon és a sürgető motivációkon kívül a helyenként fellelhető „kis pünkösdek” formájában kialakult-e a zsinat előkészületi idején vagy magán a zsinaton egy olyan légkör, amelyet nehezen definiálható fogalommal „zsinati szellemiségnek” nevezhetünk? Amennyiben igen, akkor azt az egyik legpozitívabb eredménynek (ajándéknak?) tekinthetjük. A szinte elkerülhetetlen nézeteltéréseket és időszakos vitákat ez a tapasztalat messze felülmúlta. Ennek a — néhol szavakban is kifejezett — szellemiségnek fontos összetevője a klerikusok és laikusok, öregek és fiatalok, továbbá a férfiak és nők közötti árkok látványos, bár ideiglenes áthidalása.

A tervezés

Gyakori előfordulása miatt feltűnő, hogy a „terv”, „tervezés” kifejezések milyen nagy hangsúllyal szerepelnek az egyes könyvekben (például Esztergom 3540), s a *felnőtté-válás* egyféle jeleinek is tekinthetők. Talán most érzékeljük először, hogy a tervezés nem állítható szembe a Gondviselésre történő hagyatkozással, s ennek megfelelően a kezdeményező kreativitás sem ellenlábas a engedelmisségi elvnek. Ennek fontos példái az üresen maradt plébániákról történő gondoskodás (például Vác 403-7; Kalocsa N 16), különböző, felelősséggel és kezdeményezési joggal rendelkező bizottságok, referensek kinevezése, munkacsoportok kialakítása, a nők szerepének értékelése (például Vác 402; Veszprém 118), a közösségi szerveződés hangsúlyozása, a nem-területi szerveződések be- és elfogadása (mindegyik dokumentumban). Bizonyos meg-

nyilatkozások feltűnő élességgel rámutatnak, hogy a „tervezés” nem alapulhat pusztán elvekre, hanem az aktív közreműködő *személyek képességeire és lehetőségeire* kell a jövőt építeni. Ez pedig jelentősen behatárolja a tervezés távlatait, de megakadályozza a légvárak építését.

A zsinati okmányok önmagukban még nem tervdokumentációk, csak sürgetik létrehozásukat; az eltelt idő azonban helyenként már kieresztelte a megfelelő intézményes formákat is (például Esztergomban).

Egyházkép, jövőkép

Egy világos, átgondolt és reálisan elérhető távlati egyházkép jelenlétét általánosan nem kívánhatjuk meg. A zsinati dokumentumok mindegyikében szerepelnek azonban idézetek a II. Vatikáni zsinat irataiból, illetve későbbi pápai dokumentumokból, és jelen vannak olyan felismerések, amelyek szükségképpen egy új egyházkép kialakítását indítják el.

A dokumentumokban kitapintható egyfajta csendes küzdelem egy többszáz éves, rejtőző „klerikális”, illetve a hangsúlyosan sürgetett, testvériességre épülő egyházkormányzati elv között (például Székesfehérvár III-5.1.5.2; Veszprém 301). Bár az előbbi már elvesztette merev, katonás jellegét, itt-ott azért visszaköszön (például Esztergom 3534, ahol az „értelem meghajlását” alaposan félre lehet magyarázni, de vissza is lehet élni vele). A testvéries-családias egyházképnek főként a következő, már említett pillérei tapinthatók ki a dokumentumok alapján: világiak saját jogú, illetve a papságot helyettesítő szolgálatainak sürgetése — általában a világiak mint egyházalkotó tényező el- és felismerése; a népegyház fogalmának tudatos elvetése a család- és közösségalapú egyházszerveződés javára, a belső kommunikáció sürgetése.

Sziget vagy kovász?

A zsinatok s általában a mai katolicizmus egyik alapvető problémája az identitáskeresés, az elitképzés, a sziget-képzés, illetve az elegyedés, a kapuk kitárása, a befogadás közötti feszültség. Az utóbbi nemcsak elfogadja, hanem Isten szándéka szerint valónak tekinti a világ relatív autonómiáját, s vállalja a súlyos akadályt jelentő előítéletek felszámolását, az egyház és társadalom közötti kulturális és kommunikációs csatornák átalakítását kétirányúvá; az elkülönülést feltételező „jel”- és „sziget”-szerűség mellett az elegyedésre biztató „só és kovász” szerepét.

A fentiek nélkülözhetetlen elemei lesznek annak az ihletett látásnak, amely Isten népe zarándokútját a II. Vatikáni zsinat szellemisége szerint hazánkban is elindítja.

Gondolatok az egyházmegyei zsinatokról

GÁSPÁR ISTVÁN

Született Budapesten 1968-ban. Egerben folytatott teológiai tanulmányokat, 1993-ban szentelték pappá. Jelenleg a váci székesegyház káplánja.

Először arról szeretnék szólni, mi az, ami szükségessé tette a zsinatok megrendezését, és melyek voltak azok a leghangsúlyosabb pontok, amelyekre kivétel nélkül mindegyik részegyház szinódusa kitért.

Balás Béla mondta egyszer egy beszédében, hogy a világegyház lassan a III. egyetemes zsinatra készül, mi pedig a II. Vatikánumot sem ismerjük, illetve nem valósítottuk meg. Nagy a hiányosság ezen a téren, magyar egyházunkat még nem hatotta át eléggé a zsinat szelleme.

Henri Boulad szerint: „A II. Vatikáni zsinaton az egyház négy év alatt próbált behozni négy évszázadot, s ez olyan, mintha valaki nem evett volna negyven napig, s utána egyszerre akarna lenyelni negyven napi táplálékot. Világos, hogy megbetegszik”.¹

A válság azonban nem kérdőjelezi meg a zsinatot, hanem annak életváltását és lehetőségeit kell megtalálnunk. Ezért nagy jelentőségűek a részegyházi szinódusok. A paphiány és korunk új kihívásai halaszthatatlanná tették a szinódusi eszmecserét a szolgálati papság és a világi krisztushívők helyzetéről.

A magyar papság az esetek többségében emberfeletti munkát végez. Az előregedett papság gondja mellett a nagyobbik baj az, hogy a fiatalabb korosztály is túlerhelt. Az egyházmegye által szervezett programokat, elgondolásokat talán a túlhajszoltságból adódóan nyűgnek, eleve halott dolognak tartjuk.

Olyan folyóhoz hasonlítunk, amely tele van erőművekkel, mindenütt energiát kellene szolgáltatnunk környezetünknek, és nagy igyekezetünkben és sietségünkben nincs időnk Istenre.

Birtokában kellene lennünk a jézusi üzenetnek, ám ennek meghallása csak csendes szemlélődés eredménye lehet. Egy amerikai püspök mondta papi lelkigyakorlaton, hogy felszentelése után minden nap egy órát töltött az Oltáriszentség előtt. Három hónap múltán életében minőségi változás állt be: „Nem biztos, hogy jobb lettem, de rádöbentem Isten végtelen mélységű szeretetére”.

A papság

Jézus ugyanis nemcsak kenyeret tud szaporítani, hanem ha kell, az időnket is. A magyar papság megújulásának útját e magatartásban látom. Híszem, hogy nincs szükség sok papra, ám azok megigézett szívű emberek legyenek, akik nem világiasak, nem a saját produkciójukkal akarják a templomba csábítani az embereket, hanem olyanok, akiknek az életstílusa prófétai, és életük az elmélkedés. Mi nem programszervezők, agitátorok vagyunk, ha-

nem a megfeszített Krisztus szerelmesei. Nem feladatokat kell elvégeznünk, hanem Isten létének és szeretetének¹ jeleinek kell lennünk! Minden zsinati munka az életet jelöli ki számunkra.

A világban élő krisztushívők szerepe az egyházban a zsinat óta alaposan megváltozott, de mint annyi más, ez is csak lassan hatja át a köztudatot. Nem véletlen, hogy kevés a pap. Ha nem lennénk rákényszerítve, valószínűleg még most sem engednénk meg a világiak részvételét a pasztorális munkában. Még ma is kísért, hogy a világi hívőt „szegény rokonnak” nézzük, holott vele együtt alkotjuk az egyházat.

A szinódusok összetétele mutatja, hogy minden egyházmegyében megtörtént az áttörés. Közös munkára, gondolkodásra civileket, sőt nőket is meghívtak. „A plébánia elsősorban nem struktúra, terület vagy épület, hanem Isten családja, testvériség, amelynek egy a lelke.”² — olvassuk a Szentatyja körlevelében. A világban élő testvéreinkkel kell tehát ezt a közösséget megélnünk, nélkülük egyetlen pap sem tudja ellátni a maga teljességében a hivatását. Ha a magyar egyház továbbra is a papra épül, nincs jövője! A plébániáknak olyan családot kellene — velük együtt — alkotniuk, ahol mindenki otthon érzi magát, és a nevén szólítják. „Csak elkötelezett, Istenre figyelő ember tud egyházat építeni.”

A papképzés

A papsággal szorosan összefügg a papképzés. Jól ismert mondas, hogy mindenki olyan pap lesz, ahogyan a szemináriumban kispapként élt. Nagy szükség volt arra, hogy az egyházmegyéek okosan átgondolják a zsinati papképzés milyenségét.

A mai kispapok ennek a világnak a gyermekei. Nehéz feladattal kell a szemináriumi nevelőknek megküzdeniük, hogy e kor fiataljai olyan fává alakuljanak (Radnóti szavaival élve), akikre rákúszhat a gyöngye növendék. Mert a mai kor kihívásainak, egy középszerű, szürke egyéniségű kispap nem fog tudni megfelelni.

Szükségessé vált a szinódusok munkájában a hitoktatás átgondolása. Mint gyakorló lelkipásztor tapasztalom, hogy az elsőáldozás utáni években hittanra a gyerekeknek csak egy kis része jár. Bérálás előtt ugyan néhányan megjelennek, hogy utána végleg eltűnjenek. Tapasztalatom azt mutatja, hogy mire alkalmasak lennének az ifjúsági hittan közösségébe bekapcsolódni, szinte teljesen elvesztik a hitüket, közömbössé válnak.

A szinódusi dokumentumok mindegyike a bérálás alsó korhatárát 12 évben jelöli meg, ám „nyomatékosan ajánlott a magasabb életkor” — írja az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye zsinati könyve.

Hitoktatásunk egyik fő hibája, hogy a katekézist légvárra építjük, amely a legkisebb vihar esetén romba dől. Mielőtt a katekézis kérdéseire megtanítanánk a ránkbízottakat, feltétlenül el kell őket vezetni a személyesen megtapasztalt Isten élményéig. Először érezzék meg, tapasztalják meg Isten hozzájuk is lehajló gyöngéd

² *Christifideles laici* 14, 1990, Szent István Társulat.

szeretetét, és utána már ez motiválja őket, hogy konkrét ismeretet is szerezzenek arról, „akit szeret a lelkünk” (*Énekek éneke*).

Ezért a hitoktatást az oktatóknak magukon kell elkezdeniük. A személyes istenkeresés legyen a fő tevékenységük, s csak utána annak oktatása! A megtért ember öröme az, ami ma is vonz embereket Krisztushoz.

A színódusok egybehangzóan azt ajánlják, hogy a hitoktatásból nem lehet kirekeszteni a család evangelizációját. A felnőttekhez éppúgy szól küldetésünk, mint a gyermekekhez.

A megújulási mozgalmak

Érdekes lenne összehasonlítani, hogy egy-egy zsinat hány oldalt szánt a lelkeségi, megújulási mozgalomnak. „Ezek az igazi közösségek, az evangelizáció melegágyai lesznek, és szolgálatot tesznek a nagyobb közösségeknek, különösen a helyi egyháznak. Az egész egyház reménységei ők.”³ — írta VI. Pál. Időnként érthető a gyanakvás, értetlenség, hiszen szociológiai tanulmányok sora mutatja, hogy az elköteleződés, a személyes istenkapcsolat utáni vágy és a megtérések sorozata jellemzi ezeket a mozgalmakat.

³ *Evangelii nuntiandi* 58.

⁴ Zulehner, P.: *Religion nach Wahl. Grundlegung einer Auswahlchristenpastorai*, 1974. Wien, 9.

P. Zulehner alkalmazza a „válogató vagy kereső keresztények” fogalmát.⁴ E hívők csak az élet bizonyos fordulópontjain keresik az egyházzal való kapcsolatot.

A hiteles megújulási mozgalmaknál pont az ellenkezőjét tapasztalhatjuk: a növekvő egyház iránti hűséget, az imában az elmélyülés utáni vágyat, a Szentírás gyakori olvasását és a krisztusi életforma életreváltását.

II. János Pál pápa a brazíliai bázisközösségek felelőseihez szólva ismételten hangsúlyozta az *Evangelii nuntiandi* 58. pontjában szereplő kritériumokat. „A kisközösség akkor lesz szeretetközösség, ha mint a szolgálat eszköze nyilatkozik meg... Az a közösség mutatkozik valóban egyházinak, amely egyházi lendületből születik, az egyház célkitűzéseit követi, egységben van az egyház pásztoraival és készséges Isten ígéje hallgatására, a hit növekedésére és az imára. Nem szűnik meg egyházi lenni, ha megéli a szeretetet”.⁵ A hivatalos egyházi megnyilatkozások pozitív hangneme az alulról szerveződő megújulási mozgalmak erőteljes elterjedését eredményezte.

⁵ II. János Pál Mexikóban, az országos katolikus szervezetek képviselőihez mondott beszéde, 1979. január 29.

A szekták veszélye

Nagyon fontos a színódusi munka a szekták kihívása miatt, hisz fiatalok, családok tömegeit szakítják ki az egyházból. Hibás az a felfogás, amely egy legyintéssel elintézi ezeket a gyülekezeteket, amelyeket a kor igénye hívott életre. Amit az emberek az egyháztól hiába vártak: személyességet, közösségbe való tartozás érzését, az Evangélium radikális megélésére való meghívást, azt az egyház feketepiacán, a szektáknál lelik meg.

Természetesen csak kezdetben, hiszen később rájönnek az ott meglévő visszasságokra, és a teljes agymosás után kiábrándulnak sokszor még Istenből is. Nem feledhetjük Jézus jeruzsálemi bevonulásakor mondott szavait: „ha ezek elhallgatnak (ti. az egyház), akkor a kövek fognak megszólalni”. E ponton válik roppant jelen-

tőségűvé egy-egy zsinat, amely megmutatja a jégbemeredt egyház számára az utat.

Nem szabad félnünk: az Evangélium radikális megélésére hívjuk meg a fiatal nemzedékeket — a papnövendékeket is beleértve.

Egyházunk megújulását a liturgiával kell kezdeni. „A szent liturgia a keresztény élet gyökere, megkezdett örökélet, mely bele-sodor Isten világába. A szentmise elsősorban a szemlélődés ideje, nem az akcióé”.⁶ Egy papnak és a rábízott egész keresztény közösség életének sarkköve lehet. Mi papok gyakran csak letudjuk a misét. Magyarázatul azt mondjuk, várnak bennünket a szomszéd faluban is. „Balázsolni kioltott gyertyával is lehet, nem csöpög le a szőnyegre és nem fogy” — jellemezte ironikusan egy papestvérem ezt a fajta magatartást.

⁶Barsi Balázs: *Szeretet misztériuma*, Effó Kiadó, 1996, Budapest, 85.

Megújuló lelkipásztori szemlélet

Hálásnak kell lenni minden egyes szinódusnak, amely hozzájárult ahhoz, hogy az egyház liturgiája méltó legyen a Teremtő Istenhez. Az egyházmegyei szinódusnak minden korban nagy volt a jelentősége. Mostanra a fentebb megfogalmazott problémák orvoslása nem tűrt halasztást. Az évszázadokon keresztül alkalmazott struktúra minden eresztékében recseg, ezért nem tűzoltó munkára, mindenáron való modernkedésre, hanem átgondolt koncepció szerinti építkezésre van szükség.

Nem érzem magam feljogosítva, hogy az egyes egyházmegyék szinódusi munkáját értékeljem. Voltak szinódusok, melyek nem mertek szembenézni az igazi problémákkal, és nem használták ki a vissza nem térő lehetőséget, s érdemben nem adtak választ egyes égető kérdésekre. Csak egyházmegyénk egyik papjának véleményét idézem, aki szerint minden szinódus annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle. Remélem, hogy a zsinat nem kezdete, hanem mérföldköve annak a munkának, amely az előkészítő tevékenységgel kezdődött, s nem állt meg, hanem a szinódus megrendezése után sokkal inkább új lendülettel folytatódik egészen napjainkig.

Szinte kivétel nélkül minden szinódusi résztvevőnek az volt az alapvető tapasztalata, hogy munkájukat a Szentlélek vezérelte. Ennek ellenére minden szinódus munkája során születtek kevésbé jól sikerült dokumentumok is.

Am hiányosságok felhánytorgatása helyett a II. Vatikáni zsinat távlatában figyeljük a Teremtő Lélek útmutatásaira.

„Az a közösség, amelyben nem hallgatják már meg a Lelket, amely megmerevedett az irányításban és bürokráciában, amelyben a karizmák megfulladnak vagy megfojtják őket, amelyben az Úr szavait nem veszik már komolyan, sőt helyreigazítják azokat, amelyekben a liturgia mágikus ritussá merevedett, amelyben a hivatal már nem alázatos szolgálat, hanem uralkodás, s amelyben már nincs meg a tanúságtévő szeretet — nem az a közösség, amelyre Jézus gondolt. De ahol legalább az egyik komolyan megvalósul mindezek közül, ott az Ő közösségének csírája már jelen van és hat.”⁷ — írja Klostermann.

⁷Klostermann, F.: *Kirche in der Stadt*, Herder, 1967.

A szeged-csanádi zsinatról

KISS IMRE

Született Szegeden. 1979-ben szentelték pappá. 1987-ben Rómában a Szent Gergely Egyetemen szerzett licenciátusi fokozatot, 1990-ben Budapesten általános teológiai doktori fokozatot. Jelenleg a Szegedi Hittudományi Főiskola Dogmatika tanszékén liturgiát tanít, valamint Szeged-Tarjánvárosban plébános.

A cél: az evangelizáció

Ha visszagondolok a Szeged-Csanádi Egyházmegye zsinatára, eszembe jut az a bizonytalanság és az a remény, amely eltöltött bennünket a zsinat meghirdetésekor.

Megértettük, hogy a II. Vatikáni zsinatot fel kell fedoznünk a magyar egyház számára, s szellemiségét magunkévá kell tennünk. Tudjuk, hogy majd egy évtizedig nem engedték lefordítani a zsinati okmányokat, és ezt követően sem itatták át teológiai oktatásunkat, következésképpen az igehirdetést és a katekézist sem, nem beszélve arról, hogy a 1980-as évekig a világiak nagy részt ki voltak zárva a teológiai tanulmányokból.

Természetesen nemcsak a zsinati okmányok megvalósítását és alkalmazását láttuk a zsinat egyik céljának, hanem az azóta megjelent különféle egyházi megnyilatkozások, pápai enciklikák, püspöki szinódusok dokumentumait is. Ez az alapja a helyi megújulásnak. Ezek adják meg a fő irányvonalakat, amelyeket valóban alkalmaznunk kell a helyi viszonyokhoz.

Abban láttam és látom az egyházmegyei zsinat nagy lehetőségét, hogy segít az új(ra)evangelizálásban. Először is szembe kellett nézni a ténnyel: nem vagyunk katolikus vagy keresztény ország. Egyházmegyénkben sem más a helyzet: a valóság az, hogy egyházmegyénkben a lakosságnak csak mintegy 5%-a gyakorló katolikus.

A zsinat fő célja tehát ebben rajzolódott ki: újra kell evangelizálni egyházmegyénket! Ehhez az első lépés saját magunk újraevangelizálása. Vagyis meg kell térnünk az Evangéliumhoz. Új módon és mélyebben kell megértenünk központi üzenetét. Azt, hogy Isten minden embert üdvözíteni akar, és hogy Jézus Isten országát elhozta a földre, és ennek az országnak a törvénye: az Új parancs, a kölcsönös szeretet.

Azzal a hittel fogtunk a zsinati munkához, hogy az egyházat a Szentlélek vezeti, s mindig új, sőt gyakran meglepő utakra viszi. A régi módszerek ma nem hatékonyak. Nem elég harangozni, nem elég meghirdetni, hogy hittant tartunk, nem elég régi intézményeket visszaállítani. Észre kell vennünk, ki kell tudnunk olvasni a körülményekből az „idők jeleit”, amelyek Isten üzenetét tartalmazzák számunkra.

Ma új hangsúlyt kapott néhány igazság. Például az, hogy a legalapvetőbb és legfontosabb hivatás: a keresztségi hivatás, vagyis a „királyi papság”.¹ II. János Pál pápa a vele készített interjúban így

¹Pét 2,9

²Átlépni a remény
küszöbén, JLX Kiadó,
1994, 40.

³Lumen Gentium 4.

nyilatkozott: „Ha belegondolunk, sokkal többet jelent a christianus (keresztény), mint az episcopus (püspök), még ha Róma püspökéről van is szó.”² A másik súlyponti kérdés a közösség. Az egyház ott és akkor vonzó, ahol és amikor közösségként él. A II. Vatikáni zsinat szerint „az egész egyház az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységéből egybegyűlt nép”³, amelyben a Szentháromság élete tükröződik. Végül pedig: az egyház küldetése az egész világra szól; ha ezt a szerepét nem tölti be akkor létének nincs értelme.

Miután Gyulay Endre püspök úr meghirdette a zsinatot, elkezdődött a legtágabb körű témagyűjtés a papok között, s a képviselőtestületeken keresztül a világiak között is. A beérkezett javaslatokat tizenöt témakörben csoportosította a főpásztor: a hét szentség, hitoktatás, iskola, ifjúsági pasztoráció, felnőttképzés, kommunikáció, speciális lelkipásztori feladatok, világi hívek és egyházközösség stb...

Ezután a püspök úr kinevezett tizenöt papot, és megbízta őket, hogy a rájuk bízott témával kapcsolatban alakítsanak ki egy bizottságot, amelyben természetesen világiak és szerzetesek is legyenek, és ez a bizottság dolgozzon ki egy dokumentumot. Ezek egybegyűjtéséből készült az első munkadokumentum-tervezet, amelyet megkapott a papság, hogy a képviselőtestületekben és a plébánián szélesebb körben tanulmányozzák és javaslataikkal egészítsék ki.

Ekkorra a papság mintha belefáradt volna a zsinati munkába (talán föl se fogta a benne rejlő lehetőséget, és a napi tennivalók fölemésztették erejét), s kezdett befagyni a zsinati folyamat. Ekkor jött egy új ötlet. Mi lenne, ha Szegeden meghirdetnénk egy széles körű zsinati fórumot? Püspök úr jóváhagyásával meg is tettük. Összehívtuk azokat, akiről úgy gondoltuk, szeretnének tenni valamit az egyházmegye megújulásáért. Egy kis csapat készítette elő ezt az első fórumot. Több mint hetven résztvevő jött mintegy tizennégy plébániáról és különböző egyházi intézményekből. Az volt a benyomásunk, ezzel sikerült az embereket fölráznunk, és elindítanunk a dialógust aulisták, teológiai tanárok, plébánosok, káplánok, férfi és női szerzetesek, különböző lelkeségi mozgalmakhoz tartozó világiak, plébániai munkatársak, értelmiségiek és fizikai munkások, felnőttek és fiatalok között. Úgy váltunk el, hogy ezt folytatni kell, esetleg rendszeressé tenni. Bennünk, szervezőkben pedig felébredt a felelősség az egyházmegye többi része iránt.

Kialakult egy tizenkét fős „fórum-tanács”, amelynek tagjai a legkülönbélebb hivatásokat, életállapotokat, és lelkiségeket stb. képviselték, s együtt kerestük a „Hogyan tovább?”-ot. Éreztük, hogy először nekünk kell őszinte párbeszédben és mély közösségben lennünk egymással, s ezzel segíthetjük a legjobban a zsinatra való készülést az egész egyházmegyében. Ismét felkerestük a püspököt, hogy megkérdezzük a véleményét, és kérjük támogatását.

Miután ezt megkaptuk, felosztottuk magunk között az egyház-megyét, és másfél év alatt végiglátogattuk a nyolc espereskerületet. Minden espereskerületben próbáltunk összehívni egy-egy fórumot. Először az esperest látogattuk meg, aztán lehetőleg a kerületben lévő többi papot is fölkerestük. Elmeséltük a szegedi fórumot, s megkérdeztük, lehetne-e náluk is tartani. Így jöttek létre a vidéki fórumok, ahol teret biztosítottunk a vélemények, tapasztalatok és ötletek cseréjének. A világiak megtapasztalhatták, hogy fontos a véleményük, az egyház jövőjéért közös felelősséggel tartozunk. A plébánosok is úgy érezték, hogy új távlatok nyílnak előttük. A helyi eredmények az espereskerület, illetve az egyházmegye egységében megkapták a maguk súlyát. Formálódott az egyházmegyei identitás is, ami a frissen újjárajzolódtott egyházmegye-határok után egyáltalán nem volt magától értetődő.

A zsinati fórum-tanácsban és a különböző helyeken tartott zsinati fórumokon egyre jobban megértettük, hogy a zsinat igazi gyümölcse az lehet, ha a zsinati folyamat a zsinat bezárásával nem ér véget, hanem zsinatoló egyház maradunk.

Püspök úr kinevezett egy négy papból álló előkészítő bizottságot, amely három hónapon keresztül dolgozott a beérkezett anyagok egyeztetésén, hogy elkészítse a zsinat elé megvitatásra kerülő végleges munkadokumentumot. Az állandó tagok mellett minden téma földolgozásánál jelen volt a témának megfelelő bizottság vezetője és lehetőleg a bizottság valamelyik világi tagja is. Az általuk elkészített anyag mint végleges munkadokumentum került a zsinati küldöttek elé.

A zsinat lefolyása

1995. június 18-24-ig tartott a Szeged-Csanádi Egyházmegye zsinata a Szeged melletti Domaszék-Zöldfáson a Katolikus Ifjúsági Központban. A zsinaton 95 személy vett részt. Ebből 18 megfigyelő (általában a különböző egyházmegyék küldöttei), akik szavazati joggal nem rendelkeztek. A rendes tagokból 43 pap és 34 világi volt, 67 férfi és 10 nő. Igen intenzív és kreatív időszakot éltünk át. Ahogy püspök úr is írta a zsinati könyv *Bevezetésében*: „Igazi testvéri lelkesületben, jóakaró kritikával és építő javaslatokkal folyt le a hét”. A zsinat részvevői magától értetődően azonosultak a *Bevezetés* másik gondolatával: „...itt Isten üzenete van előttünk: »Ahol ketten vagy hárman együtt vannak az én nevemben, ott vagyok velük«”.

A zsinatnak egyik fontos pillanata volt Angelo Acerbi pápai nuncius látogatása, aki rövid beszédet intézett a jelenlévőkhöz:

„Úgy látom, ezen az összejövetelen jó arányban vannak a papok és világiak. A zsinat első gyümölcse éppen ez, hogy együtt éljük meg és együtt tanulmányozzuk a közös problémákat. A magyar egyház másik jellegzetessége, hogy létezik egységfolyamat, de elég nagy különbözőségek is vannak. Ebben az értelemben Önök szerencsésebb helyzetben vannak, mert arról híres ez az egyházmegye, hogy nyitott. Itt jó az együttműködés a teológiai tanárok és növendékek, hallgatók között. A pápa azt mondja,

hogy a harmadik évezred eljövételétől várjuk az egyház új virágzását, tavaszát. Ezt a II. Vatikáni zsinat szellemének őszinte, mély, hatékony alkalmazása hozhatja meg. Azt gondolom, hogy az Önök zsinata pontosan ebbe a perspektívába illeszkedik bele.”

A zsinati dokumentumot az 1995. szeptember 24-i határozatával a megyéspüspök jóváhagyta azzal, hogy 1995. Advent első vasárnapjával a zsinat rendelkezései érvénybe lépnek.

Jelenleg az egyházközszégi képviselőtestületekben igyekszünk közösen megismerni a zsinati tanítást, és megbeszélni, hogyan lehet a konkrét egyházközszégben megvalósítani. Másrészt az esperesi kerületek megbeszéléseinek is ez a témája.

Nagy haszna az egyházmegyei zsinatnak, hogy azóta egyházmegyei szinten több szempontból egységesebb a szentségi lelkipásztorkodás, realisabb a papi szolgálatról és életről való képünk, nagyobb a világi hívek megbecsülése és bevonása, ismertebbek és elismertebbek a különböző lelkiségi mozgalmak. Ugyanakkor sokunkban igény lenne arra, hogy összességében is lássuk, mi változott, újult meg az egyházmegyében, mi az, ami nem változott, pedig kellett volna, és miért nem? Ez akkor lenne lehetséges, ha évente lenne valamilyen fórum, ahol a zsinati küldöttek ismét összejönneek. Ugyancsak sokan várokozunk a nemzeti zsinatra. Jó lenne szellemi, lelki erőinket összefogni Magyarország újraevangelizálásához, hogy a jó kezdeményezések, a megújulás járható útjai nem maradjanak elszigetelt jelenségek.

A papság és a laikusok megújulásáról

JUHÁSZ FERENC

Zsinat utáni töprengések

Született 1955-ben Gyöngyösön. Újságíró, kollégium-igazgató Egerben. Püspöki helynök.

Az egyházmegyei zsinatok után a dokumentálás mellett szükséges egyfajta összegzést is készítenünk a történekről. Az összegzésnek talán legfőbb szempontja, hogy keresse a továbblépés lehetőségeit.

A lezajlott egyházmegyei zsinatok jelzésértékűek voltak az egri egyházmegyei szinódus számára, miszerint a helyi zsinat nem lépheti át az egyház törvényeit, s nem hozhat olyan döntéseket sem, amelyek ellentétesek a többi egyházmegye gyakorlatával. Ez az egyház egységének és szukcessziójának legalapvetőbb követelménye. Fölvetődhet a kérdés, mi szükség van az egyházmegyék külön zsinataira, hiszen egy országos grémium létrehozhatna egy pasztorális munkadokumentumot, vagy pedig egyetlen egyházmegye felajánlhatná zsinati munkája eredményeit az összes egyházmegye használatára.

Ezen elgondolkozva szögezhetjük le: bár sok hasonlóság van az egyházmegyék pasztorális gyakorlata között, mégsem lenne helyénvaló, ha az egyes egyházmegyék nem saját maguk készítenék el jövőjük tervezetét. A zsinati munkában valójában nem a megszületett eredmény az igazán fontos, hanem az a folyamat, amely során az eredmény megszületik, és így az abból fakadó tennivalót is sajátjának érzi egy közösség. Mi is ezt tapasztaltuk: a közös munka önazonosságunkat erősítette, egyháziasságunkat növelte, egymásra találásunkat elősegítette.

Az előkészület

Az előkészület során mindenkinek, aki az egyházhoz tartozónak vallja magát, lehetősége nyílt véleményét kifejtteni. Jómagam abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a zsinati iroda vezetőjeként átláthattam a munkafolyamatot. Voltak, akik hiányolták a folyamatos információt. Voltak, akik szkeptikusan tekintettek az előkészület komolyságára és talán magára az egész zsinatra. Voltak, akik a kezdetektől nem kapcsolódtak be a folyamatba, úgy ítélve meg a dolgokat, hogy ez meddő, élettelen próbálkozás. Voltak, akiket saját helyzetük kilátástalansága tett pesszimizmává, vélt vagy valós sérelmeik tartották távol a zsinati munkában való részvételtől. Mások viszont kifejezetten arra törekedtek, hogy a zsinat konkrét megfogalmazásaiban tükrözzön egy új, korszerű egyházképet, amely mindenképpen a világi hívek nagyobb arányú bevonását jelenti. Azokon a plébániákon, ahol a világi hívek már eddig is döntő szerepet kaptak, nyílt és őszinte

sürgetés formájában jelentkezik ez az igény (Miskolc-Mindszent, Kazincbarcika). Sokszor, a zsinati munka egy-egy lassúbb időszakában éppen a világiak részéről kaptam biztató megkereséseket: nehogy leálljon a folyamat. A zsinat lezajlása után is főleg a világiak azok, akik igénylik a továbblépést, a dokumentum-kötet publikálását, a zsinat határozatainak közzétételét.

A dokumentum

Az elkészült dokumentummal szembeni elvárások azonban időnként túlzottak. Nem újabb Szentírás született. Megfogalmazásaiban is inkább a meglévő gyakorlat leírását tartalmazza azzal a kifejezett szándékkal, hogy a folyton változó körülmények csak a legszükségesebb mértékben érintsék a lelkipásztori gyakorlatot. A zsinaton két szókapcsolat állandósult: a papi létszám és a világiak bevonása. Véleményem szerint a papi utánpótlás csökkenése nagyon összetett kérdés.

A papság

Mindenképpen szükségesek olyan kezdeményezések, átgondolt stratégia, amely tudatosan dolgozik olyan egyházképen, amely visszaállítja a papságot abba a társadalmi szerepbe, amely elfogadható és vonzó. Jó érzékkel és szakszerűen figyelve az eseményeket folyamatosan formálni kell a papságban is, és a papokról is a kialakítandó korszerű képet. Mindenképpen szükséges, hogy a papság képének újrarajzolását ne egy sérült festmény restaurálásához hasonlóan tegyünk, ahol a hiányzó részeket pótolják, hanem avval a bátorsággal, amellyel egy tehetséges festő újraértelmezi a régi témát.

A papság életét diszpozíciókkal lehetne megújítani. Meg kellene határozni, hogy az egyes plébániákon mennyi legyen a szolgálati idő: egy-egy áthelyezés életre keltheti a szunnyadó erőket. Ez azt a problémát is megoldaná, hogy a hívek sérelmezik a jó pap áthelyezését, vagy a kevésbé jó meghagyását. Tudható lenne, mennyi időre rendezkedjék be egy plébánián a kinevezett lelkipásztor. Ez megszüntethetné az esetleges sérelmeket a papságon belül is. Pályázat útján kellene az üressé váló helyeket elosztani.

Föl kell oszlatni azt a misztikus ködöt és titkolódzást, ami egy-egy diszpozíció, vagy megüresedő hely betöltése körül van. A nyilvánosság nemcsak korkövetelmény, hanem a testvériesség járható útja is. Az ősegyházig visszavezethető érték.

A világiak bevonása

Segítségét kell kérni felelős világiaktól (a zsinaton kiderült: nyugodtan tehetjük) a papságról alkotott kép újraformálásában, hiszen a világból érkezik a papi utánpótlás. Ők azok, akik adják, küldik, segítik a fiatalokat. Vagy éppen lebeszélük. Ők azok, akikből vagy akikre támaszkodva (meg)él az egyház. A világiak azok, akik az elmúlt évtizedekben éppen úgy megszenvedték az üldözést, vagy éppen úgy kiégték, elfogytak, mint a papság. A megmaradtak közös feladatnak tekintik a papságról való gondoskodást. A világiak segítségével a lelkipásztorkodás számára a hagyományostól eltérő munkaterületeket kell kialakítani. Az már látszik, hogy a területi berendezkedés, az egyház évszázadok alatt kipró-

bált és bevált formája — mára elégtelen. A mobilizáció és az elektromozáció olyan új területeket hoz létre, amelyek e pillanatban nem szerepelnek az egyházmegye legújabb térképén sem. Ilyen a számítástechnika, a motorizáció, a monetarizmus, a közéletiség, a reklám, a média, az informatika. Ezek lehetnek a jövő „új esperesi kerületei”. Nem csupán település szerint rendeződik az emberiség, nem falvak és városok együttélő közösségei jelentik az életteret, hanem az események és a feladatkörök. Az emberek egy részének már ma sincs lakóhelye. Bankszámlája, telefonszáma, számítógépe van, folyton változó a környezete, sokan életük tetemes részét úton töltik. Ha a jövő egyházában gondolkodunk, két oldalról kell megközelítenünk a harmadik évezred emberét: meg kell keresztelnünk a harmadik évezrednek ezt a mobilizált emberét — ez volna a kereszténységnek második inkulturációja hazánkban. Ugyanakkor biztos, hogy nemcsak a papság, de az emberek egy része sem lesz képes e változásra. Nem lesz képes felhajtani a hagyományos útról az információs sztrádára. Ezért lemarad, orránál fogva vezetik, kihasználják, megélnék belőle, munkadarab vagy egyszerűen csak alkatrész lesz — amíg meg nem hal. Ebből következik az egyházközség másik feladata, hogy Teréz anya módjára a kívül rekedtek mellé álljon. Ez az újfajta szerepvállalás természetesen nem direkt módon növeli a papság létszámát, de aktualizálja az egyház tevékenységét, és követi az életet, amelyből a hivatás fakad.

Amennyire csak lehet, pasztorális területnek kell tekintenünk az iskolákat, intézményeket, az informatikai közéletet, a gazdasági területet, a közlekedést éppen úgy, mint a potenciális templomba járókat, a jegyeseket, a gyászoló hozzátartozókat vagy a kórházi betegeket. Hogy ez még gondolatnak is távoli, jelzi, hogy a néhány éve újraindított nevelési-oktatási intézmények milyen régóta hiába könyörögnek papokért. (A szemináriumról pasztorális gyakorlatra kiküldött ötödévesek évek óta plébániákra kerülnek.) Holott mehetnének gimnáziumba, általános iskolába, kórházba, családsegítő központba, újságszerkesztőségbe (is). Ez jelentené annak a küldetésnek a mai megértését, hogy menjetek el az egész világra! Érdemes lenne egy ilyen térképet is készíteni az egyházmegyéről. Láthatnánk, merre mozdul a világ, amit be kell járnunk.

Újjáépítem Dávid leomlott sátrát

LUKÁCS TAMÁS

Ügyvéd. 1990 és 1994 között a Parlament Emberi Bizottságának alelnöke, egyházmegyei családreferens és Cursillo felelős, a Justitia et Pax bizottság tagja.

A Szentatya 1991. augusztus 20-án szabaddá vált egyházunk püspökeihez így szólt: „A papjaitokkal való egységetek abban a közösségekben válik teljessé, amely a lelkipásztori gondoskodástokra bízott egyházakat Isten egész népével egyesítik. Ezért a ti feladatotok az együttműködés előmozdítása az egyházmegyétekben lévő szerzetesekkel és világi hívőkkel. Arra kell buzdítani a papságot, hogy vegyék igénybe a lelkes és jól képzett személyeket, és adjanak teret plébániákon azoknak a közösségeknek, társulatoknak és mozgalmaknak, amelyeket a gondviselés támaszt korunkban az egyházakban”.

Önmagában ez a program elegendő okul szolgálna arra, hogy az egyházmegyei zsinatok meghatározzák a közösség arculatát és jövőképét. További — talán formálisnak tűnő ok — az egyházmegye újjaalakulása, az igazgatás újszerűsége. A tartalmi kérdések ennél mélyebbek, összetettebbek és nehezebben megválaszolhatók.

Történelmi helyzetünk következtében a II. Vatikáni zsinatnak és a szellemében történő megújulásnak nem lehettünk részesei, csak megfigyelői. Ez a megállapítás nem elsősorban a zsinati dokumentumok kidolgozására és végrehajtására értendő, hanem arra, hogy — Jacques Maritain-i kifejezést kölcsönözve — hiányzik a zsinati szellem „történelmi beágyazottsága”.

Paradox módon a magyar társadalom fejlődése ellentétes volt a közgondolkodással, olyan társadalmi feszültségek halmozódtak fel, amelyek egyre inkább kívánták volna az erkölcsi megújulást. Ugyanakkor a puha diktatúra eszközeivel egy tökéletesen hamis nemzet- és egyházképet alakítottak ki.

Ebben a történelmi helyzetben, amikor egyházunk alkotmányos értelemben szabaddá vált, egyrészt az értékvesztett társadalom csodavárásával, túlzott elvárásaival, másrészt egy múlt századi kultúrharc veszélyének fenyegetésével kellett szembesülnie.

A zsinati lelkület ajándék, hiszen „Ő tett minket alkalmassá arra, hogy az újszövetség szolgái legyünk, nem a betűé, hanem a léleké. Hiszen a betű öl, a lélek pedig éltet” (Zak 3,6). Ezzel a lelkülettel lehetséges „eleven kövek módjára” (Pét 2,4) újjáépíteni „Dávid leomlott sátrát” (ApCsel 15,16).

Az egrí egyházmegye lelki újjáépítéséhez olyan személyek járultak hozzá a 20. században, mint Belon Gellért, aki a mártírom-

ságot is vállalta, a gyöngyösi ferences, Kis Szaléz vagy az egri cisztercita, Debreceni Sixtus.

Az egyház újjászületése

Az egri egyházmegyei zsinat résztvevői valamiképpen átélték az egyház születésének érzését. Merészségnek tűnhetett, hogy Serregély István főpásztor úgy döntött, hogy a résztvevők fele világi testvér legyen. Ez az összetétel határozta meg a tanácskozás légkörét. Évtizedes előítéletek, rossz beidegződések oldódtak.

Minden megújulás sikerének alapvető feltétele, hogy a tevékenység ne öncélú legyen. A világ szomjazza az igazságot, várva várja a feszültség oldását, mégis rengeteg jó szándék ellenére sem vagyunk képesek megfelelő válaszokat adni, valóságos kovásszá válni. A meg nem értettség sok esetben abból a kommunikációs zavarból adódik, hogy kifejezéseink olyan mértékben eltérnek a kulturális gyökereit és értékeit vesztett társadalomtól, hogy ezt feloldani csak nagyon komoly munkával lehetséges.

Az előkészületek

Hitelessé csak akkor válhatunk, ha képesek vagyunk minden megtérésnek örülni, ha az érdeklődő nem elutasítókkal találkozik, ha meg tudunk bocsátani és tudunk másokért élni. Ha azzal a nagyvonalúsággal látjuk a félelmeiktől szabaduló embereket, ahogy a Megváltó látja őket. Ez az alapvető kommunikációs feladat. Erről főpásztorunk a zsinatot megelőző másfél évben jelent első értesítőben így szól: „...bár a mi nemzedékünk még magán viseli az elmúlt negyven év során lelkünkbe gyökerezett félelmet az egyház támogatásának nyilvános vállalásával szemben — bízzanak benne, hogy az egyház mi vagyunk, megkeresztelt keresztények, és együtt vagyunk azért, hogy Magyarországnak ebben az évszázadában elviselt megpróbáltatásai után olyan jövőt építsünk, amelyben több örömük lesz a minket felváltó nemzedékeknek, mint amennyi nekünk volt”.

Az eddigi részegyházi zsinatok előkészítésétől eltérően érdemes két dolgot kiemelni. 1. A zsinat kezdete előtt egy évvel minden bizottság összeállította témakörének megfelelő kérdőíveit, amelyek a *Zsinati Értesítő*ben jutottak el az egyházmegye papjaihoz és híveihez. 2. Már a próbazsinatot követően elkészültek azok a bizottság munkáit bemutató stúdió-beszélgetések, amelyek a helyi televíziók segítségével az eseményre irányították a figyelmet.

„A Szentlélek és mi magunk azt tartottuk helyesnek” (ApCsel 15) formulával hirdették ki az első zsinat határozatát kifejezve a zsinat lelki valóságát, a Lélek jelenlétét, aki gondolatainkat vezérli és reményünk szerint a végrehajtásban tetteinket irányítja. Ezzel a lelkülettel hagyta jóvá a főpásztor a tanácskozás ajánlatát, és 1996. október 6-11-ig tartó zsinatot az alábbi szavakkal zárta: „nem maga a zsinaton megfogalmazott élet és üdvösségüzenet az érték, hanem megvalósítása”.

A dokumentum

A dokumentumban foglaltak közül korszakos jelentőségű lehet az Egyházmegyei Pasztorális Tanács létrehozása. „Az egyházmegye

gye helyzete és a kor következménye alapján megalakítása szükséges” (9.3.2). Nemcsak létrehozását, de működésének rendjét és összetételét, a Kerületi Pasztorális Tanács szükségességét is rendezik a zsinati határozatok (13.19.4, 7.3.11).

Minden új, működőképes intézményi rendelkezés a kegyelmi élet koordinátái szerint akkor hatékony, ha a szándékot a mindennapi élet és gyakorlat erősíti meg.

A magyar egyház fájó sebeinek egyike volt a lelkiségi mozgalmak kezelésének kérdése. Ezért ez a dokumentum kiemelt témája. Az előítéletektől, de a túlzásoktól is mentes rendelkezések a lelki egység, a krisztusi egység talaján születtek meg. „A lelkipásztorok támogassák az evangelizációt végző — és erkölcsi életükkel példát adó plébániai kisközösségek és lelkiségi mozgalmak munkáját, a lelkiségi mozgalmak pedig támogassák a plébánia tevékenységét.”

„A plébániai közösség fogadja be és támogassa a katolikus lelkiségi mozgalmat...” (13.3.11).

„...A társulások és lelkiségi mozgalmak legalább évente egyszer találkozzanak a főpásztorral” (13.3.8).

Nem kevésbé problematikus, feszültségektől sem mentes az a jelenség, amit összefoglalóan paphiánynak szoktunk nevezni. „A papi életet ma is úgy kell megszervezni, hogy abban első helyen álljon az imádság, a zsolozsma napi végzése és kiemelkedő módon a szentmise bemutatása, ami soha nem süllyedhet csupán a szolgáltatás színvonalára” (7.3.1).

„A főegyházmegyei hatóság — az Egyházmegyei Papi Szenátus és az Egyházmegyei Pasztorális Tanács meghallgatásával — alakítsa ki a jövődől lelkipásztori központokat” (7.3.11).

A dokumentum kiemelkedően foglalkozik a munkanélküliséggel és a cigányság pasztorizációjával.

„A cigányközösségeket segítsék önazonosságuk megtalálásában és megőrzésében... A szertartások végzésében építeni kell a közülük való, öntevékeny és kezdeményező személyekre. A szentségek és szentelmények kiszolgáltatásában rejlő pedagógiai lehetőségeket ki kell használni.”

„A munkanélküliekre a keresztény közösségeknek külön figyelmet kell fordítaniuk. Többszörösen fel kell hívni a figyelmet értékes voltukra, megváltottságuk tudatára, amiből reményünk fakad. Szükséges, hogy a közösség aktív tagjai maradjanak, és érezzék a szolidaritás tetteiben megnyilvánuló, személyükre irányuló konkrét formáit. Tartsák meg őket a közösség szeretetében, és a karitatív, egyházi munkában is érezzék, hogy számítanak rájuk. A közösség figyeljen családjaikra is, és igyekezzen a hátrányokat csökkenteni” (16.3.6).

A veszprémi zsinatról

Született 1931-ben. Teológiai tanulmányait Veszprémben, Pécssett és Esztergomban végezte. 1955-ben szentelték pappá. 1990-től püspöki, majd érseki helynök.

Csodálkozást, döbbenetet váltott ki XXIII. János pápa 1959. január 8-án, amikor bejelentette a világnak, hogy egyetemes, az egész világra szóló zsinatot kíván összehívni. A világ megdöbben: éppen ő, akit átmeneti pápának választottak meg? Ő, aki idős volt?

Három és fél év adatott akkor előkészületül, 1962. október 11-én pedig elkezdődött a zsinat, hogy kapukat tárjon a világra; hogy a világ megtudja, hogy „Krisztus jegyese ma szívesebben nyúl az irgalmasság olaja után, mintsem hogy a szigor fegyverével fenyegetőzzék; úgy véli, hogy jobban segít korunk szükségletein, ha tanításának gazdagságát kínálja fel az embereknek, és senkit sem ítél el”.

Az előzmények

Hasonló meglepetést keltett, amikor II. János Pál pápa első magyarországi látogatása után főegyházmegyénk (akkor még: egyházmegyénk) érseke, Szendi József bejelentette, hogy a Szentatya kérésének eleget téve zsinatot tartunk. A meglepődést és csodálkozást az okozta, hogy tisztában voltunk — modern kifejezést használva — papságunk, híveink „erőnlétével”.

Az egyházmegyei zsinatok akkor lettek volna igazán időszerűek, ha az egyetemes zsinat befejezése, 1965. december 8-a után azonnal átvihették volna az életbe, amit az egyetemes zsinat tanított. A körülmények azonban nem kedveztek a zsinat megtartásának. Az Állam- és Egyházügyi Hivatal félt minden megújulástól, amely az egyházban szükségessé vált.

Jobb és könnyebb lett volna akkor zsinatot tartani, amikor egyházmegyénknek legalább háromszor annyi papja volt, mint most. Világi testvéreink harminc évvel ezelőtt még olyan egyházi műveltséggel rendelkeztek, amelyet a nagyon igényes egyházi iskolákból hoztak magukkal. Nekünk azonban az a feladat jutott, hogy ne 1966-ban tartsunk zsinatot, hanem 1996-ban.

Az előkészületek

Az előkészület során András Imre jezsuita tartott továbbképzéseket az egyházmegyében. A neves egyházszociológus tapasztalatait osztotta meg az egyházmegye papságával.

Zsinatunk előkészületei némiképp megtorpantak, amikor a veszprémi egyházmegyét kettéosztották, s megalakult a kaposvári egyházmegye.

Nagy segítséget jelentett, hogy az előttünk tartott két zsinaton, az esztergom-budapestin és a szegedi zsinaton megfigyelőink voltak jelen, és az ottani tapasztalatokat kamatoztatták.

16 bizottság dolgozott a témákon, bizottsági ülések voltak, esperesi kerületek jöttek össze. A beérkezett javaslatokat igyekeztek beledolgozni a munkadokumentumba, amely 1996 nagycsütörtökén került a papság kezébe, hogy újabb hozzászólások szülessen.

nek. A 16 témát három napra osztottuk el, az egyháznak Krisztustól kapott küldetése szerint: tanítás, megszentelés, kormányzás.

Olyan zsinatot kellett rendezni, ahol mind az előkészületek, mind a zsinati ülések alatt első helyen áll a *Biblia* (ezt a II. Vatikáni zsinaton mindig ünnepélyesen ki is tették!); aztán kéznél lesznek a II. Vatikáni zsinat rendelkezései, az új *Törvénykönyv*, s a *Katolikus Egyház Katekizmusa*. Az egyházmegyei zsinatok között annyi a különbség, mint a szinoptikus evangéliumok között.

Kulcskérdések

A lelkipásztorkodás „örökzöld” kérdései; hogyan tudnánk minél gyümölcsözőbben átadni az evangéliumot a mai kor emberének, „hogyan az Úr szava terjedjen és dicsőségre jusson” (2Tessz, 3,1)? Hogyan tudnánk eredményesen oktatni felnőtteket és gyermekeket? Mi a feltétele a keresztségnek, az elsőáldozásnak, bérnálásnak, esküvőnek? S mindezt Krisztus szellemében tenni, aki nem azért jött, hogy megszüntesse a törvényt vagy a prófétákat! „Nem megszüntetni jöttem, hanem teljessé tenni” (Mt 5,17). A zsinat olyan egyensúlykeresést jelent, amely az alábbi két evangéliumi gondolatban fogalmazódik meg. Nem viselkedhetünk úgy, mint a farizeusok, akik „elviselhetetlenül nehéz terheket hordanak össze és raknak az emberek vállára, de maguk egy ujjal sem hajlandók mozdítani rajta” (Mt 23,4).

Ám nem adhatjuk a „szent dolgokat a kuttyáknak” (Mt 7,6). Ne béresek legyünk, aki nem törődik a juhokkal (vö. Jn 10,12-3), hanem jó pásztorok. Ahogy legfőbb Pásztorunk mondta: „Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen” (Jn 10,10).

„Verstéma?”, kérdezte

KELÉNYI BÉLA

„Verstéma?”, kérdezte egy barátom, amikor visszajöttem, hogy elmondjam, milyen érzés volt a napfényben ragyogó konyhában a forró sütőbe rakni a húst, miközben zene szólt anyám zsebrádióján, amit az egyik karácsonykor talált az asztalra állított fenyőfa alatt, mert a régít otthagya valami buszon a Mátrába menet, ahol mindig fel szoktunk sétálni egy hús erdei ösvényen egészen a „Három falu templomáig”, emlékszem, pár évvel ezelőtt a lépcsőn ültünk az égető déli hőségben, a gyerekek már kiitták az utolsó csepp vizet a kulacsból és egyszerre csendesség támadt, nem volt szél sem, a tücskök hirtelen elhallgattak, és a parttalan, mindent elöntő ragyogásban láthatatlan lovasok álltak és váraoztak velünk szemben, mintha egyetlen hatalmas és mozdulatlan hullámra lettek volna felfestve előttünk a füvek, a bokrok és a fák fölött kilátszó ég, hogy egy pillanat múlva elborítson, magába szívjon mindent, a táj képét, a templomot, a visszafelé vezető ösvényt és az évekkel későbbi délutánt is, amikor nem várom meg, amíg a konyhában kisül a hús, nem hallgatom tovább a zenét, hanem bejövök szólni, hogy mindjárt ebédelünk.

BATÁRI GÁBOR

A vőlegény zsoltára

Nárdus az Úrnak
bársony-balzsam az Úrnak
alabástrom, mirha
aloé és evoé! az Úrnak
jóillat az Úrnak
szagittas áldozat mennyegző
szele!

Temetésemre-lakomámra
kenettem királlyá
test és a Lélek olajával

Büntet

szabadítás helyett bezár
 részvétlen, hűvös, egykedvű
 kamrájába polc helyett
 min kesernyés gond és
 kifogyhatatlan baj pihen
 esztendőnk egymásrahányt
 poros dunsztosüvegében
 hogy deres bojtú penész
 orrfacsaró bűzével rontson
 reménybeni kiengedésem örömére

előzetesben töltött évek!
 vég — ítélet nélkül
 elrekesztve hévtől, sietősen
 és figyelmetlenül tépett ki
 konnektorából, akár egy dugót
 hogy ne fűtsön át semmi
 lekapcsolt áramköréről
 nem engedi fölizzani a nyálcsöppek
 gyöngyébe bújt hevítő vágyat
 melegét eltagadja tőlem

csontomban fáj a hideg
 vékony húsomtól külön zörög
 bőröm elnyúlt reklámszatyra
 résein a nedv nem szívárog
 félig üresen és száraz-mereven
 reszket csupán, mintha
 cipelnivalóiból kifogyott volna
 pedig elég a teher —
 és bővében, mi rogyasszon
 de a tartalom elveszett

fénytelen sötét fog össze
 a kamra zárt sarkai szorítanak
 hogy falként álljak, alá ne feküdjek
 a csontkemény, merev padlatra
 kihűlt szívvel, lesimult aggyal
 újabb szigetelő réteg gyanánt
 és jobb híján csudára várjak:
 ajtózsánér csikorgása után
 elmulasztott ítéletre vagy a
 későnvtett, utólagos kegyelemre

DÖRGŐ TIBOR

Reviczky Gyula Jób-drámája

„...ma a bűn a törvény.”

Albert Camus

Született 1960-ban Budapesten. Az ELTE doktórandsza.

Az emberi szenvedés misztériumát szenvedélyesen megérteni vágyó Jób alakja írók, művészek gyakori témája. A „szenedő igaz” megrázó története Reviczky Gyulát is élénken foglalkoztatta. A hánnyatott sorsú költő számos versében, tanulmányában említi őt, lírai énje gyakran Jób szerepében fejeződik ki. Ötfelvonásos Jób-drámája azonban mindmáig kevés figyelmet keltett, *A magyar irodalom történetében* (1965) sem említik meg. Reviczky a köztudatban — ahogy Kosztolányi Dezső és Vas István is láttatja — elsősorban a finom hangulatok költőjeként él.

A dráma kedvezőtlen utóélete jelentős mértékben arra vezethető vissza, hogy a pályázatra írt mű nem nyerte el az Akadémia Teleki-díját 1878-ban. A kortárs tragikum-vita egyik résztvevőjének, a saját elméletére kényes Beöthy Zsoltnak lesújtó bírálatát Reviczky nagyon a szívére vette, csalódottan tette félre alkotását, melytől karrierjének megalapozását remélte. Az utókor hálásabbnak bizonyult: 1944-ben Paku Imre adta ki, 1969-ben Németh G. Béla rendezte sajtó alá „a sok szép részletet tartalmazó” drámát.

Reviczky a *Jobáb házában* címet adta tragédiájának. A névmódosítással jelezte, nem pontosan követi a bibliai történet: a szereplők körét bővítette, cselekményt szőtt, a műfaj is változtatásra utal. Reviczky felismerte Jób könyvének lényegi kérdését: „Ha az igazaknak szenvedniük kell a földön, a gonoszoknak pedig jó sorsuk van, hol van akkor hely Isten igazságosságának érvényesülésére?” — s ebből merítette művének alapszituációját. Akárcsak a bibliai szöveg, Reviczky sem Istentől származtatja a rosszat. Az előbbiben a Sátán kap teret, az utóbbiban — a drámaíró leleményeként — Jób legidősebb fia, Jábesz a rossz.

Jobáb már a mű elején elmondja három barátjának, hogy *Irigykedés, perpatvar házi békém / Feldúlja; feleségem nyelves asszony, / S Jábesz makacs, vad és erőszakos*. Egy jeleneten keresztül láthatjuk Jobáb igazságos, sőt nagylelkű bíráskodását (Jób 29,7-17), Dinát, a megesett lányt házába fogadja. Jábesz nem bírja elviselni apja irányítását, a rászorulóknak juttatott adományokat örökrésze meglopásának érzi. Rablókkal szövetkezik (Dinát is kiszolgáltatja nekik), hogy apját anyagi romlással keserítse, s megöljék gyermekeit, majd ő szór Jobáb ágyába mérgezett tüskéket, melyek visszataszító betegségét okozzák. Az elvetemült fiúnál irgalmasabbnak bi-

zonyuló rablóvezér szabadon engedi Dinát, azonban a dráma tragikus végkifejlethez ér: a lány felfedi Jábesz gonoszságát, aki ezért leszúrja. Jobáb kedvenc lányának életben maradt vőlegénye, Ráfael erre végez Jábeszszel. Jobáb összeroppanva már-már hűtlenné válik Istenhez, de megnyilatkozik az Úr, és szózatára Jobáb megbékélve hal meg. A rossz elbukott, az igazság napfényre került, Jobáb megnyugodott Isten akaratában.

A *Jobáb házában* erősen filozofikus jellegű alkotás; a bibliai szöveghez híven — gyakran azt idézve — a szereplők gondolataira irányul a figyelem. A tragikus eseménykort elindító Jábesz alapvető tette a „metafizikai lázadás”, amelyet Albert Camus elemzett A *lázkodó ember* című művében. A lázadás kezdetben — Camus szerint — még pozitív. Kitörés az elviselhetetlennek érzett helyzetből az igazság nevében. A megalázottság elvetése, az öntudat ébredése. Azonosulás a jóval, mely egységet teremt az emberek között: „Lázadok, tehát vagyunk”. A lázadás kezdeti mozzanata után azonban feltárul a szabad döntés felelősségteljes kényszere. Amennyiben a lázadás sodrában az ember elveszíti a lelkiismeret korlátját, a lázadás pusztítóvá válik. A halál és a szenvedés ellen lázadó így megtagadhatja a fennálló erkölcsi törvényeket, a világot fenntartó Istent. Mivel hiába keresett igazságot, új rendet akar teremteni: „Kétségbeesett erőfeszítés kezdődik ekkor, hogy akár bűn árán is, de megteremtődjön az emberek birodalma. Ez rettenetes következményekkel jár majd...”

Jábesz apja által elnyomottnak érzi magát — lázad. Először kikitatja Istent az erkölcsi világrendből, tagadja gondviselő hatalmát. *Nincs a földre gondja!* — állítja. Érvelését a földi igazságszolgáltatás hiányára alapozza: *Az vénségére hal meg pompa közt, / Bár ronda vérű volt, lopott, zsarolt; / Ez nyomorultan döglük meg s szegényen, / Pedig talán mindig imádkozott* (vö. Jób 21,26 stb.). Ezután kezdetét veszi a pusztító folyamat, a rosszindulat kiáradása: *Mi vágyaimban él és működik, / Véghezviszem, és gyáva nem leszek!* A lázadó új rendet teremt, törvényei már embertelenek, a gyilkosság is jogossá válik: *A természetben is csak az erő / Uralkodik, az erkölcs semmi sem. / Erőt! Erőt! A tigris is kegyetlen.* (Jábesz felfogása Hebbel drámájában, a szintén bibliai tárgyú *Judit*ban szereplő Holofernesével rokon.) Úgy tűnik, akarata mindenben érvényesül, de fékevesztett útján egyedül marad, már a rablóvezér, a gonoszság tipikus képviselője sem követi, s annak jótette (nem öli meg Dinát) okozza áttételesen Jábesz bukását. Világfelfogásának Reviczky azáltal is hangsúlyt ad, hogy a fiú haldokolva is hű marad hozzá: „Semmit se bánok meg” — mondja. Mindennek ellenére Jábesz többször is ellenszenves megvilágításba kerül (öntudatos-sága modortalanságba csap át, kicsinyesen anyagi, stb.).

A címszereplő Jobáb alakja nagyjából híven tükrözi Jób életfelfogását. Megismerjük hétköznapi örömeit, kedvteléseit, nemes gondolkodását, így szenvedését még jobban átérzhetjük. Az

anyagi veszteségeket erős lélekkel viseli el, de lánya halála megtöri. Kihívó szavakkal követel számadást Istentől. A betegség hatására egyre gyengül, egyre elkeseredettebb, a sírba vágyik. Előbb még izgatja a halál utáni sors, később már a megsemmisülést kívánja. Reviczky Jóbja kevésbé fegyelmezett bölcselő, de csapongó, zaklatott eszméivel maga sem azonosul teljesen: *A fájdalomnak gondolatja nincs. / Belőlem most a kín s nyomor beszél. Az emberek világa szinte megszűnik a számára: A földre semmi gondom énnekem, / Míg Isten meg nem mondja, mért ilyen!* Reviczky végül a Biblia szövegén túllépve Jobáb szájába adja az Istennel való nyílt szakítás, sőt a Sátánhoz fordulás szavait. Paradox módon vitája során Jobáb itt jut legközelebb Istenhez, azonosul vele. Úgy látja, Isten épp olyan, mint ő: óbégató, gyöngé, szegény, bolond: *Isten, Isten: mást nem érdemelsz, / Csak, hogy mint engem kinevessenek!* (Az olvasóban itt felsejlik Jézus Krisztusnak a megaláztatást is vállaló áldozathozatala, ami rokon a Jób mint „Isten szolgája” előképpel.) Ezen a lélektanilag indokolt helyen szólal meg az Úr! Miként a Bibliában Jób, Jobáb is megnyugszik az isteni világregend emberi értelmet meghaladó igazában: *Fegyvert az állatoknak ki adott, / S az emberek szívébe bölcsességet?... / A természet nyelvén ki tud beszélni, / Hogy a maga dolgát minden megértse? / Ki tudja, hogy a rossz azért a legjobb, / Mert legszükségesebb? (...) Fogadj magadhoz! Hadd ismerjelek meg. (...) Te vigasztaltál meg, szólván velem.*

Reviczkyknél a *nagyon rossz*, hogy a maga valóságában szemlélhessük, a *nagyon jót* is elpusztítja. Jobáb legkedvesebb lánya, Jemima megrabolt apját vigasztalja: *Kincs kell az embereknek és nagyon, / Nekünk csak annyi, hogy szeressük egymást.* A nászéjszakáját már nem érthette meg. Összeéve, haldokolva is jó marad, pedig kétségbeeső apja megtagadja, csak „magára figyel”: *Ki mondta, hogy apád vagyok?... Nem én! / Nem ismerlek! Jemima a leányom!*

Jemima méltó társa Ráfael. Szereti kedvesét, karjaiban menti ki az égő házból, de életben már nem tudja tartani. Az undort keltő, bűzlő Jobábot egyedül ő nem hagyja el, karjával támogatja. Az ő számára marad nyitva a jövő.

Rosszak és jók harca, újromantika... Lemosolygás helyett inkább az értékeit keressük Reviczky Gyula drámájának, amely Bori Imre szerint „lényegében az első szimbolista drámaszövege a magyar irodalomnak”. A *Jobáb házában* nem kellemes olvasmány. Tehetséges fiatalember — saját szavaival élve — „lázban írt” alkotása; a korlátjait vesztett lázadás tragédiába torkolló ábrázolása egyetemes, bibliai téma egyéni feldolgozásával. Abban a 19. században, amelyet Camus a lázadás századának nevezett.

A második eljövétel

Középkori történet

„Forgolódva forgószeleiben sebesen, / nem hallgat a sólyom a solymászra sem. / A centrum gyöngye: minden szétröpül, / a világ csupa zűr, kívül, belül. / Vérszutykos ár csatangol s mindenütt / megfúl az ártatlanság ünnepé. / A jóknak nincs hite, a gonoszok / intenzitása véres szenvedély. / A kinyilatkoztatás már közel, / már közelít az új Eljövétel...” (W. B. Yeats: A második eljövétel. Nagy László fordítása)

Született 1919-ben, lengyel író. A lengyel emigráns irodalom egyik legjelentősebb alakja. *Más világ* című regényében szovjet lágerélményeiről számol be. Írásai nagy részét filozófiai-kultúr-történeli esszék, illetve esszéisztikus elbeszélések alkotják. Benedetto Croce vejeként Olaszországban telepedett le, külső szerkesztője volt a párizsi *Kultura* című emigráns lapnak, 1989 óta Lengyelországban, elsősorban a *Znak* kiadónál jelennek meg írásai.

1. Járványok, az emberi élet törekenysége. A reggel csontjaikat nyújtóztató emberek nem tudták, nem jön-e értük este a sírásó, aki az első tüzet gyújtotta egy véletlen áldozat háza küszöbén, eképp jelölve meg a földdarabot, ahol a Halál járt. A városokban és falvakban füst úszott alacsonyan, s a processzusok gyászdalai és esdeklő fohásza, a Vész felégett ösvényeinek hamujával behintett fejek, a kórusban elhangzó, nyilvános gyónások, az oltár lábához helyezett csecsemők mindennapos jelenségnek számítottak több, a veszedelem által érintett helységben. Elég volt a lopakodó Sötétség Hercegének legkisebb jelét felfedezni egy ártatlan leányszemben; a félelem és kétségbeesés szította kegyetlenség akkoriban nem ismert határokat. Az együgyű elmék, akik nem voltak hozzászokva, hogy az életet a halál egyedül lehetséges mércéjével mérjék, pánikba estek a mulandóság és esetlegesség ily örült diadala láttán. A halhatatlanság zsigeri éhe együtt járt a meggyőződéssel, hogy Isten azért vezette szakadék szélére hű nyáját, hogy haragvó ujjával megbélyegezze pásztorainak restségét és aluszékonyságát. Sokan az aszkézisban kerestek menedéket.

1260. május 4-én Perugia utcáin vezeklők menete haladt végig, fejükön fekete zsákokkal. *Disciplinantin*ak nevezték őket, a bűnbánat szükségességét pedig egy jámbor remete, Raniero Fasani barát sugallta nekik. A levegőben vészterhes napok előszelét lehetett érezni: az az év volt ez, amely a calabriai apát, Giovacchino jövendölése szerint megnyitja a Szentlélek harmadik, utolsó korszakát.

Lassan haladtak, a világtól való elzárkózásuk jeleként csuklyával letakarva, csupasz lábukkal lépésről lépésre tapogatva a megvetett földet. *Laudákat* énekeltek, állati vonyításhoz hasonló hangon kiáltottak Isteni Könyörület után, átkozták az élet és a földi szerelem műveit, vesszőzték egymást, égi büntetések özönét és bosszút hirdettek, félelemtől remegő kezüket vakon nyújtották a menet élén vitt feszületek és képek felé, kampókkal szurkálták, szaggatták saját testüket, csoportokba gyűltek és egy helyben fo-

rogtak a téboly és rémület tánca közben. Az olyannyira vágyott Lélek Királyságára szegezték tekintetüket, s ébresztették az Úr Szenvedésének emlékét. Kilépvén a városkapun példájukkal elszakították az embereket az eke mellől, egyre nagyobb és nagyobb pusztaságot hagyva maguk után, ahogyan nőtt a seregük. Látták őket a magas Perugiából, imbolygó fáklyáik fényét az esti látóhatáron: az örök világoosság keresése közben leereszkedett rájuk a sötétség. Az első nagyobb keresztúton, akár a feldarabolt kígyó, szétkúsztak a világ négy tája felé, amely aszalódott és repedezett, a megváltás harmatától érintetlenül. Néhány hónap alatt feltűntek Róma, Arezzo, Bologna utcáin, Veneto, Emilia, Liguria, Piemont országútjain, mindenütt újabb és újabb élőket találva a menetelés során kivetett holtak helyébe; néhány év alatt lépteik visszhangja áttörte az Alpok torlaszát, s követőkre leltek Németországban, Csehországban, Lengyelországban. Bárhol hangoztak fel lépteik, az álszent Ellenség nyomában voltak. Bárhol csendült fel hangjuk, a Sátántól óvott.

Közben valóban nem aludt a Sötétség Hercege. A kétségbeesés, tanácstalanság és félelem megnyitották szívüket az aszkézisnek, ám vele együtt elmaradhatatlan társának, az örvény kísértésének is. A nap és óra bizonytalansága vétkekre és bűnökre hajtott. A máglyától és hamvasztástól megmenekült testek lázban égtek, bűnös láng emésztette őket. A kezek kapva kaptak a feledés és mámor ígérétevel színültig telt korszok után. Az asszonyokat megszállta az ördög, kiáltozva kiszaladtak a házból, s az utolsó rongyig megszagatták magukat. Az éjszaka mélyében orgyilkos kést fentek, mérget főztek, árulást terveltek. Az élet merő kapálózás volt a csapdában. Soha ilyen élesen nem mutatkozott meg az ember eredendő nyomorúsága, mely összefonódott örök és örökkön kielégületlen vágyódásával az angyalok közé.

2. Noha Orvietót mindaddig nem sújtotta Isten Ostora, IV. Orbán jól tudta, hogy oda is elér a vihar szele; még ha ez idő tájt nem is villámlik s mennydörög. A Palazzo Vescovile ablakából, ahol lakott, volt alkalma nemegyszer látni a függöny résén át a tömeget, mely izgatottan hullámozott a téren, akár a vad fű, melyet ide-oda csapkod a súlyos esőfelhők közeledtét hírül adó szél; látta, amint lopva a Palota erkélye felé tekingetnek, mintha valami jelre várnának; nem kevésbé lopva összesűgnak. Miközben *sedia gestatoriáján*, a kereszt áldását kétfelé hintve átúszott a fejek erdeje fölött valamelyik templomba — a Santa Maria Priscába, a San Lorenzo de Arariba, a San Domenicóba, a San Francescóba vagy a San Giovenaléba — nem tudott szabadulni az érzéstől, hogy a görnyedt háta túlságosan hevesen és türelmetlenül hajlonganak, akár a sötétülő égbolt első remegésekor borzolódnó tengerhullámok.

Kerülte a San Andreát, elhessegetve magától és másoktól is elődje emlékét, aki erről a szószékről hirdette meg fél évszázaddal

korábban a Negyedik Keresztsháborút. Mit is kínálhatott ő a csodák eleven vizére szomjas szájaknak, a tekinteteknek, melyekben ott fénylett a kielégítetlen hit roppant csillagaként a közelben leselkedő rémtől való félelem? Szívesebben emlékezett arra a borzalmas kirohanásra, melyet a Negyedik Keresztsháború kezdeményezője még mint Lotario Diacono írt a *De Miseria Humanae Conditionis*ban: „Mit mondok a szerencsétlenekről, akik nemzedékek óta kínok között pusztulnak el? Akiket szíjjal agyonvernek, karddal darabokra szabdalnak, megégetnek, megköveznek, összekarmolnak, felakasztanak, tigrisekkel széttépnek, skorpióval korbácsolnak, megkötöznek, istránggal ütnek, verembe taszítanak, böjttel gyötörnek, hegyről lehajítanak, megfojtanak, megnyúznak, vonszolnak, szétfűrészelnek, megtaposnak. Akinek halál, annak halál; akinek kés, annak kés; akinek éhség, annak éhség; akinek verem, annak verem. Mit mondok a kegyetlen ítéletre, a kegyetlen büntetésre, a szomorú látványra: mit mondok a felfalt égi madaraknak, földi állatoknak és tengeri halaknak. Jaj nektek, ezerszer jaj nektek, fájdalmas anyák, akik ily szerencsétlen fiakat hoztatok világra!”

Éjjelente álmatlanságban szenvedett. Mindössze hatvanhárom éves kora ellenére úgy vélte, ez annak jele, hogy a Mindenható hamarosan a trónusához szólítja. Míg hiába imádkozott magában az álom jótéteményeiért, négy párnára dűtve a fejét, félig ülő helyzetben a köhögés enyhítése végett, hol a baldachin brokát tejetét bámulta maga fölött az ágy melletti falmélyedésben égő gyertya fényénél, hol a szemközti csúcsíves ablak kristálylapjai körül felhígult homályt. Az alvó városon éjjeliőrök léptei kopogtak végig. Lentről, az orvietói domb körül szűk körben elhelyezkedő táborok felől néha kutyaugatást vagy szagot kiáltozást lehetett hallani. Az életnek ezek a hangjai különös, keserű vigaszt nyújtottak.

A bölcsesség annak felismerésében rejlett, hogy nincs lényeges különbség a parton támadt hit és a kiszáradt meder között. Tőle viszont azt várták, hogy uralkodásával bizonyítsa, méltó felkentje Annak, aki a testét adta a világ életéért. A halál valódi lélekhalász volt, ám a halál egyszersmind éhséget váltott ki belőlük, mely a reményt kétségbeeséssé, a szeretetet gyűlöletté, a higgadtságot örületté, az alázatot erőszakká változtatta. Ahol ilyen közeli szomszédságba kerültek egymással az ellenséges elemek, csak az újra megszaporított, csodálatos kenyér tudta jóllakatni az éhezőket.

Az álmatlanságtól egész teste remegett. A gondolatok véletlenszerű körözgetése, az emlékezet vagy képzelet színterei körüli céltalan keringés közben végül rendszerint elért egy pontig, ahol, akár a kimerült vándor, inkább belecsúszott az egyszeriben a lába előtt nyíló szakadékba, mintsem elaludt. Ilyenkor két-három óra múlva felébredt, s tudta, semmilyen imádság nem ismételheti

meg ezt; kénytelen volt várni, amíg a domború kristálylemezeken felragyogtak a nappali fény első sugarai.

Hajnal előtt, lerövidítendő a kényszerű virrasztás utolsó óráit, néha lement a Palazzo Vescovile mögötti kertbe. A nappal kezdetben lustán ébredezett, miután a Nap még láthatatlan ujjai kibontották az éjszaka pólyájából, amikor viszont elkövetkezett a hajnal pillanata, hirtelen olyan erővel tört ki a világosság, amilyen ereje csak kialvásakor, az alkonyat kapujában van ismét. Arra emlékeztetett a Teremtő, a Természetet híva tanúként, hogy sehol sem arat olyan elsőprő győzelmet a fény, mint az éjszaka és nappal határán. Amerre a szem ellát, mindenütt a füst fehér kosborai virágoztak a táborok sátrai fölött. Az utakon mozgás támadt. A sárgászöld Umbria hajnalban aranyozástól csillogó karral ölelte át Orvietót.

3. 1263 júliusának egyik utolsó hajnalán fekete foltot pillantott meg a bolsenai úton, mely Orvieto felé közeledve gyorsan dagadt. Növekvő láрма kísérte, mely hol csaholásra, hol hadi készülődésre emlékeztetett. Minél közelebb értek, annál világosabban látszott a tömeg, amely gyűrűbe fogott valamit vagy valakit. A menet élén lévők háttal haladtak, mintha egy pillanatra sem akarnák levenni szemüket a zsákmányról. Innen is, onnan is újabb és újabb emberek csatlakoztak a tömeghez; néhányan, akiket letaszítottak az útról, négykézláb másztak vissza az árokból.

Amikor a menet kis híján a Palota kertjének vonalába ért, a figyelő szempár végre megpillantott egy szakadt csuhájú fiatalembert, akit ócsároltak, köpködtek, ide-oda rángattak, ütlegekkel taszigáltak előre; ő mezítláb, verejtékezve, lehajtott fővel ment, miközben a csuklójára csomózott kötéllel húzták, vagy inkább vonszolták.

Az új bolsenai herceg volt. Kétségek gyötörték, amint azt óvatlanul beismerte, vajon Krisztus a testével is jelen van-e az Eucharishtiában. Hétnapos éhpellengérré ítélték, majd pedig, amennyiben kibírná a rá mért büntetést, s nem adná vissza eretnekséggel vádolt lelkét az Úrnak, életfogytiglani száműzésre. Ott lógott egy vasketreben Orvieto legmagasabb tornyának, a Torre del Páának a csúcsán.

4. A torony negyvenhat méter magas, négyszögletes építmény volt. Kisszámú, kizárólag a csigalépcső megvilágítására szolgáló ablaknyílásával úgy festett, mint egy csupasz kivégző-karó. A feléig börtönkamrák voltak benne azok számára, akik már sohasem pillantják meg Isten napját. Csúcsán egy fedett erkély futott végig, innen lógatták le hosszú, vastag vaskampón a hatszögletű ketrecet.

Az Orvieto fölé magasodó torony mindenhol magához vonzotta a lakosok tekintetét. Nappal úgy meredezett, mint a város eleven testébe vert cövek. Éjjel kő csontváznak tűnt, s a

csöndben néha felmorajlott benne, akár egy kihalófélben lévő méhkasban, a rabok nyögése.

A torony lábánál lévő kör alakú térségen össze-összeverődtek a járókelők, valahányszor újból használták a pellengért. Megegett, hogy a nyilvános megszegyenítés tárgya azokra az angyalszobrokra emlékeztette a fejüket felszegezõ báméskodókat, amelyeket a templomok boltívei alá akasztanak az építõk: a torony magassága és a térség szûk volta miatt lentrõl úgy látszott, mintha a ketrecben álló rab mögött, miközben széttárt karja felfeszül a rácsra, nem lenne más, csak a végtelen ég. De még ez sem csitította a növekvõ felháborodást. Ellenkezõleg — a maradék szájalmat is kiõlte az emberekbõl, hogy az elítélt hasonlítani merészelt valamely égi küldõttre, hogy akaratlanul is kifigurázta és nevetségessé tette az angyalokat. A fenyegetõ õklök úgy döfködtek a levegõt, akár a lándzsák.

A Nap volt a bolsenai eretnek egyetlen hóhéra, az emberek már nem érhatték el. Kezdetben a ketrec fapadlóján gubbasztott, homlokát a térdére támasztotta, karját összekulcsolta a feje fölött. Két teljes napot töltött ebben a helyzetben, érzéketlenül túrva a forró umbriai július korbácsütéseit; ha nem látszott volna testének görcsös feszülése, azt lehetett volna hinni, hogy meghalt — még akkor sem mozdult, amikor a pellengér õre idõnként megbõkte egy nádszállal, amelyen nedves rongyokat adott le neki az erkélyrõl, hogy benedvesíthesse az ajkát. A csalódott tömeg hol megritkult, hol ismét összesûrûsödött, türelmetlenül várva azt, ami a legnagyobb élvezetet jelenti a kegyetlenkedésben: a másik szenvedésének és megalázottságának csupasz látványát. Odafõnn csak a fonálon függõ, hatalmas pók látszott, amely nem tudta, vagy nem akarta kiszívni áldozatát.

Az elítélt csak második nap estefelé eszmélt fel a mozdulatlan-ságból. Anélkül, hogy felállt vagy lenézett volna, elõrehajolt, és térdre esett. Az egyik arcát összetett tenyere éléhez érintve imádkozott. A vöröslõ alkony vésõje élesen körvonalazta alakját. Így, az egyre hangosabb szitkok és kiáltások közepette terítette be a sötétség irgalmas fekete palástja. A néhány fáklya, amit hoztak, már nem téphette szét a leplet, holdtalan éjszaka volt.

A másnap újra összegyûlt tömeg már megizlelhetette várakozásának elsõ gyümölcsét. Dél felé járt, amikor a ketrec rángatózni kezdett, s a lent állók megpillantották a rabot, amint görcsösen belekapaszkodik a rongyot tartó nádszállba. Ajkát a nedves vászonba mélyesztve szaporán lihegett, mint akit görcs ráz. Majd eleresztette a rongyot, és visszaült ugyanabba a helyzetbe, amiben eddig volt. Ám a nézõk figyelmét nem kerülte el továbbra is görcsös, nyeldekléshez hasonló lélegzése.

Az utolsó elõtti napon kora délután, mikor csak néhány koldus szunyókált a Pápa Tornya tövében, üvöltés reszkettette meg a holt órát. A felriadt koldusok ijedten ugrottak fel a fal mellõl. Az

álomtól és hőségtől félig még kábán először azt hitték, csak a képzelet játéka a nagyokat lendülő ketrec s a rémesen rángatózó fogoly; hogy álom varázsolta eléjük a látványt, amire a falnál kéregetve maguk is vártak, mint annak bizonyítékára, hogy van valaki a világon, aki számára még az ő sorsuk is irigylésre méltónak tűnhet.

A bolsenai eretnek végre megérezte nyakán a Nap láthatatlan hurkát.

A torkából kiszakadó hang inkább emlékeztetett háborodott nevetésre, mint üvöltésre. Ő maga is úgy viselkedett, mintha a felebarátai által kitervelt kínok elleni ötnapos küzdelem elvette volna az eszét: körberohangált a ketrecben, szökdécselés közben majom-mozdulatokkal elkapta a rácsot, majd középre állt, kezével betakarta fedetlen fejét, és káromolta a közönyös eget; a következő pillanatban a padlóra csúszott, s erős vérzésével mit sem törődve veszett dühvel csapdosta homlokát a deszkához. Mi más lehetett most — vértől mocskos arccal, örült tánca, nevetésbe hajló kétségbeesett üvöltése közben —, mint az ördög képmása, aki végre kénytelen volt levetni az álarcot? Szétfoszlott az ingerlő angyali illúzió, amit a Pápa Tornyának csúcsán lógó pellengér kölcsönzött áldozatának. Már csak az hiányzott, hogy a háborodott szájából lángnyelvek kússzanak elő, ugráló lába pedig szikrát szórjon.

Am a látványosság utolsó jelenetére összekürtölt tömeg ahelyett, hogy hangosan, cseppenként ízlelgette volna a várt pillanatot, némán és habozva állt. Egyszeriben a kor minden rejtett félelme ott tükröződött, akár egy görbe tükörben, az eget és az embereket fenyegető ördögi bolond képében. Nem tartott sokáig. Amikor a ketrec foglya elvágódott, mint akit villám sújtott, s többé nem kelt fel, a tömeg felocsúdott a könnyörület pillanatnyi zavarából: követelték a tetemét, hogy széttépjék, s a kutyáknak vessék.

5. A felhasogatott gerendákból tíz méter magas máglyát építettek, a ketrecből kiszedett holttestet pedig a merőleges tengely csúcsához kötözték. Mikor a láng csak a kerget és az elítélt rongyait nyaldosta, a füst fekete és alacsony volt, összetaposott tollbokrétaként folyton a földre szállt. A tömeget megcsapta a forróság első fuvallata, a szemet maró füst, s félkörben a térség szélére húzódtott.

Végül tüzet fogott a fa. Mindenünnen lángok törtek elő. A rózsaszínű nyelvek kergetőztek és összefonódtak, koronával övezve a máglya tetején álló karót a hozzákötözött tetemmel. A füst hófehér juhprém oszlopa magasabbra emelkedett, mint a Torre del Papát koszorúzó erkély, majd szertefoszlott, száz meg száz elszáradt sziromként. Olyan sűrű volt, hogy teljesen betakarta az elítéltet. Alig kétszer vagy háromszor látták a tűzben hosszú testét, lángnyelvekkel körülfönt fejét.

Úgy tűnt, a forró nap utolsó pillanatai még inkább felszították a máglya tüzét. Száraz ropogással, gyorsan égtek a gerendák, s ha nem szorosan, belső üreg nélkül rakják, néhány perc alatt összeomlott volna az égő torony — túl magas volt ahhoz, hogy sokáig egyensúlyban maradjon. Most viszont tömör vörös tömbbé változott, melyet csak itt-ott éreztek rések. Az átégett kötél szét-pattant, s a holttest fejjel a máglya tetejére zuhant. Rövidesen szinte olvadni kezdett a legfelső réteg parázsán.

Aki megpróbált volna olvasni a nézők arcából attól kezdve, hogy a bolsenai eretnek tetemét kiszedték a ketrecből, addig a pillanatig, amikor a karóról a máglyára zuhant és elmerült a lángokban, az az emberi szenvedélyek zavaros rajzát látta volna. Szerették volna széttépni és a kutyáknak vetni, s csak az örök vasgyűrűje tarthatta a tömeget kellő távolságban. A máglya építése közben minden egyes gerendával nőtt a gyűlölet: a harag irányította kezek legszívesebben felemelték volna az égbolttig nyúló fatornyot — hogy Isten jobban lássa az Áldozatot. Mégis, amikor a magasban kúszó láng felszökkent, és fekete szalagokkal fonta körül a máglyát, az emberek nemcsak a füsttől és hőségtől hőkölték hátra, de a saját művük láttán is. A máglya törekeny, erőtlen bűbáj volt a sors titokzatos fenyegetésével szemben, ami a szívüket nyomta. Az égetett egyszerűen közel került az égetőhöz, hisz kin ne futott volna végig legalább egyszer a kétely démona? Az élet csörlőjéhez közös láncsal odaszegezett gályarabok a gyengébbet kínozták, aki káromlással az ajkán elbukott, s bukásával közelebb tudta hozni a *Dies irae*-t. Évszázadok óta ez volt a világ folyása, de senki se tudta, kinek a kebléből szakad ki a hitetlenség újabb kiáltása. Lángok leselkedtek minden botlásra, s fényük nem annyira egyetlen szerencsétlen halálára, mint inkább az egész emberi balsorsra vetült. S a lent állók között, utolsó ördögűzéséként, felcsendült a kórus, mely a kegyelem és menekvés iránti könyörgést egybekapcsolta a fáklyává változott test fölötti gyászénekekkel.

Először halkán, siránkozva énekeltek, a vékony női hangok jobban hallatszottak a férfihangoknál. A szavak értelmetlenek voltak, összefüggéstelenek, egymásnak ütköztek, kergették, kerülgettek egymást. De a tónus egyértelmű volt — mindvégig a könyörgés és szánalom hangjai ismétlődtek benne. Aki messziről hallja, soha nem jön rá, hogy ezt az éneket máglyaropogás kíséri.

Csak mikor a holttest a máglyára zuhant, alakult át az ének — formátlan, vészterhes üvöltéssé. A tömeg meglódult, mintha megint át akarná törni az őrláncot, nem félve sem a forróságtól, sem az immár tomboló lángoktól. Mit akarhattak attól, aki még halott és gyászos bábuként is megszűnt létezni, aki mindenki szeme láttára változott egy marék hamuvá?

Késő éjszakáig a járókelők sokszor megkerülték a parázsló gerendákat, melyek kérge hol kihunyt, hol ismét felizzott a sötétben, kés alakú szikrákat szórva a Pápa Tornya felé. Néhányan

megálltak, s úgy tettek, mintha a bolsenai eretnek hamvait fűrkésznék a parazsak között. Nem maradt utána semmi, csak egy szabad szemmel észrevehetetlen vas könnyecsepp — aprócska golyóvá olvadt keresztje.

Hajnalban az éjjeliőrök odatereltek egy csapat koldust, takarítónak el a hamut. A kába Orvieto fölött egy időre fehér porfelhő szállt fel; a reggeli szél talán elsodort belőle egy keveset a Palazzo Vescovile kertjébe, s behintette vele a magányos öregember szemét, aki egy fa alatt, a padon, az umbriai erőd tövében mozdulatlanul nézte a nappal ébredését.

6. Eltelt néhány nap. Vasárnap délután lovasok tűntek fel a völgybe vezető úton. Felfelé kapaszkodtak, sarkantyúikat csatakos lovaikba vágva, a meg-megrántott kantárral valósággal szétszakítva a lovak pofáját. Sugárzott róluk, hogy fontos hírt hoznak. A síkságon az első ló megbotlott, térdre esett, s noha gazdája nagyot rántott rajta, a ló az oldalára fordult, és kivetette a nyeregből. A többiek tovább vágattak. Aki kirepült a nyeregből, felugrott, és kiáltozva rohanni kezdett; újságolta a hírt, de a kiáltozásból csak két szót lehetett érteni: „csoda” és „Bolsena”. A pápai őrség sietve nyitotta ki a Palota kapuját a jövevények előtt. Az újra bezáruló kapun át még hallani lehetett patkóik visszhangját a Palota udvarán. Aztán csönd lett, még a póruljárt lovas is elhallgatott, akit futás közben feltartóztatott és elnyelt a tömeg. Minden szem az ablakra szegeződött, melynek függönyrésében néha felvillant IV. Orbán feje.

A küldöncöket a fogadóterembe vezették. Ott sokáig várakoztak, amíg a szemközti falban kinyílt az ajtó. Orbán bevánszorgott, nehézkesen vonszolva súlyos testét. Maltraga, Orvieto püspöke, a könyökénél fogva támogatta.

Amikor végre leült a terem sarkában lévő emelvényre, és jelt adott, hogy lépjenek közelebb, egy pillanatra megfélemedtek a neki járó tiszteletről: hirtelen megindultak a trón felé, egymásnak ütköztek, lépteik hangosan kopogtak a kőpadlón, mindaddig fogva tartott szavaik lázasan kiröppentek belőlük, mint a félig megfulladt madarak. Csak a trónszőnyegen eszméltek fel, mintha lépteik egyszeriben elhaló visszhangja eszükbe juttatta volna, hogy rövidesen közvetlen közlőre néznek valakinek az arcába. És Maltraga feddő tekintete nélkül is térdre borultak, kezüket összekulcsolva a hasukon, fejüket a mellükre hajtván.

Orbán szunyókált, közben pedig úgy tett, mintha hallgatná őket. Szemét behunyta, keze erőltlenül lógott a karfán, telt, kissé puffadt arca pedig a figyelem legkisebb jelét sem mutatta. Ugyanakkor valahányszor félbeszakították egymást vagy vitába bocsátkoztak a részleteket illetően, valahányszor felemelték a hangjukat, újra és újra megfélemedve arról, hogy Őszentsége előtt állnak, észrevétlenül a karfához szorította az ujját, s kissé megemelte a szemhéját: színtelen szemében ilyenkor látni lehetett a türelmetlen

kifejezést, amellyel a halálos betegek, akiknek utolsó gondolatai már másfele kalandoznak, felszólítják a tolakodó világot, vessen véget az értelmetlen hűhónak.

— Isten tudja, hogy ez az igazság — mondta halkán, miután végighallgatta őket. — Én viszont, az Ő földi helytartója, megtiltom nektek, hogy kihirdessétek.

A tömeggel körülvelt téren befejezte elbeszélését a küldönc, aki leesett a lováról, és már nem tudott eljutni a Palota kapujához.

Az egybegyűltek hallgatták, anélkül, hogy kérdésekkel szakították volna félbe, noha amit mondott, zavaros és nehezen érthető volt.

Egy mindenki előtt ismeretlen, külföldi pap útban Róma felé megállt Bolsenában. Hajnalban lement Szent Krisztina kriptájához, hogy misét mondjon a Quattro Colonnának nevezett oltár előtt. Az oltár lábánál először elhomályosult a tekintete — hogynem, hiszen nem is olyan régen egy istenkáromló cipője érintette ezeket a lépcsőfokokat, aki lelke mélyén soha nem hitt az Úr Kenyerének titkában. Aztán magához tért, és az oltárhoz lépett. A mise lassan folyt, volt valami különös és várakozásteli a kripta levegőjében, az Úr habozott, megszólaljon-e a csoda hangján ott, ahol annyszor megsértették. Alig három nappal azelőtt történt az oltár ünnepélyes újraszentelése, akkor viszont Isten megannyi egyházi méltóság, köztük maga a misét celebráló orvietói püspök láttán a hallgatást választotta. Talán gyűrűtlen ujjak közt akart megjelenni? Talán tudatosan választotta Második Eljövetele hírnökeül a szegény, hívő zarándokot, aki hegyeken és tengereken túlról igyekezett az Ő földi városába? Az biztos, hogy a Communio pillanatában a Hostia lapja az Úr Testévé változott az ismeretlen ujjai között, és szivárogni kezdett belőle a vér. A külföldi megremegett, felkiáltott és elájult. Kicipelték a sekrestyébe, és magára hagyták: mindenki szerette volna megcsodálni az oltáron hagyott Corporalét a vércseppekkel, melyek a Megfeszített képmását adták. Sokáig imádkoztak, kegyelemért fohászzkodva az eretnokség szennyezte Bolsenának, menekvésért a pestis és dögvész elől. Amikor eszükbe jutott az, aki vak eszközül szolgált a csodának, már késő volt. A sekrestye üresen tátongott. Futárokat küldtek Róma irányába, emlékezve a külföldi vándor úticéljára. Hiába. Vajon csupán a csoda vak eszköze volt? Nem kellene-e intő jelnek venni az eltűnését?

Orbán! Orbán! — kiáltott valaki, és a többiek ismételték. A mindaddig félenken vagy kelleetlenül kiejtett név felcsattant a tér fölött. Leghangosabban a mesélő, majd a társai közelében éljeneztek. Néhány asszony félrelökte a pápai őrséget, és odatapadt a Palota kapujához. Egy szerzetes elkiáltotta magát: *Secundus Adventus!*, és hálaadásra hívott fel a Torre del Papa tövében, a holocaust helyén, amely meghozta csodás gyümölcsét. Újabb lovasokat toboroztak az ismeretlen felkutatására, s rövidesen hatalmas

csapat vágatott lefelé az orvietói dombról, s a lenti keresztúton három stafétára oszlott. Kiáltásokkal zörgetve a Palota elfüggönyözött ablakain, újra meg újra Orbánt követelték.

7. Mozdulatlanul ült, lábát mereven támasztva a zsámolyra, s a rózsafüzér fekete klárisait morzsolgatva nézte a falon függő nagy feszületet. Már régen nem hallott a Palota falai alatt ilyen hangokat, már régen úgy vélte — mióta beletörődött a lakhelyére néma szemrehányással és várakozással tekintő tömeg látványába, mely oly makacsul hajlongott előtte a tereken és utcákon, mintha egy láthatatlan kéz görbítene kemény nyakukat —, nincs más hátra, mint hogy távozzon, s bízjon abban, hogy az Úr majd nagyobb könyörületet mutat utódja iránt. A jámbor és hívő kiáltások, melyekben visszaáramlott hozzá a megtagadott vagy kihűlt szeretet, nem melengették meg a szívét. Álmatlanságtól szikkadt agyában, mely meddő volt, mint az azt kiszipolyozó éjszakák, folyton a *De Miseria Humanae Conditionis* szavai visszhangoztak; feszületre meredő szeme előtt — talán a szemhéjában érzett, ezeryi tühöz hasonló fájdalomtól? — felvörösölt, akár egy máglya visszfényében, a kereszthez szegezett sovány, meztelen test, mely egyszeriben hasonlítani kezdett a Bolse-nától Orvietóig kötélén hurcolt testhez: „a kegyetlen ítéletre, a kegyetlen büntetésre, a szomorú látványra”; rózsafüzéren körbejáró, vértelen hideg ujjai, megbizonyosodván az útról, melyen az isteni ítélet s az emberi sors halad, lassan megmerevedtek: „jaj nektek, ezerszer jaj nektek, fájdalmas anyák, akik ily szerencsétlen fiakat hoztatok világra!”. Miért tiltotta meg ösztönszerűen, hogy kihirdessék a szent hírt? Csak arra emlékezett, hogy egy idegen, valahonnét mégis ismerős hang szólalt meg helyette: „Isten tudja, hogy ez az igazság. Én viszont, az Ő földi helytartója, megtiltom nektek, hogy kihirdessétek.” S rögtön utána egy másik: „Isten tudja, hogy ez az igazság?”.

Orbán! Orbán! — a kiáltások a téren egyre halkultak. Miért ne élhetné át ugyanazt a pillanatot, ami III. Incének adatott a San Andrea szószékén? Miért ne érezhetné, amint ő testesíti meg, benne tisztelik a Szent Hitet? Közben tekintete a feszületről az ablakra siklott, s ráeszmélt, hogy már bealkonyult. Felállt, odament a falba vágott ablakmélyedéshez, ledől az ív alatti kőpárkányra, és elhúzta a függönyt. A téren alig néhány martalóc ögyelgett. A tér fölött viszont telihold fénylett, égboltra akasztott Hostia.

Éjjel végre sikerült egy rövid időre elaludnia. Két álma olyan sebesen követte egymást, hogy nehezen lehetett különválasztani őket.

Bolsenából menetben vezették hozzá az ismeretlen zarándokot. A menet harangzúgás közben közeledett Orvietóhoz, ő pedig ahelyett, hogy arany tiarában és fehér hermelinben elébe sietett volna a városkapuhoz, reszketve és magányosan állt szokott helyén a Püspöki Palota kertjében. Láta, miközben ő maga rejtve maradt — sokszínű zászlók, csupasz kardok, meredő lándzsák és

ékszerektől csillogó monstranciák erdejében —, hogy a fiatal-ember jobb keze két ujjá között, magasan a feje fölött tartja a Hold tiszta, fehér korongját. Arca a hit fényében ragyogott. Hirte-len eltorzult a félelemtől, és Orbán felismerte a bolsenai eretneket. Megváltozott minden, ahogyan csak az álomban szokott. A zászlók bűnbánó leplekbe burkolóztak, a monstranciák kialudtak, a kardok és lándzsák lehanyatlottak, s élükkel és hegyükkel meg-érintették a sebesült testet, mely lassan haladt a meg-megránduló kötél ütemére, felemelt, üres kézzel. Noha érezte, álmodik, elkiál-totta magát, hogy irgalmat tanúsítson a szerencsétlen iránt. Senki sem hallotta a kiáltását. Senki, csak az elítélt: szemében most nyo-ma sem volt a félelemnek, vértelen ajkai pedig nagy nehezen egyetlen szót suttogtak. Orbán felébredt, kétszer hangosan elismé-telte a szót, s úgy érezte, ezzel elvitt összeszorított öklében egy darabka földet a sötétség túlpartjáról. A Hold már sápadtan fény-lett a kékes égbolton.

Reggel Bolsenába küldte Maltragát.

8. Maltraga három napot töltött Bolsenában. A negyediken fu-tárt menesztett Orvietóba, és jelentette, hogy jön, és hozza a cso-dálatos Corporalét. A Hostiát nem találják, amiképp azt sem, aki-nek a kezében eleredt az Úr Vére.

Orbán gyalog indult útnak, hogy találkozzon vele. Fölötte bal-dachint vittek, mely az augusztusi Naptól védte. Mögötte halad-tak a püspökök, a két Angyali Doktor, a nép. A városból a dom-bot körülvevő síkságra vezető kanyargós út sokáig úgy hömpöly-gött, mint egy megáradt hegyi patak.

A két menet, a lovas és a gyalogos, a Rivo Claro partján talál-kozott.

Maltraga leszállt a lováról, és a hídra lépett, maga elé tartva a kibontott Corporalét. A folyó másik partján Orbán letérdelt: kezét imára kulcsolta, fejét lehajtotta, nem emelte föl a tekintetét, elme-rült a közeledő léptek zajában. Még akkor sem remegett meg, amikor Maltraga olyan közel állt meg mellette, hogy a kezét ki-nyújtva megérintette volna a palástja szegélyét. A réten beállott csöndben az alatt csobogó víz eleven testként siklott a köveken: az ezüst kígyó hol egyforma surranással, hol sziklahasadékokban rángatózva, heves csapkodások közepette haladt. Lehetséges volt, hogy így marad időtlen időig, hogy a világ mozdulatlan-ná me-revedik e képben: hiszen a világ nem volt más, mint a halál és halhatatlanság titka, kard az ember feje fölött, aki minden nyo-morúságát a folyó víz hullámaiban, a homokóra pergő szemeiben látja.

Végül aztán kénytelen volt erőt venni magán, s felpillantani. A vérfoltok töviskoronát formáztak a fehér vásznon, szépen, mintha ecsettel festették volna: alatta két hosszabb folt alkotta az állat. És egyetlen mester sem adhatta volna vissza jobban a hiányzó arccal

azt, ami a néma szenvedés tükréként a lenvászonra pecsételődött az ismeretlen zarándok keze nyomán.

Diadalmenetben tértek vissza. Az út túl szűk és kanyargós volt, hogy elférjenek rajta mindazok, akik nem akarták szem előtt téveszteni a csodás ereklyét. A sárgászöld völgy, színültig telve napfényel, remegett a tengernyi embertől. Orbán lassan kaptatót felfelé a baldachin mozgó árnyékában, bámulta a dombtetőn álló házak színes dobozait, a harangtornyot, a védfalak kőcsipkáját, a Palota mögötti kert hűvös zöldjét: úgy tűnhetett neki, önmagát látja ott, mintha az álom felcserélte volna két tükör képét.

A Santa Maria előtti téren szószéket állítottak. Azt várták, hogy a hosszú menet végén beszédet mond, de ő csak fellépett a fából ácsolt emelvényre, a fáradságtól elgyötörten egy pillanatra a párkányra könyökölt, majd néhányszor körbefordult a karjai közt kifestített fehér kendővel. Minden alkalommal kihajolt mögüle, s szóltanul, fakó, megvető vagy csak bágyadt tekintettel nézte a hívők tömegét.

Megesküdtek, hogy nagyobb katedrálist építenek a Corporalénak, mint a Pápa Tornya. Szentsége által fölébe kellett magasodnia mindannak, mit a hit ihlette kéz valaha emelt. Úgy tervezték, hogy nemes kőből épült fekete-fehér falaival, szobrokkal ékes oszlopaival, magasba szökő, gótikus üvegablakaival, rozettáival, arannyal kirakott mozaikjaival, karcsú tornyocskáival, oszlopkoszorúival a mennyei hárfa alakját követi majd, melynek húrjait *Gloriát* éneklő angyalok pengetik.

Egy évvel később, miután Aquinói Szent Tamás segítségével megalapította a Corpus Dominit, Orbán haldoklott Perugiában.

9. Oly kínok közt haldoklott, melyekre nem talált gyógyírt az emberi segítség. Teste felpuffadt, háta a kéthavi fekvéstől kisebesedett, mellét szörnyű fájdalmak szaggatták, s az álom jótéteményeitől megfosztva, a teste fölötti hatalmat elvesztve, vesztére kitisztult tudattal, bár némán és süketen, úgy várta a halált, úgy feszítette szívét a váglyakozás, hogy halványan abban reménykedett, megszakad, mielőtt teljesen elhatalmasodik rajta a betegség. Átkozta az élet ajándékát.

Amikor viszont kinyújtotta a kezét, mintha meg akart volna érinteni valamit az ágy mellett, érezte a lopakodó halált, amelyet nem ismert, és nem láthatott. Ijedten húzta vissza a kezét, összekuporodott, és remegő ajakkal könyörgött támadójának, kímélje ez alkalommal. Néha, mindig éjjel, egy hatalmas fekete állat nehezedett a mellére. Leteperte, s ő képtelen volt moccanni. A mozdulatlanlás megízleltette vele a halotti érzéketlenséget, de rettenetes mozdulatlanlás volt ez, mivel vele együtt visszatért az élet a maga teljes intenzitásával. Nem tudott kiáltani, így hát jobb híján a gyertyafényes szoba homályában keresett menedéket hol az egyik, hol a másik szerzetesnél, akik kétoldalt az ágya mellett térdepeltek, s inkább a haldoklóért mondott imával voltak elfoglal-

va, mintsem a haldoklóval. Ez volt a halál? Ez volt a szabadító, aki puha mancsokon érkezik a sötétből — minél rettenetesebb, annál türelmetlenebbül várt, minél homályosabb, annál jelenválóbb, miközben farkaszemet néz vele a könyörület legkisebb szikrája nélkül? Ez volt a küszöb Misztériuma, amely felé bizakodóan tartott a vándor, s az utolsó pillanatban félt keresztüllépni rajta? Így készült az ember, hogy fogadja a beteljesülő ígéretet, s belépjen az örök élet pitvarába? Átkozott, akinek túl sokat áldoztak, nem törődve tökéletlenségével!

Nappal olyan láрма hallatszott a perugiai utcáról, hogy még viasszal tömött beteg fülén is átszűrődött. Ahogy gyengült, egyre gyakrabban hallucinált. Úgy rémlett neki, hogy a *laudákat* éneklő *disciplinantit* hallja. Szemét behunyta, s látta csuklyáikat és fáklyákat, amint lassan úsznak lefelé a dombról a Sátán forró leheletétől kiaszott világ felé, melyet a fekete halál ostora sújtott.

Végül kezdte elveszteni az eszméletét. Először azon a napon történt, amelyen az Újszövetséget kérte. Eléje rakták egy ferde állványon, közvetlenül a feje mellé, amelyet párnával támasztottak alá. Egy szerzetes forgatta a pergamen lapokat, valahányszor a beteg a szeme lehunyásával jelzett. Csak e néma jelből lehetett tudni, hogy valóban olvas, s nem csúszkál tekintetével a szálkás betűkön, nem értvén az általuk alkotott szavakat. A Megfeszítésről szóló fejezetnél aludt el. Amikor felriadt, erőlködve felemelte gyöngye kezét, és megérintett egy verset: „Ezután tudván Jézus, hogy immár minden elvégeztetett, hogy beteljesedjék az írás, monda: Szomjúhozom”. Idegesen megkopogtatta, mint egy csontrudacskával a „Szomjúhozom” szót, mire egy szerzetes kitalálta a gondolatát, és vizet adott neki. De ajkai ahelyett, hogy az edény széléhez tapadtak volna, kétszer elismételték „Szomjúhozom”, a Könyv lapján fekvő keze pedig ökölbe szorult, mintha félt volna elereszteni és elveszteni az egyetlen szót, amelyhez megint, akár csak egy évvel korábban, álmában jutott. Ekkor — miután félrekapta a fejét, állával meglökte az edényt, és magára öntötte a vizet — vesztette el először az eszméletét.

Három napig haldoklott, mindvégig homály és rövid megvilágosodások között lebegve.

Negyedik nap hajnalban szent olajjal kenték be püffedt, már rothadó testét.

Délben egy mélyet sóhajtott, s ez volt utolsó sóhaja.

10. Az ismeretlen zárandokról azt mondják az egyházi iratok, hogy Péternek hívták, Prágából származott, s azért indult útnak az Apostolok sírjához, mert félelem kínozza, hogy elveszti a hitét; valamint, hogy nyomtalanul eltűnt a színről, hasonlóképpen azokhoz, akiket az Úr kiemel a sötétből, majd visszataszít, amint elvégzik, amire a Gondviselés akaratából hívtak.

Bulatus 13. század végi cseh krónikája viszont két másik változatot jegyez fel. Az egyik szerint Pétert, aki a bolsenai csoda

után Rómába érkezvén „felfuvalkodottságában méltóbbnak képzelte magát Orbánnál, hogy Péter Trónjára üljön”, éjjel titokban leszúrták, a holttestét pedig a Tiberisbe dobták. A másik szerint el sem jutott Rómába, hanem Bolsenából visszaindult Prágába; egy Ferrara melletti kolostorban, ahol megszállt, „eszét vesztette, s egy föld alatti cellába falazva végezte életét, miután őrülsége abban nyilvánult meg, hogy a kolostori misék alatt, az Úrfelmutatás vagy Communio aktusát megzavarva szentségtörő módon kiáltozni kezdett: »üres a keze»”. Ezenkívül azzal is gyanúsították, hogy a Sátánnal cimborál, s hogy be van avatva a Fekete Misébe.

A járvány ezt követően még száz évig dühöngött. Mindennap várták hát a Második Eljövételt, közben pedig zsidókat és eretnekeket égettek, akiket azzal vádoltak, hogy meggyalázták és kigúnyolták a Szent Hostiát. Egy ilyen, gyerekkorában hallott történetet festett meg Urbinóban a tizenhét éves Paolo Uccello. *Leggenda dell Ostia profanata* című képsorozatán egy zsidó történetét meséli el, akinek templomból lopott Hostiát adott el egy asszony; a tűzre rakott ostyából vér fröccsent; a zsidót a feleségével és két gyerekével együtt megégették; a szentségtörő asszonyt felakasztották; máig rejtély a sorozat hetedik darabja, amelyen néhány angyal és ördög vitázik az akasztott lelke fölött.

Várták a Második Eljövételt, fohászkodtak az éghez, közben zsidókat és eretnekeket égettek; zsidókat s eretnekeket égettek, közben fohászkodtak az éghez, várva a Második Eljövételt. Az, akire vártak, eljött, amikor a remény utolsó szikrája is kialudt. Főléje hajolt a frissen égetettek hamvainak, s ujjával kétszer beleírt — szomorúan és merengve — egy szót, aztán kitérte a karját, mintha megint keresztrefeszítették volna. A legenda hallgat róla, milyen szó volt az.

HEU, HEU, HEU,
MISERAE MATRES QUAE TAM INFELICES FILIOS
GENUISTIS!

VACUE MANUS
VACUE MANUS
VACUE MANUS

LAUDATUS SIT
IN SAECULA
SAECULORUM
AMEN

(1961)

Körner Gábor fordítása

Az egyházmegyei zsinatokról

Néhány olyan papot hívtunk meg beszélgetésre szerkesztőségünkbe, akik részt vettek egyházmegyéjükben a zsinat előkészítésében, megszervezésében, lebonyolításában. Rajtuk és rajtuk kívül álló okokból nem mindegyik „zsinati” egyházmegye képviselője tudott megjelenni a beszélgetésen. A résztvevők: Blanckenstein Miklós (Esztergom-Budapesti Főegyházmegye), Jávorka Lajos (Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye), Juhász Ferenc (Egri Főegyházmegye), Sánta János (Váci Egyházmegye).

Mi a zsinat értelme, célja egy egyházmegye életében? 1991-es látogatásakor a Szentatya sürgette, hogy tartsanak zsinatot a magyar egyházak az egyház megújulása érdekében.

Jávorka Lajos:

A megújulás előfeltétele, hogy kimondjuk: nem minden volt jó eddig, tehát az egyház reformra szorul. A II. Vatikáni zsinat is ezzel a céllal indult. XXIII. János pápa azért hívott össze pasztorális zsinatot, mert az egyháznak új lelkipásztori utat kellett találnia. Az egyházmegyei szinódusoknak akkor van igazán értelmük, ha ki merjük mondani a hibákat is; ha nem foltozgatni akarunk valamit, hanem merünk új útra indulni. Sajátos paradoxont látok itt: ahol a vezetés energikus és magabiztos, ott nehezebb őszinte helyzetfeltárást végezni, mert azt gondolják, hogy önerőből is működik a rendszer. Ahol viszont jobban érzik a saját korlátaikat, ott jobban rá mernek hagyatkozni a Szentlélekre, és készek valamit tényleg változtatni.

Juhász Ferenc:

Amikor elkezdtük a zsinatot, akkor főpásztorunk utasítása szerint a Szentatyának abból a mondatából indultunk ki, hogy ne az egyházat akarjuk megváltoztatni, hanem önmagunkat. Ettől kezdve az alapvető kérdésem az volt, hogy vajon az egyház és én milyen viszonyban vagyunk egymással. Zavart, hogy csupán magamat próbáljam reformálni, holott látnivaló volt, hogy az egész egyházmegye reformra szorul. Az előkészítő szakaszban kérdőívekkel fordultunk a hívekhez. Körülbelül 36 ezer kérdőívet küldtünk ki a zsinat különféle témáiban, és ebből hétezer kitöltött vissza is jött. Többen mondták, hogy a kérdőív összeállítása nem volt elég szakszerű, nem tudtunk szakembert találni, aki megfelelően elkészítette volna. Ennek ellenére nagyon komoly jelzéseket

kaptunk belőlük. Igazolták: az emberek szívesen gondolkoznak az egyház alapvető kérdéseiről, ha megszólítják őket. Akik a kérdésekre válaszoltak, azok szembesültek az egyház valóságával. Hiszen más az, amikor az ember a templomban hallja a plébánost, és más, amikor megpróbál választ adni konkrét kérdésekre. Például: szokott-e imádkozni a papjáért? Fontosnak érzi-e azt, hogy az egyházközségben ne csak a plébános vigye az egész terhet? Ő maga felajánlotta-e már valamiben a segítségét?

A zsinati kérdőíveken azok is elgondolkozhattak, akik nem küldték vissza, nem fogalmazták meg írásban válaszukat. Kíváncsivá tette őket, mások hogyan válaszolnak, s mit fog dönteni a zsinat.

Csináltunk egy hat részes televíziós sorozatot is a helyi televízió stúdiójában: *Beszélgetések a zsinatról* címmel. A filmet elküldtük az egyházmegye területén működő helyi televíziókba. Így háromnegyszázezeren látták a műsort. Sok visszajelzés érkezett, pozitív és természetesen negatív is. A pozitív visszajelzések a katolikusok részéről; negatív visszajelzések viszont az egyházon kívül állóktól. „Melléktermékként” így jó kapcsolatba kerültünk a környező televíziókkal. Készek mindenféle egyházi műsor átvételére a jövőben is.

Sánta János: A „zsinat” szó hallatán rögtön a legigazibbra gondolunk: az egyetemes zsinatra, ahol valóban a világegyház válik láthatóvá. A helyi — egyházmegyei, nemzeti — zsinatok is ebbe a vérkeringésbe kapcsolódnak bele. Persze az egyetemes zsinaton a nagy elvi kérdéseket tárgyalják, amelyek az egész egyház hitét érintik. A helyi zsinatok a gyakorlati megvalósítással foglalkoznak. A váci egyházmegyében is igyekeztünk minden réteget megszólaltatni, a papságon kívül a szerzeteseket és a világiakat is. Egy alkalommal a püspök úr az egyházközségek világi elnökeit hívta össze kétnapos találkozóra. Ez is része az egyház egyetemességének: hogy az egyházhoz tartozók, az egyház tagjai szabadon elmondhassák véleményüket. A mi előkészületünk talán kicsit más volt, mint a többi zsinaté. Két írásos fordulót is rendeztünk, de alapvetően az esztergomi zsinati könyvet vettük alapul. Nyilvánvalóan más azonban az esztergom-budapesti egyházmegye helyzete, mint a vácié. Ezeknek az eltéréseknek a figyelembevétele is fontos volt.

Mit jelentett ez az írásos forduló?

Sánta János: Először magát az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Zsinati Könyvét küldtük szét véleményezésre, és ahhoz kértük a hozzászólásokat: a papoktól, a szerzetesektől, a világiaktól, a katolikus mozgalmak képviselőitől. Azt kérdeztük, mi érvényes a könyv állításaiból a váci egyházmegyére, és mi az, ami más nálunk. Erre sok hozzászólás érkezett. A második fordulóban aztán a püspök

úr által felkért személyek kidolgozták a konkrét zsinati fejezetek tervezetét. Egyrészt bekerültek tehát az esztergomi fejezetek, némelyik majdnem változtatás nélkül. Más fejezeteket viszont elhagytunk vagy nagyon átalakítottunk. A hozzászólásokat a témák szerint rendeztük, s megküldtük a fejezet kidolgozójának, hogy azokat vegyék tekintetbe. Ez volt tehát a második forduló, s így állt össze az a tervezet, amely végül is a zsinati szavazás alapjául szolgált. Mi tehát nem készítettünk kérdőíveket, de mindenki, aki akart vagy odafigyelt erre, az hozzászólhatott az előkészület fázisában.

Blanckenstein Miklós:

A zsinatoknak lassan kialakul a történetük, és az azonosságok ellenére látjuk a különbségeket is. Ez részben abból adódik, hogy az egyes egyházmegyéknek más a helyzete, részben a főpásztorok eltérő, sajátos látásmódjából fakadóan is. Nálunk, Esztergomban folyt le az első zsinat a háború utáni Magyarországon. Ennek az egyházmegyének kellett vállalnia az úttörést, az első kísérletet, s kitaposni egy olyan utat, amely idehaza még járatlan. A főpásztor nagyon világosan megszabta, mi a célja a zsinatnak: az egyházmegye működőképességének biztosítása. Ez nem azt jelenti, hogy minden teljesen tönkrement. Tehát nem fölszámolási bizottság jött létre, hanem a zsinat feladata az volt: vizsgálja meg, mi az, ami működik, s mit hogyan lehetne működésbe hozni? Három forráshoz lehetett nyúlni. Az egyik maga a II. Vatikáni zsinat, az alapirányokat kijelölő útmutatásával, illetve a zsinat után Nyugat-Európában tartott egyházmegyei zsinatok, beleértve a püspöki szinódusokat is. A második az életjelenségek, a gyakorlati megvalósítás különböző példái. A harmadik pedig a közvélemény: ezt fontos figyelembe venni, irányítani, részben a visszajelzések miatt, részben a határozatok elfogadtatásához, végrehajtásához.

A kormányzás hatékonyabbá tételére két módszert választhat a főpásztor: az egyik a zsinat, a másik pedig az apostoli vizitáció. Én eleinte az apostoli vizitációt tettem volna első helyre: érdekesebbnek és eredményesebbnek tartottam volna körbejárni az egyházközségeket, alaposan fölmérni a helyzetet személyesen megszólítva mindenkit, s későbbre halasztottam volna a zsinatot. A másik lehetőség a zsinat volt, s végül ezt az utat jártuk: hosszú előkészület során próbáltunk lehetőleg mindenkit megmozgatni, és segíteni abban, hogy tisztázza a saját helyzetét. Hiszen a helyzet alapos ismerete nélkül formális marad minden szavazás. Az sem mindegy, hogy kinek mit jelent egy-egy fogalom. Mitől élő egy plébánia, működik jól egy kisközösség? A legfontosabb tehát a hosszú előkészület, s annak végül mintegy összegzése, csúcspontja, maga a zsinat. Sajátos magyar helyzetünkben valóban ez az utóbbi bizonyult járhatóbb útnak.

Az igazi kérdés tehát nem az, hogy volt-e, lesz-e zsinat valamelyik egyházmegyében, hanem hogy megerősödik-e az egyház-

megye tagjainak — papoknak és híveknek — együttműködése, elköteleződése. Hiszen maga a zsinat végül is csak tanácsadó testület: a püspök bármikor bármit elrendelhet. Ha előtte a kérdést szavazásra bocsátja, ez kettős haszonnal járhat: kritikusan átvilágíthatja, igazolhatja vagy kétségbe vonhatja, hogy ez-e a legjobb megoldás; másrészt viszont megnyerheti a többiek egyetértését. A zsinati viták ebből a szempontból nagyon izgalmasak voltak. Példaként említem a keresztelési vitát. Mikor szabad csecsemőt keresztelni? Milyen fokú hívő elkötelezettséget várhatunk el a szülőknél? A főpásztor természetesen az általános rendelkezéseket veszi figyelembe, de az adott lehetőségek között belátása szerint dönti el a kérdést. A többség klasszikusan konzervatív ezen a téren, tehát bárkit megkeresztelne, minden feltétel nélkül. A másik szélsőség viszont túlzott követelményeket támaszt: ha nem mindennapi áldozó mind a két szülő, nem vállalja a keresztelést. A két véglet könnyen kioltja egymást, a vitát így önmagában meddőnek érzem.

Számomra az igazi kérdés az volt, és ma is az, hogy elindul-e a teljesen atomizálódott keresztények között valami együttműködés. Az egyházon belül persze létezik konzervatívabb és progresszívebb szemlélet, de már önmagában az élet jele az, hogy a közösség irányába lépünk előre. Mindig meglesz a polaritás. A II. Vatikáni zsinat csak az alapirányokat jelölte ki. A „zsinati modell” mindegyik egyházmegyének magának kell kidolgoznia. A zsinatok hasznát tehát azon mérem le, hogy élénkítette-e a közösség életét, előmozdította-e az együttműködést.

Mennyiben jelentett előnyt Esztergomban, hogy — sajátos jellegénél fogva — könnyebben tudott értelmiségieket összegyűjteni az előkészítő helyzetfelmérésre s magára a zsinatra is?

Blanckenstein Miklós:

Csaknem mindegyik egyházmegyei zsinaton részt vettem, s azt tapasztaltam, hogy mindenhol csak értelmiségiek jelentek meg. A civilek többsége valamelyik megújulási mozgalomhoz tartozott, vagy egy pap körül dolgozott. Ez a negyven és hatvan év közötti értelmiségi korosztály adta mindenütt a civilek zömét.

Három kérdés rajzolódik ki az eddigiekből. Az első a papok és a hívek együttműködési készsége. Mozgósításuk kitűnő eszköze, hogy bevonják őket a helyzetfelmérésbe, a megoldások keresésébe. A második kérdés a zsinat utáni időszakra vonatkozik: hogyan lehet elérni, hogy a zsinat határozatait, rendelkezéseit az egyházmegye tagjai valóban magukévá tegyék. Hogyan lehet tehát egyetértést kialakítani a fontos ügyekben. A harmadik kérdés pedig az, hogy mi a fontosabb: a személyek átalakulása vagy a struktúrák változtatása, és a kettő hogy függ össze? Tehát: mozgósítás — a közvélemény alakítása — elmozdulás a jobb irányba.

Jávorka Lajos:

Az egyik legaktívabb paptestvér mondta az első megkereséskor, hogy fölösleges minden erőlködésünk, hiszen eldöntenek a fejünk fölött mindent, csak éppen nem lesz, aki megvalósítsa. A témák kijelölése után először egy kis papi csapattal láttunk munkához. Aztán világiak bevonásával kezdtünk közösen gondolkodni. Végül elhatároztuk: félretesszük a kijelölt témákat, és azon gondolkozunk, mire volna szükségünk, mire van szüksége az egyházmegyénknek, min kellene változtatni. Ennek nyomán új témákat is kijelöltünk; így került be a megújulási mozgalmak, a tanyasi pasztoráció témája (egyházmegyénk lakosságának 1/5-e tanyán lakik).

A mi rendszerünk eltér az esztergomitól. A másfél év után elkészült munkadokumentum csak a kérdések megbeszélését, feldolgozását szolgálja. Ehhez mindenki hozzászólhat, tovább kérdezhet és töprenghet. Egyházmegyénkben csak néhány nagyváros található. A hívek jó része egyszerű ember. Próbáltunk tehát nagyon egyszerű és jól érthető kérdéseket megfogalmazni: nem annyira írásbeli válaszokat vártunk, hanem azt, hogy csoportokban, a plébánián és egymás között beszélgessenek róluk. Egy-egy munkadokumentum másfél év alatt születik meg. Öt éven át fél-évente két témát dolgozunk föl, és ezt megpróbáljuk a legszélesebb körben megtárgyaltatni: egyházközségekben, felnőtt és ifjúsági csoportokban is. Úgy látom, hogy az egyházmegyének körülbelül a felében ezt komolyan vették. Emellett pedig színóduusi fórumokat hoztunk létre, nagyjából esperesi kerületenként. Általában havonta jön össze egy harminc-negyven fős csapat, félévente pedig egyházmegyei szintű találkozót rendezünk, amelyen a főpásztor is meg szokott jelenni. A témafelelősök összefoglalják, hogyan dolgozták fel a témát az előző fél évben, s kijelöljük az újat.

A papok közül az első körben azok kaptak meghívást, akik eddig is sokat dolgoztak. A második körben fiatalabb papok szoktunk összejönni az egyházmegyében, körülbelül negyvenen, a papságnak közel fele, a jövő nemzedék egy része. Itt mód van arra, hogy mindenki szabadon kimondhassa a gondolatait.

Blanckenstein Miklós:

A helyzetfölméréshez nálunk egy éves előkészületi idő állt rendelkezésre. Ebben körülbelül százhetvenen vettek részt, tizenhét munkacsoportban. Munkájukat teljesen szabadon végezhatték. Húszezer kérdőívet küldtünk szét a plébániákra. A válaszokat nem tartom nagyon értékesnek, mozgósítóerejük is lehetett volna nagyobb. A megkérdezettek harminc-negyven százaléka küldte vissza a kérdőíveket. Az egyházmegye határainak módosítása miatt egy évet csúszott a zsinat. Így be lehetett vonni a munkába embereket azokról területekről is, amelyek eddig más egyházmegyéhez tartoztak. A zsinat nyomán nagyon konkrét öt éves lelkipásztori terv és program készült. Ezt próbáljuk valahogy végrehajtani. Az emberek nagy része általában lelkesedik azokért az elvekért, amelyeket a zsinat megfogalmaz. Ezekhez viszont nehéz

pontos végrehajtási utasításokat adni, hiszen régóta szabályozott rendje van például a plébánia vezetésének. Hogy aztán valaki csinálja-e vagy sem, ez nem rendelkezés kérdése.

Vannak olyan karizmatikus személyiségek az egyházmegyében, akik sokakat tudnak mozgósítani. Az első munkaév után összefoglaló körlevelet írtunk két helynöktársammal, első felmérésként. Az egyházmegyében a plébánosok egyharmada nagyon pozitívan reagált mindenre, vállalta a képzéseket, az együttműködést. A második egyharmada húzódozott ugyan, de nem zárkózott el egészen. Egyharmaduk pedig valamilyen ürüggyel visszautasít minden kezdeményezést. Hogy ez jó arány-e vagy rossz, nem tudom. Azt tartom a legfontosabbnak, hogy lesznek-e olyan vezető egyéniségek, akiket elfogadnak a többiek. Ezt tartom az egyház-kormányzat művészetének: hogy a valóban vezetésre alkalmas középszintű embereket támogassa, tevékenységi lehetőséget adjon nekik. Föl kell szabadítani embereket központi munkára, nem lehet csak a plébániai pozíciót védeni, mert különben szétesik az egyházmegye. Ez persze új struktúrákat igényel: igazi döntéseket csak itt lehet hozni.

Sánta János:

A mozgósítás szempontjából a zsinattól függetlenül is rengeteg múlik a lelkipásztoron, mert a plébánia vagy az egyházközség még mindig a kristályosodási pontja a helyi egyháznak. Meg kell tehát keresni a zsinaton résztvevő alkalmas személyeket, személyes megszólítással, utána viszont közösen kell összefogni őket. A kérdőíves megoldásnak itt látom a hiányosságait: hogyan lehet ezáltal egy mondjuk kétszázötven plébániából álló egyházmegyét összefogni? Ennél fontosabbnak érzem a zsinati munkatársak összefogását.

Juhász Ferenc:

Arányokat nem tudnék mondani, de én is három részre osztanám a zsinat fogadtatását a papok között. Volt közöttük egy sérített csoport is. Nem tudom, hogy érezhetik magukat, amikor híveik megkérdik, hogyan is zajlott a zsinat.

A zsinati személyiségek kialakulása nagyon lényeges szempont volt nálunk is. A zsinaton már nemigen vetődtek föl újabb kérdések, hiszen mindenki ismerte azt a szöveget, azokat a téziseket, amelyekről szavazott, mert különféle kurzusokban lehetett hozzászólni, sőt még menet közben is lehetett új javaslatokat betoldani.

Alapkérdés tehát, hogy mennyire sikerült mozgósítani az embereket. Fontosak azonban a struktúrák, az ellenőrzési mechanizmusok is, hogy ne bízzunk mindent az egyéni jóindulatra. Az egyéni jószándékot, „megtérést” elősegítheti, ha az ellenőrzésnek objektív rendszere van. Az egész ország, de egyházunk is azért küszködik a működésképtelenséggel, mert ezek a mechanizmusok részben kikoptak, részben eltorzultak. Mennyire sikerült ilyen mechanizmusokat kiépíteni a zsinatokon?

Jávorka Lajos:

Az egész folyamat legfontosabb feladata és eredménye a szemléletformálás. Atomizálódott világban élünk, és legjobbaink is csak addig jutnak el, hogy a maguk plébániáján, „maszakként”, gyönyörű dolgokat csinálnak. Ezt a szemléletet veszik át a hívek is, sőt áterjedhet a megújulási mozgalmak tagjaira is. Nekem nagy örömöm, hogy ez a szemléletformálódás mintha megindult volna. Az egyházmegyében egy tíz fős kis csapat fogja össze a szinódus folyamatát. Havonta egy teljes napot töltünk együtt. Megértettük, hogy először nekünk magunknak kell formálód-nunk, közösséggé válnunk. Óriási dolognak tartom, hogy a papok között egyfajta „beszélgetéskultúra” kezd kialakulni. A „presbitériumi elv” kezd arcot ölteni, de mindez a főpásztor körül. Mindenről értesítjük a főpásztort, vele is megbeszélünk mindent. A világi híveknél is azt tapasztalom: ha látják, hogy mi együtt tudunk gondolkodni, dolgozni, akkor ők is elkezdenek közösségben gondolkodni. A csapatmunka eddig ismeretlen volt ebben a vidéki egyházmegyében.

Blanckenstein Miklós:

A zsinat és az egyházmegye átalakulása a zsinatot követően egyetlen folyamatot alkot. Alapvetőnek azonban a hit kérdését tartom. Mindenkinek szembesülnie kell azzal, hogy katolikusul hisz-e. Tehát megmérettetik a progresszió is ebben a folyamatban. Ha kiderül, hogy a nagy egységet nem tudja vállalni, nem tiszteli például az intézményes karizmát, akkor ki fog hullani, még ha egyébként sok jót csinált is. Ugyanúgy a konzervatív vonal is: lehetnek találóak a kritikái, de ha végül is nem tudja vállalni az egységet, a kommuniót, akkor az egységesülésnek és az elköteleződésnek ez a folyamata előbb-utóbb peremre sodorja őket. Ez áll a katolikus értelmiségiekre is: ha nem katolikusul gondolkoznak, akkor hiába jószándékúak és tisztességesek. Reméljük, megtérnek majd, és rádöbbennek, mi a zsinatiság. A mozgalmaknak meg kell határozniuk az egyházmegyéhez való viszonyukat.

Nem tisztáztuk eléggé a területiség elve és a mozgalmiság elve közti különbséget és kapcsolatot. Magyarországon most vagyunk képesek felfogni a kommunizmus ajándékjellegét. Isten elvett minden intézményt a diktatúra révén, és föltette a kérdést, hisztek-e vagy sem, mikor nincs sem ez, sem amaz. Aki korábban sem hitt igazán, csak panaszkodott a kiszolgáltatottság miatt, az ma sem fog igazán hinni. Én tehát nem is a mozgósítást tartom legfontosabbnak, hanem ennek kapcsán a katolikus hitnek a valóságát.

Kik mozgósíthatók könnyebben: a papok vagy a hívek?

Blanckenstein Miklós:

Ugyanaz a típusú pap mozgósítható, mint amilyen típusú világi. Mindkét csoportban vannak olyanok, akik közösségben és nyitottságban akarnak és tudnak gondolkodni. Nekik többnyire már

korábban is voltak kapcsolataik: megtanulták az együtt-értést, annak sajátos történetével. És vannak magányosak — világiak és papok is —, akikkel csak nagy erőfeszítések árán lehet eljutni az együttgondolkozáshoz.

Juhász Ferenc:

Szerintem nem ennyire egyszerű a válasz. Most először fordult elő, hogy a világiak meghívást kaptak egy olyan területre, ahová eddig nem nagyon léphettek be: az egyház belső életébe, szerveződésébe. Ezért aránylag több világi jelent meg, mert úgy érezte, hogy számára ez történelmi pillanat: esélyt kap arra, hogy bekapcsolódjon az egyház életébe, és új módon élje meg a hitét. A papok és a világiak kapcsolatában itt éreztem meg a katolicitást. Nem a tanbelit, hanem az élet katolicitását, különösen ott, ahol szakmai kérdések kerültek elő. Az iskolák, a tanítás, a nevelés intézményeiben. Mi, papok ehhez nemigen értünk, és nem is értjük, hogy egy tantestületben mit jelentenek bizonyos kérdések. Volt köztünk azonban több igazgató, aki elmagyarázta az adott kérdést. Így lett katolikusabbá a zsinat.

Látszik-e annak reménye, hogy a sok jószándék végül egymásra talál, s összeáll egy nagyobb egységgé?

Jávorka Lajos:

Valaki úgy fogalmazott nálunk, hogy most már látszanak az összeomlás biztató jelei. Talán nem minden egyházmegye van ennyire rossz helyzetben a papság számát és életkorát illetően, mint a miénk. A lekipásztori tevékenység most látványosan omlik össze. Másfél éve 102 papunk volt, és úgy számoltuk, hogy tíz éven belül negyvenöt-ötvenre csökken a papság létszáma, hacsak a kegyelem valami egész rendkívülit nem művel. A foltozgatás nem segít tovább — világiaknak és papoknak össze kell fogniuk, hogy valamit egészen másképp csináljanak. A világiakat valódi munkatársainknak kellene fogadnunk, de amíg a körülmények nem kényszerítenek rá minket, addig nem vagyunk hajlandók másként gondolkodni, csak az eddig megszokott sablonokban. Óriási dolognak tartom, hogy őszintén kimondjuk a problémákat. Szinódusi fórumaink mintegy öngerjesztő folyamatokká váltak. Sorra tudatosan megszólaltatom azokat a falvakból érkezett világiakat, akik ezekben az években maradtak pap nélkül, hogy másoknak is el tudjam mondani, hogy ők mit csinálnak. A leépülés, számarányát tekintve, valószínűleg gyorsulni fog a következő években, de bizonyára az úgynevezett hívek száma is jóval kevesebb lesz: a vallásukat gyakorló emberek száma is csökkenni fog, nemcsak a papságé, tehát így százalékosan nagyobb lesz azoknak az aránya, akik aktívan dolgoznak. És ezek az emberek többnyire személyesen ismerik egymást: az egyházmegyén belül mindenképpen, de országos szinten is. Ha tíz éves távlatban lenne esélye egy nemzeti zsinatnak, akkorra minden egyházmegyében kiérlelő-

dik egy komoly csapat, akik már nagy tapasztalattal rendelkezve országos szinten tudnak tervezni.

Juhász Ferenc: Nagy élményem volt, hogy ott ülhettem a szerzetesek bizottságában, és beleláthattam a szerzetesek életébe; hogy a Karitás vezetője beleszólhott abba, hogy a papokat hogyan képzik. Találkoztak egymással a különféle nézőpontok, szakmai és élettapasztalatok, jószándékok. Hogy ezt országosan is meg lehet-e élni, azt nem tudom. Biztos azonban, hogy nem attól fog összeérni, hogy minél többen leszünk. Ne akarjunk többé tömegegyházat építeni, ne gondoljuk, hogy minél többen vagyunk, annál jobb. Ebben az országban valószínűleg sohasem leszünk tízmillióan katolikusok. De nagy érték rejtőzhet a kevésben is, ha össze tudunk fogni egymással.

Blanckenstein Miklós: Már most lehet látni, hogy a 2005 és 2010 közötti időpont nagyon fontos lesz. Minden vallásszociológiai prognózis azt mondja, amikor kihal a mai hatvanéves nagy generáció, mind a papok, mind a civilek között, akkor áll be a reális arány. Utána valószínűleg a diaszpóra-kereszténység kora kezdődik. Ebben a helyzetben azok maradnak meg, akik valamilyen közösséghez tartoznak, a többiek egyszerűen megragadhatatlanná válnak. Mindig lesz népi vallásosság, de az energiát az elkötelezett hívőkre kell fordítani. A „szolgáltató egyház” kényszerűen le fog épülni. Mostani felméréseink szerint az összes született csecsemő ötvenhárom százalékát katolikusnak keresztelik a mai harmadgenerációs ateista világban is. Az elének kerülő feladatokat csak közösségben láthatjuk el, képzett civil munkatársak segítségével. Az összefogás ma nem csupán az egyéni jószándékon múlik, hanem azon is, hogy megfelelő szervezetbe épülnek-e össze az emberek. Ha az érseki tartományok visszakapnák eredeti funkciójukat, akkor az országot négy regionális egységre oszthatnánk. Pénzt és időt takaríthatunk meg, ha ezt a hálózatot ki tudjuk alakítani. Az ifjúsági pasztorációban sikeresen próbálkoztunk a referensi rendszerrel, s kialakítottuk két-három egyházmegye regionális összefogását, szorosabb együttműködését.

Bizonyára az lenne ideális, ha részben régióként vagy érseki tartományok szerint, részben egyházmegyénként rendeznének találkozókat, lelkipásztori s egyéb továbbképző napokat, találkozókat. Látható-e fejlődés ezen a téren?

Blanckenstein Miklós: Egyelőre a fejlődésnek nagyon korai fázisában vagyunk: inkább egyházmegyei kezdeményezéseket láthatunk, nagyritkán országosakat is. Ahhoz még kell egy kis idő, hogy az országos kezdeményezések kisebb egységekre legyenek bontva. Az is lehet,

hogy a különböző területek nagyon különböző ütemben fognak fejlődni.

Sánta János: Egy várható nemzeti zsinaton több magyaros vonatkozásnak kell előkerülnie, mint egyházmegyei szinten. Nem tudom eldönteni, hogy ma a magyarok, beleértve a helyes értelemben véve öntudatos világi híveket is, mennyire tekintik értéknek a magyarságukat. A magyarságtudat erősítése sajátos jelleget adna a nemzeti zsinatnak.

Három kérdés merül még föl. Az első: hogyan érkezett meg, mi érkezett meg a II. Vatikáni zsinatból az egyházmegyei zsinatra? A második a zsinatok egy előre elkészített munkadokumentum alapján dolgoztak, s a végén elkészült egy zsinati könyv. A kettő közötti eltérés mutatja azt, ami a zsinaton történt. Van-e eltérés a két könyv között? A harmadik, teljesen naiv kérdés: ki mit tart a közeljövő legfontosabb feladatának?

Blanckenstein Miklós: A második kérdésnél kezdem. A munkadokumentum első változatát a tizenhét bizottság állította össze. Abban annyi zsinati idézet volt, hogy kilógott a dossziéból. Egyébként is a tizenhét szöveget nyelvezetében, méreteiben össze kellett hangolni. Így született meg a második munkadokumentum. Ezt küldtük ki az összes zsinati résztvevőnek, s erre mindenki írásban válaszolt. Ennek nyomán készült el a harmadik változat, és ez került tulajdonképpen a zsinat elé. Ott persze gyengébb szövegváltozat született, de átdolgozás után ennek nyomán alakult ki a zsinati könyv.

Ami a Vatikáni zsinat szellemiségét illeti, azok az idézetek maradtak a dokumentációban, amelyek a későbbi gyakorlatibb ajánlásokat igazolták. Hiszen az volt a célunk, hogy cselekedjünk, nem az, hogy a II. Vatikáni zsinatot megismételjük. Kimaradt végül a helyzetelemzés nagy része is, részben terjedelmi okokból, részben mert szakmailag sem volt igazán jól földolgozva. A zsinati könyv tehát áll egy praktikus részből, a legfontosabb problémák felsorolásából, s ehhez teszi hozzá, hogy mit kéne tenni. Szellemiségében én nem érzem különbözőnek a II. Vatikáni zsinattól. Azóta sok új rendelkezést hoztak a zsinat szellemében, ezeket szinte fontosabbnak tartom.

Kétségtelen azonban, hogy vannak gyengébben sikerült fejezetek, és vannak erősebb részei a dokumentumnak; ez mindig azon múlt, hogy melyik került hozzáértő szakmai kézbe. Másrészt arról is sok vita folyt, hogy miben kompetens egy egyházmegyei zsinat, és miben rendelkezhet csak a püspöki kar. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a munkadokumentum csak tanácsadó jellegű: irányt mutat a főpásztornak, de egyedül neki van joga bármit is elrendelni.

Legfontosabb feladatnak azt tartom, hogy az embereket összeszedjük, összeszoktassuk, képezzük, közösséget építsünk belőlük. Vagyis a mozgósítás, de a szónak jó értelmében, szakmailag korrekt játékszabályok szerint.

Sánta János:

Az első kérdésre már az elején megpróbáltam válaszolni, amikor a világegyház és a helyi egyház kapcsolatáról beszéltem. Azt hiszem, hogy egy helyi, egyházmegyei zsinatot nagyfokú nyitottságnak kell megelőznie, amit talán még nem nevezhetünk konkrétan zsinati előkészületnek, hanem annak csak a keretétül szolgál. A második kérdésre azt mondhatom, hogy három munkadokumentumunk is volt. Persze a kidolgozási szintjük nem volt egyforma — de hát maga a zsinati könyv is csak része az egyházmegye életének. Biztos, hogy ma már sokkal jobban meg lehetne fogalmazni, a közben szerzett tapasztalatok birtokában. A mi zsinatunk két napos volt, de azért ott is fogadtunk el hozzászólásokat. Tehát már a zsinaton megszavazottakhoz képest is továbblépés a jelenlegi zsinati könyvünk. A munkadokumentum és a zsinati könyv kapcsolatát tehát a zsinati folyamatba állítanám bele.

Ami a jövőt illeti, azt gondolom, amennyiben továbbra is jelentősen csökken a papság létszáma, akkor az ősegyház szelleme fog visszatérni: vissza a városokhoz. Minden városnak voltak egyházi vezetői, a püspökök: elsősorban a városokból kiindulva végezték az Evangélium hirdetését. Ugyanakkor tény, hogy a váci egyházmegye katolikusainak legalább a kétharmada nem városban él. A helyben lakó lelkipásztor fontosságát mégis kiemelem a hívek szempontjából. Manapság, telefonnal és autóval ellátva leginkább magán a papon múlik, hogy tart-e kapcsolatot paptársaival. Meggyőződésem szerint a világ változásai ellenére mégis marad a plébániarendszer, úgy tűnik, világi papok számára nincs jobb, csak a városok fognak nagyobb jelentőségre szert tenni.

Jávorka Lajos:

Az egyházmegyei zsinatok feladata, hogy a II. Vatikáni zsinat tanítását, határozatait átültessék a helyi egyházakba. Ebben talán a legfontosabb az egyházmegye papjainak s főként a laikus híveknek a megszólítása. A civilek boldogan fedezik fel azt a zsinati elvet, hogy ők Isten népe, hogy nemcsak a munkájukra van szükség, hanem a jelenlétükre, a gondolataikra is. Tényleg hozzáadhatnak valamit az egyház életéhez, és boldogan adják is azt, ami tőlük telik. Ez a réteg eddig is dolgozott az egyházban az egyházért, de most új tüsszel, új hittel, új örömmel teszi. Fontos számukra az a kitekintés is, hogy nemcsak ők vannak néhányan a plébánián, hanem más plébániákon is, másutt is. A színódus folyamán olyan mozgalmakról értesülnek, amelyekről a plébánosa azelőtt sosem beszélt nekik, s egy új világ nyílik meg számukra. Én tehát ezekben a viszonylag talán egyszerűbb embereknél látok nagy változást. Meg kéne azonban gondolnunk azt is, hogy a

zsinatokon résztvevő magasan képzett világiakat hogyan lehetne a zsinat után is bevonni a végrehajtás folyamatába, esetleg alkalmazni is őket szakképzettségüknek megfelelően.

Sánta János: Az egyházmegyés papokat és a világiakat jól össze lehetett fogni a zsinatra. (A szerzetesek viszont aránylag visszahúzódtak.) Pedig a világiak bevonása 1500 éven keresztül nem volt jellemző. (Különleges ellenpélda a licenciátus intézménye a törökkori Magyarországon.) Ugyanakkor tény, hogy sokkal több szélsőséget tapasztaltunk a zsinattal kapcsolatban a világiak, mint a papok részéről. Nem volt könnyű igazán alkalmas világiakat találni a zsinati munkára. Mégis elmondhatjuk, hogy nagyon kiegyensúlyozott, később is jól bevonható világiak jelentek meg a zsinaton.

Juhász Ferenc: Ha egyszer létrejön a nemzeti zsinat, akkor a zsinati személyiségek képesek lesznek országos méretekben is együttlátó, együttgondolkodó csapatot alkotni.

Blanckenstein Miklós: Mindenkit persze a sajátos értékei, adottságai szerint kell a munkára felkérni. Van, aki képes országos szintű áttekintésre, van, aki az egyházmegyét tudja jól átlátni, van, aki az egyházközség szintjén válhat igazán hasznossá. Egy országos zsinat esetében is ebből a csapatból kell jól megválogatni, ki az, aki elég intelligenciával, átlátással rendelkezik. Nagyon rossznak tartanám viszont, ha ezeket a vezető személyiségeket alkalmazotti minőségben vonnánk be az egyházba. Helyük a pasztorális tanácsban van, persze ha azt komolyan veszik és működtetik. A pasztorális tanácsot a püspök állíthatja fel, a jog ajánlása szerint. Főként világiakból kell állnia: a főpásztor időnként konzultálhat velük, folyamatokról, tendenciákról. A püspöki kar is kérhetne maga mellé ilyesféle tanácsadó testületet nagy formátumú civilekből, akik jogi kötelezettségek nélkül, egyszerűen együttgondolkodó partnerek lehetnének. A püspöki karban a püspökök többségének van valamilyen szakpüspöki beosztása is. Ha azt tényleg jól akarják csinálni, akkor az ország vezető személyiségeiből kellene az illetékes püspökkari bizottságokat összeállítani. Hasonlót persze meg lehetne szervezni egyházmegyei, sőt egyházközségi szinten is.

Sánta János: A világi szakembereket eddig nemigen vették igénybe az egyház kormányzásában. Pedig nagyon fontos volna például a jogászok, a gazdasági, iskolai stb. szakemberek véleményének meghallgatása. E tekintetben manapság már vannak pozitív változások, és ehhez éppen az egyházmegyei zsinatok is hozzájárultak.

Blanckenstein Miklós: Az is fontos, hogyan használjuk fel a szakembereket. A reagáló típusú egyházkormányzat mindig csak a konkrét ügyeket igyekszik valahogyan elintézni. Mondhatnám, sodródik az események-

kel, s így törekszik a jobb megoldásokat megtalálni, esetleg szakemberek megkérdezésével is, akiket persze nemegyszer inkább személyes kapcsolatok révén válogatnak ki. Az értelmiség bevonására azonban azért volna igazán szükség, hogy hosszútávú, nagy koncepciójú stratégiát tudjunk fölépíteni. Ahhoz viszont, hogy kezdeményezően tudjunk fellépni, folyamatos tájékozódás szükséges. Világosan meg kell határozni a célokat, s az azok eléréséhez szükséges feladatokat. Enélkül mindig csak futunk az elintézendő események után.

Azt is fontosnak érzem, hogy a civileknek elsősorban a világi területeken meglévő tapasztalatát, tudását kellene igénybe vennünk. Sok ellenkezést válthat ki, ha egyházkormányzati ügyeket akarnak átvenni. Nekik valóban a világban kellene megélniük s megvalósítaniuk a keresztény egzisztenciát.

Juhász Ferenc:

Ha a világiakat bevonjuk a közös munkába, akkor igen fontos, hogy közösségi képzést is kapjanak. Veszélyes úgy bevonni őket, hogy bennük is kialakul az, amit tőlünk látnak: a gyakori klerikális magatartás, amelyet világikként is átvesznek. Sok helyen akad rá példa: a bevont világi szakértőkkel, főállású egyházi tisztségviselőkkel sokkal kevésbé lehet tárgyalni, mint egy hasonló pozícióban lévő pappal. Szerintem sem a főállású alkalmazottak számát kell szaporítani, hanem sokkal inkább olyan civilre van szükség, aki társadalmi munkában besegít, és együttgondolkodik. A másik gondolat talán merészebb: nem ártana, ha minden püspök közelében lenne egy „szemtelen fickó”, aki koncepcionálisan gondolkodik, aki túllát a közvetlen eseményeken, aki végiggondolja a struktúrákat, a várható következményeket.

Jávorka Lajos:

Barsi Balázs mondta a lelkipásztori napok megnyitó konferenciáján, hogy mi az egyházból munkatársak közösségét próbáljuk mindenáron szervezni, holott Jézus Krisztus életközösséget akart létrehozni. Azt hiszem, ezen a mezsgyén lehet kettéválasztani, mennyire eredményes egy zsinat. Ha csak azon a praktikus szinten marad, hogy keresi a megfelelő szakembereket, akkor jól működő gépezet lehet, de nem több. A klerikusok sajátos lelki nevelést kapnak a szemináriumban; legalább valamennyire megtanulnak közösségi módon élni, és szemlélni a környezetet, a világot. Valami ilyen nevelést kellene adni azoknak a világiaknak is, akik az egyházban munkát vállalnak. Hogy ne csak a munka közösségét, hanem az élet közösségét tudnánk egymásnak adni.

Blanckenstein Miklós:

Tíz éven belül nem tartom aktuálisnak a nemzeti zsinatot. Nem látom a hozadékát. Ezzel szemben azt tartom nagyon fontosnak, hogy különféle szakmai körökben értékeljük az elért eredményeket. Mert „zsinatot” kell tartani egy plébánián is. Inkább az együttgondolkozókat hoznám össze, szakmai körönként. A nem-

zeti zsinat értelmét abban látnám, hogy a világ felé nyisson: fogalmazza meg alapvető küldetésünket a világban üzenetünket a világhoz. Tehát a minket körülvevő világgal kezdjük párbeszédet, elmondva, hogy léteünk, hogy a megváltást képviseljük. Tehát párbeszédre hívjuk meg a magyar társadalmat. Ezt nagyon jónak látnám a 2000. évben: ünnepeljük meg a múltunkat, jelenünket és jövőnket. Ez a zsinat felérne egy alkotmányozó nemzetgyűléssel a társadalomról: mozgósítsuk a világot.

Jávorka Lajos:

Az egyházmegyei szinódusok túlságosan praktikus megközelítésűek. Az *egyház tanítása* című első pont az egyes munkadokumentumokban vagy záródokumentumokban inkább idézetek gyűjteménye, és nem tükrözi a zsinat tényleges szemléletét. Nagyon fontos teendőnek érezném, hogy a II. Vatikáni zsinat tanítását széles körben ismertessék meg az emberekkel. A zsinatot ma sem ismerik még az emberek, sőt még a papok sem igazán. Az lenne az igazi, ha a zsinat szemlélete, szándéka, egyházképe, a *Lumen gentium*, a *Gaudium et spes* című konstitúciók szemlélete ismert lenne. Ami a dokumentumokat illeti, nálunk nagy különbség van a munkadokumentum és a záródokumentum között, hiszen a munkadokumentum nem a záródokumentum vázlatára akart lenni, hanem kifejezetten témafölvető szándékkal íródott.

A harmadik kérdésre válaszul pedig: a legfontosabbnak a papok és a világiak lelki és közösségi képzését érezném. A papoknál nagyon fontosak az önkéntes találkozók. Szinte mindegy, hogy milyen címen jönnek össze. A rekollekciók határfoka csekély. Nem lehet kommunikálni: van néhány nagyhangú ember, aki beléfojtja a többiekbe a szót. Fontosabb, hogy önkéntes alapon minél többször összejönnék. Az egyházmegyénkben, miközben omlik össze minden, az emberek egyre jobban ráébrednek, hogy bár egyre kevesebb az időnk, mégiscsak több időt kell szentelni arra, hogy összejöjjünk, együtt legyünk, beszélgessünk. A megújulási mozgalmakban él ez a lelki és közösségi tapasztalat, de pillanatnyilag elég nagy a távolság a mozgalmak meg a területi szerveződések, intézményes egyház között. Én mind a kettőt otthononak érzem, így aztán személyemben élem meg ezt a távolságot, és szenvedek tőle. Azt hiszem, alázatra lenne szüksége az intézményes egyháznak is meg a karizmatikus egyháznak is, hogy jobban egymásra találjanak, mert mind a kettőnek nagyon nagy szüksége volna a másikra: csak együtt tudják a teljeset, az egyetemes egyházat alkotni, építeni.

Juhász Ferenc:

Amikor elkezdődött a zsinat, sokszor kellett nyilatkoznom újságnak, rádiónak. Az első mondatokat mindig úgy kezdtem, hogy most nyílt arra lehetőség, hogy a II. Vatikáni zsinatot mi is szabadon átgondoljuk, átültessük a saját életünkbe. Ugyanakkor nem azzal kezdtük, hogy újraolvastuk a II. Vatikáni zsinat szövegeit,

és aláhúzgáltuk, hogy mi vonatkozik az egyházmegyére belőle. Fordítva haladtunk: megnéztük az egyházmegyét, és ahol találtunk a II. Vatikáni zsinatra vonatkozó összefüggéseket, ott megnéztük, hogy ezzel kapcsolatban mit mond a zsinat. Megjegyzem, ennek ellenére nem tudom, hogyan, de végül a zsinati dokumentumunk is többet idéz a Kánonjogi Kódexből mint a II. Vatikáni zsinatból. A legváltozatosabb és a leggyakorlatibb témákban is ott áll a kánon. Mintha egész szemléletünket tükrözné ez. A második helyen áll a zsinat, s a kettő között van a Szentírás. Mintha egy-egy témát szentírási alapon indítanak, a konkrét értékelése azonban már a törvényekben végződnék.

A munkadokumentumunk széleskörű felmérés nyomán született. Több ezer ember véleményét, tapasztalatát sűrítette össze. Ezt követte viszont maga a zsinat, ahol a szociális kérdésekre nyitottság és a szabadság élménye, az őszinte eszmecsere lehetősége volt a legnagyobb élményünk. Meg aztán a szegénységünk tudata. Szinte minden pontnál fölmerült, hogy sem pénzzel, sem emberrel nem fogjuk bírni a vállalt vagy kijelölt feladatok végrehajtását. Egy elszegényedő társadalomban és szegény egyházban élünk, nem szakadhatunk el teljesen a valóságtól. A szegénységgel, a szociális kérdéssel azonban konkrétan is szembe kellett néznünk.

Jávorka Lajos:

Amikor a Püspöki Kar szociális körleveléről volt beszélgetés a televízióban, a riporter többször rákérdezett, hogy a szubszidiaritás, a szolidaritás és a személy méltóságának hármassága hogyan valósul meg az egyházon belül. Gyulay püspök úr nagyon bölcsen azt mondta, hogy erről szólnak a zsinatok. Sajnos nem erről szólnak. Ha a színódusok annyit elnéretek, hogy az egyházon belül jobban megvalósuljon a egyház társadalmi tanítása, akkor már nagyon nagyot tettek. Ebbe az irányba kellene mozgatni őket, mert ha az egyházon belül, az egyházmegyén belül ezek az elvek nem valósulnak meg, akkor nincs meg az az alap, amire a kegyelem építhet. Nincs meg az a testvériség, amely vonzó lehet.

SOMMAIRE

Les synodes diocésains de Hongrie

- LÁSZÓ LUKÁCS: Les synodes à la mi-temps
 JÁNOS ASZALÓS: Image radiologique des synodes
 ISTVÁN GÁSPÁR: Réflexions sur les synodes diocésains
 ■ Rapports des synodes
 ■ Entretiens à propos des synodes diocésains
 GUSTAW HERLING-GRUDZINSKI: Le second avènement

INHALT

Diözesansynoden in Ungarn

- LÁSZLÓ LUKÁCS: Zur Halbzeit der Diözesansynoden
 JÁNOS ASZALÓS: Synodales Röntgenbild
 ISTVÁN GÁSPÁR: Gedanken über die Diözesansynoden
 ■ Synodenberichte
 ■ Gespräch über die Diözesansynoden
 GUSTAW HERLING-GRUDZINSKI: Das zweite Kommen

CONTENTS

About the diocesan synods in Hungary

- LÁSZLÓ LUKÁCS: Midterm of the synodal process
 JÁNOS ASZALÓS: X-Ray picture about the synods
 ISTVÁN GÁSPÁR: Remarks on the diocesan synods
 ■ Reports about different synods
 ■ Round-table talk about the synods
 GUSTAW HERLING-GRUDZINSKI: The second coming

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Szerkesztőség: BITSKEY BOTOND, HORÁNYI ÖZSÉB, KISS SZEMÁN RÓBERT, MORVAY EDIT
 Szerkesztőbizottság: BÉKES GELLÉRT, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, MOHAY TAMÁS, NAGY ENDRE,
 POMOGATS BELA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRENYI LÁSZLÓ, VÁRNAI JAKAB

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: VESZPRÉMI NYOMDA RT. Felelős vezető: Erdős András vezérigazgató
 Lapunk megjelenését a József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány, a Nemzeti Kulturális Alap és a Soros Alapítvány támogatja
 Szerkesztőség: Budapest, V., Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em. Telefon: 117-7246; telefax: 117-7682. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos u. 1. I. lh. I. em. Tel.: 117-3661. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://communio.hcbc.hu/vigilia/> E-mail cím: vigilia@hcbc.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta, a HÍRKER Rt., az NH Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekkszámla száma: OTP. VII. ker. 11707024—20373432. Előfizetési díj: 1 évre 1200, — Ft, fél évre 600, — Ft, negyed évre 300, — Ft egy szám ára 115, — Ft. — Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.) vagy az Inter-Europa Bank Rt-nél (1053 Budapest, Szabadság tér 15.) vezetett 11100104—1971941402 sz. számláján. Ára: 45, — USD vagy ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10—14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ÖRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 115 Ft

VIGILIA

A DOGMATIKA KÉZIKÖNYVE

Írta:

Bernd Jochen Hilberath,
Alois Müller,
Franz-Josef Nocke,
Dorothea Sattler,
Jürgen Werbick
és Siegfried Wiedenhofer

Második kötet

- *Kegyelemtan*
- *Ekkléziológia*
- *Mariológia*
- *Általános szentségtan*
- *Részletes szentségtan*
- *Eszkatológia*
- *Szentháromságtan*

VIGILIA

Megjelent a DOGMATIKA II. KÖTETE 1750,- Ft

Újra kapható a DOGMATIKA I. KÖTETE 1560,- Ft

MEGVÁSÁROLHATÓ ÉS MEGRENDELHETŐ A

VIGILIA KIADÓHIVATALNÁL

(1053 Budapest, Ferenciek tere 7–8. III. lh. II. em.)

Tel.: 117-7246 Fax: 1177-682